

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

12de ZITTING.

ZITTING VAN DINGSdag 28 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Hervatting der beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1859 (Departement van Justitie); aanvang der beraadslaging over hoofdstuk V (Departement van Binnenlandsche Zaken). — Avondzitting. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Voortzetting der beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk V. — Beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk VI (Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.). — Aanneming van hoofdstuk VII (Departement voor de Zaken van de Roomsche-katholieke Eeredienst). — Beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk VIII (Departement van Marine).

Voorzitter: de heer **Phillipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 33 leden, te weten de heeren:

van Rhemen van Rhemenshuizen, Borski, Blankenheym, Insinger, van Goltstein van Oldenaller, Hartevelt, Paspoort van Grijpskerke, Loopuyt, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Wessem, 't Hooft van Benthuizen, Tonckens, Cost Jordens, de Villers de Pit , van Aylva van Pallandt, Sassen, van Sasse van Ysselt, Beerenbroek, van Meeuwen, van Rijkevorsel, van Roijen, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Pannerden, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer, van Dam van Isselt, van der Lek de Clercq, Huydecoper van Maarsseveen en Regout;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de voortzetting der beraadslaging over de WETS-ONTWERPEN TOT VASTSTELLING DER STAATSBEGROOTING VOOR 1859.

De beraadslaging over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IV (*Departement van Justitie*) wordt voortgezet.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Onder dit hoofdstuk van de Staatsbegrooting behoort een gewigtig onderwerp, waarover ik mij verplicht reken eenige beschouwingen voor te dragen.

Toen dit hoofdstuk in het vorig jaar in de afdeelingen werd onderzocht, maakten eenige leden de opmerking, dat uit eene goedkeurende stem, die zij zouden uitbrengen voor dit hoofdstuk van de Staatsbegrooting, niet mogt afgeleid worden, dat zij eene regeling van de rijkspolitie of van de rijksveldwacht anders dan bij de wet zouden goedkeuren. Ik behoorde tot die leden. Faalt mijn geheugen niet, dan heeft niemand in deze Vergadering over dit hoofdstuk het woord gevoerd en is het met algemeene stemmen aangenomen.

Velen met mij verwachtten op dat oogenblik niet, dat men uitvoering zou geven aan een denkbeeld, hetwelk bij de andere Kamer zoo hevig was bestreden en daar door de meerderheid van   ne stem, en ik mag zeggen *door toeval* door de meerderheid van   ne stem, was aangenomen. Had ik destijds voorzien het Koninklijk besluit van 26 December 1857 en de resolutie van den Minister van Justitie van Januarij 1858, ik zou reeds toen het stilzwijgen niet bewaard hebben. Nu de tegenwoordige Minister van Justitie echter de denkbeelden van zijn ambtsvoorganger meent te moeten volgen, nu hij, ook na de discussie, in de andere Kamer gevoerd, schijnt te blijven volharden bij het gevoelen, dat geene regeling bij de wet kan of mag plaats vinden, zou ik meenen aan mijn pligt te kort te doen, zoo ik dit onderwerp op dit oogenblik met stilzwijgen voorbijging.

Het schijnt, dat wettelijke regeling van de politie uit een driedig oogpunt gevergd kan worden. En wel *vooreerst* met betrekking tot de onderwerpen, waaromtrent voorschriften bij de wet of andere verbindende verordeningen moeten gegeven worden; *ten tweede*, de bevoegdheid, of de regeling van de bevoegdheid der politie; *ten derde*, de inrigting of samenstelling van het personeel en de betrekking van dat personeel tot de verschillende staatsmagten.

Met betrekking tot het eerste punt vind ik, *Bijblad* pag. 200, dat de Minister van oordeel is, dat er vele wetten en verordeningen zijn, die onderdeelen regelen van hetgeen eene algemeene politiewet zoude moeten bevatten. Hij voegde er bij: »terwijl het ontbrekende telkens wordt aangevuld.»

Ik erken dat er een tal wetten, een tal provinciale en gemeentelijke verordeningen zijn, die omtrent dit onderwerp voorschriften bevatten. Ik wensch op dit oogenblik met den Minister geenszins in discussie te treden, of het beter ware dit tal van voorschriften door eene algemeene wet te vervangen. Wanneer de Minister zegt: »het ontbrekende wordt telkens aangevuld», schijnt het mij toe dat dit stelsel minder juist en verdedigbaar is. Zoo ik toch het verslag der Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 3 Mei 1852, inzie, dan geloof ik dat daarin aantal van onderwerpen zijn aangewezen, waaromtrent voorschriften noodig zijn. Ik zal u slechts herinneren aan de politie op de groote wegen. Gij zult in een twintigtal verslagen der wetgevende magt aangedrongen vinden op eene regeling van dit onderwerp. Het schijnt mij dus toe dat niet kan gezegd worden: »het ontbrekende wordt telkens aangevuld.»

Met betrekking tot het tweede en derde punt zegt de Minister: eene wet, welke alleen zal aanduiden de verschillende indeeling van het personeel, is met art. 3 der Grondwet en met den aard der uitvoerende magt niet wel overeen te brengen.

Art. 3 van de Grondwet zegt: »Allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hetzij ingezetenen of vreemdelingen, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen. De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen, en de algemeene voorwaarden op welke, ten aanzien van hunne uitlevering, verdragen met vreemde mogendheden kunnen worden gesloten.»

Het tweede gedeelte zal *wel alle* toepassing missen; het eerste gedeelte bepaalt: dat allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hetzij ingezetenen, hetzij vreemdelingen, gelijke aanspraak op bescherming bezitten.

Ik wil u herinneren dat die bepaling is overgenomen uit de Grondwet van 1815. De Commissie, destijds belast om voor het Vereenigd Koninkrijk, Nederland en België, eene grondwet te ontwerpen, lichtte die bepaling volgenderwijs toe: »Het gastvrije Nederland zal voortdurend bescherming en hulp verleen aan

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

allen die, door deszelfs zachte wetten en vaderlijke regering gelokt, zich in hetzelfde nederzetten."

Ieder weet dat oudtijds in de meeste landen onderscheid werd gemaakt tusschen ingezetenen en vreemdelingen. Het schijnt mij toe dat de bedoeling van dit grondwettig voorschrift geheel en alleen geweest is om te voorkomen dat men in ons vaderland tot dergelijk verouderd beginsel mogt terugkeeren.

Ik kom nu tot het tweede argument of den aard van het uitvoerend gezag.

In Nederland zijn de regten van het uitvoerend gezag door de Grondwet afgebakend. Men moet dus een voorschrift van die Grondwet aanhalen om een regt van dat gezag te steunen. Ik wensch nu vooreerst te spreken over de bevoegdheid van de politie. In de Grondwet vind ik geen enkele bepaling die maar in de verte regtvaardigt, dat de bevoegdheid der politie zoowel als de verplichtingen van de ingezetenen en vreemdelingen tegenover dezen, door het uitvoerend gezag kunne worden geregeld. Integendeel, indien ik het hoofdstuk van de Justitie inzie en bepaaldelijk mijne oplettendheid vestig op artt. 51 en volgende, dan schijnt het mij niet twijfelachtig dat alleen regeling bij de wet kan plaats hebben. Zoo ook begreep het eene vroegere Regering (zie het rapport van den Minister van Justitie aan den Koning van 26 April 1852); zoo ook begreep het de Staatscommissie bij het reeds straks aangehaalde Koninklijk besluit van 3 Mei benoemd; zoo ook begreep het vroeger de wetgevende magt.

Indien men toch raadpleegt het Wetboek van Strafvordering, dan vindt men daarin geheel geregeld al wat tot het opsporen van misdrijven betrekking heeft, aangewezen de ambtenaren welke daarmede belast zijn, niet alleen, maar ook hunne bevoegdheid en hunne verplichtingen vastgesteld.

In den eersten titel worden genoemd onder de personen die met het opsporen van misdrijven belast zijn de veld- en boschwachters. Van dien naam heeft de Regering gebruik gemaakt. Maar wat zijn dan nu die veld- en boschwachters van het Wetboek van Strafvordering? Het kan volstrekt niet twijfelachtig zijn dat men daarmede bedoeld heeft de veld- en boschwachters die naar aanleiding van de Fransche wet van 6 October 1791 op den landeigendom en veldpolitie, van het arrêté van 25 Fructidor an IX, de reglementen voor het bestuur ten platten lande destijds bestaande en eenige andere verordeningen konden of moesten benoemd worden. Zoowel de wet van 6 October 1791, als art. 19 van het Wetboek van Strafvordering, wijst u aan dat die veld- en boschwachters voornamelijk belast zijn met de politie van velden en bosschen. Ziet men nu in de instructie van de rijksveldwacht, dan vindt men dat de voornaamste werkring geheel anders is. Gij vindt in art. 38 dat zij moet waken voor de naleving van de verordeningen op het vervoer te lande, te water; op de veiligheid der telegraaflijnen en van de spoorwegen; in art. 40 tegen bedelarij en landlooperij; in art. 41 tegen dronkenschap; in art. 42 worden zij belast met het toezigt op de vreemdelingen; in art. 44 met het toezigt op de logementen, tapperijen enz. Het zal daarbij genoegzaam zijn te wijzen op de rijksveldwacht in de groote steden, wier werkring toch niet het toezigt op velden en bosschen kan zijn. De werkring van de rijksveldwacht is dus een geheel andere dan die van de veldwachters, bij het Wetboek van Strafvordering bedoeld. Nu vindt men in art. 20 van het Wetboek van Strafvordering dat de daar bedoelde veldwachters de ondergeschikten zijn van het administratief gezag; ziet men de instructie in van de rijksveldwachters, dan wordt men overtuigd, dat dezen niet de ondergeschikten van het administratief gezag zijn. Artt. 20 en 21 van het Wetboek van Strafvordering bevelen, dat de veldwachters van alle misdrijven en overtredingen, die zij ontdekken, proces-verbaal opmaken en binnen 24 uren aan den burgemeester of commissaris van politie overhandigen. Artt. 35 en 43 van de instructie voor de rijksveldwacht behelzen geheel andere bevelen. Het is waar, volgens art. 55 van hunne instructie moeten zij ook proces-verbaal opmaken en aan den burgemeester of commissaris van politie opzenden, maar vooreerst is het tijdstip veranderd, en, in de tweede plaats, alleen in geval van stoornis van de openbare orde geven zij het eerst kennis aan den burgemeester. Zoowel dus de wijze van behandeling als het tijdstip en de volgorde zijn niet dezelfde.

Nu geeft art. 36 van de instructie aan de rijksveldwachters de bevoegdheid om voor de uitoefening van hunne bediening de noodige inlichtingen in te winnen bij de burgemeesters of gemeentambtenaren. Art. 57 zegt: » Een rijksveldwachter op zijne ronde in eene gemeente komende, waar geen rijksveldwacht is geplaatst, vervoegt zich bij den burgemeester en vraagt van dezen de noodige inlichtingen of aanwijzingen." De burgemeester wordt dus niet eens met hen gelijkgesteld, waar eenigermate aan hen ondergeschikt. Nu geeft art. 190 van de gemeentewet aan den bur-

gemeester bij brand het opperbevel; men zou dus kunnen gelooven, dat althans in dat geval de rijksveldwachters onder de bevelen van den burgemeester waren gesteld. Neen; art. 46 van hunne instructie stelt hen volstrekt niet onder de bevelen van den burgemeester, maar schrijft hun voor wat zij in zoodanige omstandigheid te doen hebben,

Men heeft alzoo, onder den naam van rijksveldwachters, politie-beambten ingeschoven, die bij het Wetboek van Strafvordering onbekend zijn; hun een werkring en bevoegdheid voorgeschreven bij ministeriele resolutie, en daarbij zelfs sommige bepalingen van de gemeentewet en van het Wetboek van Strafvordering gewijzigd.

Maar nu de toepassing. Daar, waar men met de zaken bekend is, gaan in den regel de processen-verbaal, die door den rijksveldwachter worden opgemaakt, niet door de handen van den burgemeester; zij worden door den rijksveldwachter aan den brigadier gezonden; deze zendt ze op aan den officier van justitie of overhandigt ze aan den kantonregter of den ambtenaar van het openbaar ministerie bij de kantongeregten; maar de burgemeester van de gemeente, waar de overtredingen voorvallen, weet er in den regel niets van.

Maar nu is er in de toepassing nog meer te vinden. Het is bekend dat er eene circulaire bestaat van den vorigen Minister van Justitie, waarbij wordt bevolen dat de dagvaardingen in strafzaken zooveel mogelijk door de rijksveldwachters zullen worden beteekend. Nu is mij een voorbeeld bekend van een ambtenaar van het openbaar ministerie bij een kantongeregt, die aan den officier van justitie schriftelijk vroeg wie die uitdrukking *zooveel mogelijk* moest beoordeelen. Er werd hem ten antwoord gegeven, dat men het best zoude doen om de bevelen tot dagvaarding aan den brigadier van de rijksveldwacht ter hand te stellen, om ze verder aan een door hem aan te wijzen rijksveldwachter te verzenden, of wel die aan den ambtenaar van het openbaar ministerie terug te geven, ten einde bij verhindering van den rijksveldwachter de beteekening door een deurwaarder te laten doen.

Let nu wel op, Mijne Heeren, de ambtenaar van het openbaar ministerie mogt niet aanwijzen wie de beteekening zou doen: hij mogt niet beoordeelen of de beteekening door een rijksveldwachter mogelijk was, maar de brigadier van de rijksveldwacht moest aanwijzen en beoordeelen: de ambtenaar van het openbaar ministerie wordt dus de ondergeschikte van dien brigadier.

Zoo ik nu het oog sla op de instructie, welke door den hoofdinspecteur en de inspecteurs van de rijkspolitie is vastgesteld en waarvan een afschrift ter griffie dezer Kamer is nedergelegd, dan mag ik niet verbergen dat ook die instructie geen aangenamen indruk op mij heeft gemaakt. Het schijnt mij toe dat het niet moeilijk zou zijn aan te toonen, dat ook in die instructie voorschriften zijn gegeven, die strijdig zijn met onze zeden en die er toe moeten leiden om in Nederland te scheppen dat *pouvoir occulte* van de Fransche politie, hetwelk mijn vaderland niet wil.

Ik zal hiermede van de bevoegdheden der rijksveldwachters kunnen afstappen, met de opmerking dat de geheele instructie, welke die bevoegdheden regelt, is vastgesteld bij ministerieel besluit. Het is dus de Minister van Justitie die regelt de magt van de ambtenaren van de politie en de verplichtingen, die aan de ingezetenen en vreemdelingen tegenover die ambtenaren zijn opgelegd. Nu had ik niet gedacht dat men in 1858 in Nederland nog zou moeten twisten of dit, naar onze constitutionele instellingen en begrippen, al dan niet behoort tot de bevoegdheid van den Minister van Justitie. Ik zal op een enkel voorbeeld wijzen: kan het met de constitutionele denkbeelden, die hier te lande worden gehuldigd, overeenstemmen, om bij ministeriele instructie de bevoegdheid tot gevangenneming te verleenen en de daartoe bevoegde personen aan te wijzen?

Ik kom nu tot de inrigting en samenstelling. Dat er in elke welgeoordeerde maatschappij eene politiemagt moet zijn, bestemd om misdrijven en overtredingen te voorkomen en om, wanneer die gepleegd zijn, de daders op te sporen, zal wel door niemand betwijfeld worden. Het zou mogelijk zijn de inrigting en samenstelling geheel aan de gemeenten over te laten, zoodat de zaak eigenlijk zou worden eene gemeentelijke zorg en een gemeentelijke pligt. Het ware evenzeer mogelijk dat de Staat de geheele zorg tot zich trok, zoodat alle gemeentelijke politie verviel. Het is eindelijk evenzeer mogelijk een deel van die zorg aan de gemeenten over te laten en een ander deel daarvan door den Staat te doen overnemen.

Wilt u herinneren, Mijne Heeren, dat bij de behandeling van de gemeentewet de bepalingen, die daarin omtrent de gemeentelijke politie voorkomen, bij den anderen tak der wetgevende magt zijn bestreden door de heeren Provó Kluit en Metman; dat deze beide heeren verlangden dat de Staat alle politiezorg zou tot zich trekken en dat alzoo de voorschriften van de gemeentewet op dit onderwerp zouden vervallen. Die meening heeft echter niet gezegevierd. Door de gemeentewet is beslist dat er gemeentelijke

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

politie zijn zal, en het is dus in Nederland uitgemaakt, dat dit gewichtig onderwerp ten deele staatszorg, ten deele gemeentelijke zorg zal zijn. Ik geloof dat dit te regt geschied is, want ik acht dit stelsel het eenige, dat voor ons vaderland geschikt is.

Op dat oogenblik schijnen dus de Regering en de Volksvertegenwoordiging het eens te zijn geweest, dat, zoo men eene rijks-politie wilde, de grondtrekken harer zamenstelling ten minste door de wetgevende magt zouden moeten worden vastgesteld. Ik wil nu daarlaten of, zoo de wet de bevoegdheid van de politie geregeld heeft, het niet mogelijk zou zijn om bij maatregel van inwendig bestuur de inrigting en zamenstelling daarvan te regelen. Maar ik moet hier toch herinneren aan eenige woorden van het verslag der straks genoemde commissie. Ik lees daar op bladz. 23: »Het is dan ook wenschelijk, dat, bij de politiewet, het personeel der rijkspolitie, in verband met en in verhouding tot de gemeentepolitie, worde georganiseerd. Moge zoodanige organisatie ook bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur kunnen worden daargesteld, het schijnt toch meer raadzaam, zulks aan de wet over te laten. Behalve dat de verhouding tot de gemeentelijke politie zulks reeds medebrengt, naardien deze toch bij de wet is of moet worden tot stand gebracht, biedt zoodanige organisatie bij wet nog meerdere voordeelen aan. Vooreerst zal alzoo omtrent de kosten, welke voor de rijkspolitie kunnen worden besteed, genoegzame zekerheid bestaan, ten einde dezelve op eenen duurzamen voet te kunnen vaststellen: vervolgens zal, door eene organisatie bij de wet, ook het laatste vermoeden uit den weg geruimd worden, dat eene betere inrigting der rijkspolitie met het oog op staatkundige bedoelingen zoude worden verlangd; terwijl eindelijk de betrekking der politie tot de justitie nog naauwer wordt toegehaald, door de wettelijke regeling welke aan beide, in verband tot elkander, zal te beurt vallen.» Gij ziet dus, uit het oogpunt van het verband tusschen de gemeentelijke en de rijkspolitie, uit het oogpunt van bestendigheid, wordt juist door die Commissie aanbevolen regeling bij de wet.

Maar er is nog een ander punt, een even gewichtig argument. De Commissie, in den loop van dezen zomer benoemd en waarvan het rapport is overgelegd bij de Memorie van Beantwoording die met betrekking tot dit hoofdstuk der Staatsbegroting bij den anderen tak der wetgevende magt is ingediend, toont u aan, dat de rijksveldwacht en de maréchaussée te zamen niet kunnen blijven bestaan. De argumenten, die zij daarvoor bijbrengt, komen mij zoo eenvoudig en duidelijk voor, dat ik mij geheel en al met dat gevoelen kan vereenigen. Zal nu de rijksveldwacht op den tegenwoordigen voet blijven bestaan, dan is het doodvonnis over de maréchaussée uitgesproken. Ik verschil bescheidenlijk van den Minister in gevoelen ten aanzien van de stelling, dat dit behoort tot den werkkring van het uitvoerend gezag; vooreerst, omdat die inrigting op de plaatsen waar zij gevestigd is uitsluitend werkt; ten andere, omdat zij in het Wetboek van Strafvordering bekend is, alwaar haar werkkring en bevoegdheid ook ten deele is geregeld; ten derde, omdat misschien eene dergelijke inrigting er toe zou kunnen bijdragen om, ingeval men meerdere strijdkrachten noodig mogt hebben, een bestanddeel te bezitten hetwelk daarvoor niet verwerpelijk is.

Ik wensch eene rijkspolitie te behouden. Of ik de voorkeur geef aan de maréchaussée of aan de rijksveldwacht, kan natuurlijk eenigzins afhangen van de omstandigheden, waarop eene voordragt der Regering gegrond zal zijn. Ik wil dit dan ook thans niet behandelen en er geen bepaald gevoelen over uiten; maar ik verlang bepaaldelijk, dat niet door het uitvoerend gezag beslist worde, dat er op den duur geene maréchaussée zal kunnen blijven bestaan. Ik verlang regeling bij de wet, omdat daardoor alleen stabiliteit kan worden verkregen, omdat daardoor alleen verband kan worden gebracht tusschen de rijkspolitie en de gemeentepolitie. Maar zal de zaak voorloopig ongeregeld blijven, dan wensch ik toch den Minister aan te bevelen, om die rijksveldwachters niet langer te belasten met het doen van exploiten in strafzaken. In den regel zijn de beambten, welke bij de rijksveldwacht dienst doen, daarvoor minder geschikt; zij worden daarbij geheel onttrokken aan het eigenlijke doel waarvoor zij zijn ingesteld; en zij zullen daardoor nog het bestaan van de deurwaarders ten platten lande vernietigen. Op sommige plaatsen bovendien, als gij niet besluit het doen van die exploiten af te schaffen, heeft uwe geheele inrigting geene de minste waarde. Het zou niet moeilijk zijn eene plaats aan te wijzen, waar gij hebt een brigadier en twee rijksveldwachters; deze beide laatsten moeten in den regel dienst doen bij den spoorweg, en dus blijft slechts de brigadier beschikbaar. Als deze nu belast wordt met het doen van dagvaardingen in strafzaken, dan kan de geheele rijksveldwacht voor de streek, waar zij op dien voet bestaat, geen nut meer aanbrengen.

Er blijft mij nu over een enkel woord omtrent het personeel te zeggen. De Minister heeft in de andere Kamer de verzekering

gegeven, dat het volkomen goed is en de algemeene tevredenheid verwekt. Toen het eerst die inrigting werd daargesteld, is, naar ik geloof, geen procureur-generaal, geen officier van justitie, geen Commissaris des Konings over de benoemingen gehoord. Men heeft alles van bovenaf geregeld. Uit den aard der zaak noem ik dit eene hoogst verkeerde, eene hoogst gebrekkige wijze van handelen. Er zijn dan ook bij die gelegenheid personen aangesteld, personen bevorderd, anderen teruggezet, waardoor een minder aangename indruk is te weeg gebracht. Maar ik geloof ook niet dat het goed is dat de Minister zoo onbepaald aan alle ambtenaren van de rijkspolitie lof toezwaait. Ik zou ten minste zwaarigheid moeten maken om dien lof in zoo algemeenen zin te bevestigen. De Minister weet zeer goed dat ik dit niet kan en niet mag doen.

De heer **Tonckens**: Na de doorwrochte redevoering van den geachten afgevaardigde uit Gelderland over de rijksveldwacht, zal ik het niet wagen mij breedvoerig daarover uit te laten. Die spreker heeft denkbeelden aangegeven, waarmede ik mij kan vereenigen en ook waarmede ik mij niet kan vereenigen. Ik zal de rijksveldwacht nemen zoo als zij thans bestaat, en dan moet ik zeggen dat ik met den geachten afgevaardigde uit Deventer, die gisteren avond het laatst het woord heeft gevoerd, het beginsel van die instelling goedkeur. De rijksveldwacht heeft veel goeds, en ik moet met dien spreker erkennen dat dit goeds zich vooral openbaart in de politie ten platten lande. Ook ik wensch met hem en met den geachten afgevaardigde uit Gelderland, die zoo even het woord heeft gevoerd, eene betere regeling van de verhouding tusschen de verschillende autoriteiten. Ik zal dit punt niet uitvoerig behandelen, maar ik geloof met die beide sprekers, dat de verhouding tusschen de verschillende autoriteiten van justitie en politie inderdaad zeer gebrekkig is.

Doch één punt wensch ik de vrijheid te nemen aan de aandacht van Zijne Excellentie te onderwerpen; een punt dat tot mijn groot genoegen ook niet onaangeroerd is gelaten door den geachten afgevaardigde uit Gelderland. Het betreft de werkzaamheden, bij Koninklijk besluit van 11 November 1856, houdende bepalingen omtrent de dienst der rijksveldwacht, aan dezelve opgedragen. Onder lit. i van dat besluit wordt de rijksveldwacht belast met de beteekening van dagvaardingen en andere geregtelijke stukken in strafzaken. Ik heb twee redenen om den Minister van Justitie te verzoeken daarop terug te willen komen. De eerste, ook door den heer van Nispen aangeroerd, is dat daardoor de rijksveldwachters onttrokken worden aan hunne eigenlijke werkzaamheden. Kan die geachte spreker als voorbeeld aanwijzen dat er eene plaats is, waar de brigadier belast is met het doen van exploiten, en de twee rijksveldwachters van lagere rang met de politie op de spoorwegen, ik zou het voorbeeld kunnen aanvoeren van eene plaats, waar de brigadier belast is met het doen der exploiten en de beide veldwachters met het doen van de transporten, zoodat er weinig tijd overblijft om aan het eigenlijke doel der rijksveldwacht te beantwoorden, dat aangegeven wordt in het aangehaalde besluit van November 1856.

Het tweede punt, dat ik even wensch aan te stippen, is het nadeel dat de deurwaarders in hun ambt ondervinden, waarover de heer van Nispen ook heeft gesproken. Ik ga nog een stap verder. Ik wil den Minister met bescheidenheid in bedenking geven, of door het besluit van 1856 niet min of meer ingegrepen is in de verkregen regten der deurwaarders, zoo als hunne bevoegdheid is geregeld bij het reglement op de organisatie en de dienst der deurwaarders en verdere regtsbedienden, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 14 September 1838. Daarbij hebben zij niet alleen de bevoegdheid, maar ook den last verkregen om exploiten te doen; ik lees toch in art. 1. »De deurwaarders zijn bevoegd en gehouden tot het doen van alle geregtelijke aanzeggingen, bekendmakingen en protesten en verdere exploiten enz.; tot het doen van alle dagvaardingen, insinuatien en beteekenningen, tot regtsingang of de instantie van burgerlijke gedingen of strafzaken behoorende en tot het doen van exploiten tot de uitvoering van alle regterlijke bevelen, vonnissen en arresten, hetzij in burgerlijke of in strafzaken behoorende of daartoe vereischt wordende.» Ik wensch dat de Minister op dat besluit terug mogt komen met het oog op de toekomst. Er zijn vele deurwaarders, die een tal van werkzaamheden gratis moeten doen; ik zal slechts wijzen op de werkzaamheden voor hen, die gratis procederen. Ik weet wel dat zij die werkzaamheden niet voor den Staat, maar voor particulieren doen, doch de Staat heeft er wel degelijk belang bij goede deurwaarders te hebben, en is dit zoo, dan moet men hun daar en waar het kan belooning zoeken te schenken voor hun werk. Ik behoef het nut van goede deurwaarders aan den Minister van Justitie, vroeger ijverig ambtenaar van het openbaar ministerie, niet te betoogen. Ik wensch daarom deze opmerking met bescheidenheid aan zijne aandacht te mogen aanbevelen.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

Nog een woord over dit hoofdstuk: namelijk de invordering der boeten en kosten in strafzaken. Bij de behandeling der wet tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1857 in de Tweede Kamer, op den 8sten October jl., is ter sprake gekomen de invordering van geldboeten en geregtskosten in strafwetten en gewezen op de daarin heerschende verscheidenheid. Om van geene andere wetten te spreken, wijs ik u op het *Code Pénal*, waar voor beide lijfswang of zoogenaamde *contrainte par corps* is aangenomen; op de gemeentewet, die bepaalt dat de boeten zullen worden verhaald door subsidiaire gevangenisstraf en de kosten door de gebruikelijke *contrainte par corps*, en op de jagtwet die boeten en kosten wil verhaald hebben door subsidiaire gevangenisstraf. De Minister heeft bij die gelegenheid, op den 8sten October, erkend, dat het zeer noodig en wenschelijk is, dat de zaak van den lijfswang in het algemeen beter geregeld worde dan zij tegenwoordig geregeld is. Zijne Excellentie heeft op de oorzaken der kwaal gewezen en zijn voornemen kenbaar gemaakt om dit punt bepaaldelijk in het eerste boek van het aanstaande wetboek van strafregt te behandelen. Zonder nu de door Zijne Excellentie aangegeven wijze van verbetering te willen goed- of afkeuren — dat niet hujus loci zoude zijn, — zoo heb ik toch met genoegen gezien, dat deze verscheidenheid met al haren omslag en kostbare wijze van uitvoering erkend is en dat Zijne Excellentie dit punt zal trachten te verbeteren en te vereenvoudigen. Maar wanneer zal de Minister dit doen? In het eerste boek van het nog niet behandelde wetboek van strafregt, zegt de Minister. Doch mag ik Zijne Excellentie met bescheidenheid vragen, of er bezwaren bestaan om die verbetering in te voeren bij eene speciale wet in plaats van een nieuw wetboek van strafregt af te wachten? Het wetboek van strafregt en de nieuwe organisatie van de regterlijke magt zijn bij den Raad van State in bewerking, naar de Minister ons medegedeeld heeft. Ik neem nu eens aan, dat die beide wetten gelijktijdig door de wetgevende magt aangenomen en ook gelijktijdig ingevoerd zullen worden, maar dan geloof ik toch te mogen zeggen, dat er wel eenige tijd zal verlopen om twee zulke belangrijke wetten in te voeren. En welk bezwaar kan er dan ook bestaan om die verbeteringen — waarvan men de noodzakelijkheid toch erkent — bij eene speciale wet in te voeren, en dit te doen, om de woorden over te nemen van § 4 van ons verslag betreffende dit hoofdstuk: bij » eenige weinige hoogst eenvoudige algemeene regels op dit stuk."

Het zijn deze weinige woorden, die ik bij deze gelegenheid heb gemeend in het midden te moeten brengen.

De heer **Sassen**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.*] I.

De heer **van Roljen**: Ik ben geheel onvoorbereid in deze zaal gekomen en kan dus ook niet anders dan onvoorbereid aan de discussie deel nemen. Ik heb met aandacht gehoord naar hetgeen door mijne geachte medeleden inzonderheid over de rijksveldwacht is in 't midden gebragt.

Er zijn zeer vele gebreken van die instelling opgesomd; ik had gehoopt dat een der leden, beter daartoe bevoegd dan ik, ware opgestaan om eene stem ter verdediging van die rijksveldwacht te doen hooren. Nu dit echter niet is geschied, nu maak ik van den nood eene deugd en meng mij in de discussie, terwijl ik u verschooning verzoek voor de weinige voorbereiding daaraan door mij besteed.

Zoo er iemand over de werking van de rijksveldwacht mag oordeelen, dan geloof ik dat hij het is, wiens woonplaats gevestigd is in eene van die landelijke gemeenten, wier toestand vroeger zoo veel te wenschen overliet wat de veiligheid van personen en goederen betreft. In mijne woonplaats, in het noordelijk gedeelte van de provincie Groningen, was de regtsveiligheid van personen en goederen toevertrouwd aan een enkelen veldwachter, aan wien de zorg voor meerdere ver van elkander gelegen dorpen was opgedragen. Dat dus die zorg op zich zelve niets te beduiden had, ligt in den aard der zaak. De nieuwe rijksveldwacht is gekomen en, ofschoon ik niet in alles kan instemmen met den vorigen Minister van Justitie, zoo moet ik toch deze schepping roemen. De rijksveldwacht heeft eene geheele verandering ten platten lande gebragt. Dikwijls zeggen wij daar tot elkander: » laat ons dankbaar zijn voor die instelling, die, hoeveel gebreken er ook aan mogen kleven, voor ons een zegen is: wij slapen onbezorgd; wij behoeven onze deuren niet meer te sluiten; wij kunnen ons goed en ons vee buiten laten staan." Mijne Heeren, waar eene instelling wordt aangevallen, waarvan ik zoo veel goeds zie, daar is het mijn pligt om den Minister zooveel mogelijk te ondersteunen.

Ik hoop dat het den Minister zal mogen gelukken om die instelling van de rijksveldwacht verder te verbeteren, om de gebreken, die ik niet ontken dat er aan kleven, te verminderen; maar ik

hoop vooral dat hij op denzelfden voet zal voortgaan met de keuze der manschappen. Bij ons zijn wij met die keuze hoogst tevreden: het zijn beschaafde menschen, die met de meeste zorg hun pligt betrachten, en waarvan wij niet den minsten last, maar groot voordeel hebben.

Ik heb gemeend dit weinige ten gunste van de zoo zeer aangevallen rijksveldwacht in het midden te moeten brengen.

De zitting wordt voor een kwartieruurs geschorst.

Na de heropening der zitting wordt de beraadslaging over het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1859 (*Departement van Justitie*) voortgezet.

De heer **Boot**, Minister van Justitie: Mijne Heeren, toen ik den geachten afgevaardigde uit Gelderland gisteren avond hoorde aankondigen, dat hij een woord tot mij rigten zou, betreffende de zaak der Ossendrechtsche processie, toen, ik erken het, beving mij zekere huivering; want ik vreesde dat ik, die eenmaal de eer gehad heb bij eene plegtige gelegenheid, op een voor het vaderland zeer gedenkwaardigen dag, in eene andere betrekking in de hoofdstad des Rijks, naast hem te staan, en mijne zwakke stem te doen hooren na zijne welsprekende redevoering, nu geroepen zou worden dien geachten afgevaardigde te bestrijden, of mij tegen een heftigen aanval van zijne zijde te moeten verdedigen. Doch, Mijne Heeren, gelukkig is gebleken, dat die vrees ijdel was. Nog klinkt ons zijne sierlijke taal in de ooren; maar op dit oogenblik is het mij eene behoefte te verklaren, dat de inhoud van zijne rede mij nog meer genoegen heeft gedaan dan de vorm, waarin die was gevat. Hij toch heeft geprezen de door mij afgelegde verklaring dat ik, eenmaal overtuigd zijnde van het geoorloofde dier processie, geen bevel heb willen geven tot verhindering daarvan, omdat regt moest geschieden aan wien regt toekomt. Hij heeft niet in twijfel getrokken de opregtheid van mijne getuigenis, dat het geoorloofde van die openbare godsdienstoefening mij was gebleken uit eene opzettelijk gevoerde instructie — eene instructie die het gevolg is geweest van eene bekende interpellatie, welke ten vorigen jare in de Tweede Kamer der Staten-Generaal plaats heeft gehad. Hij heeft het enkel afgekeurd, dat ik in mijne rede, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitgesproken, mij een verwijt heb laten ontvallen tegen sommige dagbladen; en hij heeft dat verwijt onbillijk genoemd, omdat de resultaten van het onlangs gehouden onderzoek niet waren openbaar gemaakt en dus niet bekend waren. De vraag is dus nu, of zoodanige openbaarmaking wenschelijk zoude geweest zijn. Ik verbeeld mij, dat de openbaarmaking van het gehouden onderzoek, van regeringswege geprovoceerd, vóór dat de 8ste September, de dag waarop die processie pleegt gehouden te worden, daár was, niet veel anders zou geweest zijn dan eene noodeloze provocatie tot het houden van de processie. En de Regering had er zeer goed in kunnen berusten, indien zij ware achterwege gebleven; zij was dus niet geroepen om publiek aan te kondigen, dat dit vrijelijk kon geschieden; zij moest veeleer afwachten of zij al dan niet zou plaats hebben. Maar, zal men wellicht zeggen, het ware toch goed geweest zoo het onderzoek, dat heeft plaats gehad, na den 8sten September ware bekend gemaakt. Ik geloof, dat gij allen, Mijne Heeren, met mij het bezwaar zult gevoelen, dat daarin gelegen was. Wat toch is dat onderzoek geweest? Op bevel van den procureur-generaal, door tusschenkomst van den officier van justitie te Breda, is door den kantonregter van Bergen op Zoom eene enquête gehouden. Meer dan twintig getuigen zijn gehoord, en nu kan het toch de bedoeling van den geachten afgevaardigde niet zijn, dat de Regering wel zou hebben gedaan met alle processen-verbaal van die afgelegde verklaringen in de *Staats-courant* te plaatsen. Bij geenerlei instructie geschiedt dit; en ik weet niet, waarom daartoe bij deze instructie meer aanleiding zou bestaan hebben dan bij elke andere.

Eindelijk moet ik nog betreffende het door dien geachten afgevaardigde te kennen gegeven verlangen doen opmerken, dat ik mij inderdaad niet voorstel, dat zulk eene openbaarmaking veel zou hebben gebaat. Het kan niet de bedoeling zijn — ik voor mij vind er althans veel tegen — dat van staatswege in eene polemiek zou worden getreden over verschillende beschouwingen, die in dagbladen worden uiteengezet. Noch in het politieke, noch in het godsdienstige acht ik zoodanige schermutseling eene wenschelijke zaak. De tijd leert van zelf wat er van de zaak is; zoo zijn ook die dagbladen, die te goeder trouw hebben kunnen meenen dat de Regering den verkeerden weg was ingeslagen, thans, na de in de beide Kamers gehouden discussien, beter onderrigt. Maar

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

niettegenstaande dat zij beter onderrigt zijn, worden nog voortdurend over het plaats gehad hebbende zeer verkeerde oordeelvellingen geuit. Zoo is mij nog dezer dagen met betrekking tot deze zaak gebleken, dat hetgeen ik in de Tweede Kamer heb gezegd over de Grondwet en de reglementen, naar welke de Grondwet verwijst — bepaaldelijk het besluit van 1822, dat het voorname reglement is, waarop de Grondwet doelt, — niet belet dat men thans nog beweert, dat wij nu leven onder eene wet op de kerkgenootschappen, en dat deze de zaak in geheel anderen zin beslist. Maar in de wet op de kerkgenootschappen wordt de zaak der processien niet geregeld; men vindt er alleen in art. 6 vermeld, dat de dienaren van de openbare godsdienst het gewaad, voor kerkelijke plegtigheden gebruikelijk, niet dragen dan binnen de gebouwen of besloten plaatsen, of daar, waar de openbare godsdienst oefening, naar art. 167, 2de lid, der Grondwet, is toegelaten. Dus juist in die wet (welke, gelijk van zelf spreekt, niet kan derogeren aan eene bepaling der Grondwet) wordt uitdrukkelijk verwezen naar het betrokken artikel der staatsregeling.

Ik heb dit alleen aangehaald, Mijnheer de Voorzitter, als eene bijdrage voor mijne stelling, dat, indien de Regering, hetzij op politiek hetzij op godsdienstig terrein, goetdovend beweringen te wederleggen die in dagbladen zijn geopperd, zulk eene wederlegging toch veelal zou zijn de stem eens roependen in de woestijn; want er kunnen gevallen voorkomen, waarin men wel eens niet overtuigd wil worden.

Het kan ligtelijk gebeuren, Mijne Heeren, en de redenaar van gisteren avond zal, hoewel hij zijne taal en de uitdrukking van zijne gedachten in de regel volkomen meester is, zelfs dit wel willen erkennen: dat ons in het vuur van eene improvisatie gezegden ontvallen, die wel de uitdrukking zijn van innerlijke overtuiging, maar welke men bij bedaard overleg liever achterwege zou gelaten hebben, om niet noodeloos de gevoeligheid van sommigen gaande te maken. Maar dit is eene waarheid, dat, waar die gezegden ons in het vuur eener improvisatie ontvallen, zij doorgaans de uitdrukking zijn van hetgeen het hart diep gevoelt. Het ligt, Mijne Heeren, niet in mijn aard, iemand, wie het ook zij, in zijne aan de mijne tegenovergestelde overtuiging te willen kwetsen. Maar nu ik eens openlijk verklaar heb het te betreuren, dat in dagbladen vele malen de fakkel van tweedragt gezwaaid wordt, nu behoef ik dat uitgesproken oordeel niet terug te nemen, vermits het naar mijne overtuiging niet is de ware wijze van overreding, wanneer de eene fractie van de Christelijke Kerk de andere aanvalt, beschimpt of met harde taal bejegent. Liefderlijke vermaning en verstandig betoog kunnen hoogst nuttig werken om anderen die overtuiging te doen erlangen, welke men, zelf overtuigd zijnde, zou wenschen dat de algemeene wierd. Van weerszijden, zoowel van de zijde der Roomsche-katholijken als der Onroomschen, moet, indien het goed zal zijn, alle verbittering van lieverlede ophouden en verdwijnen, opdat men veeleer in elkander zie volgelingen van denzelfden Heer.

Een tweede punt van teederen aard is door dienzelfden geachten afgevaardigde aangeroerd, — van teederen aard, omdat het moeilijk in eene openbare zitting in alle bijzonderheden kan worden behandeld. Zoo iemand, ik, Mijnheer de Voorzitter, heb werkelijk een innig medelijden met het tegenwoordig lot van dien ambtenaar, dien hij op het oog had; ik heb een diep medelijden met zijn ongelukkig gezin. Maar men vergeet niet hoe de stand der zaak was toen ik aan het hoofd van het Departement van Justitie werd geplaatst. De zaak was, om zoo te zeggen, afgevoerd; de betrokken ambtenaar had een eervol ontslag uit zijne bediening ontvangen. Het is noch mijne taak, noch hier de plaats, om daarover in bijzonderheden te treden. Genoeg, de Koning heeft gebruik gemaakt van het regt dat Hem onbetwistbaar toekomt; de Minister heeft dat geprovoceerd; het besluit is door mijnen ambtsvoorganger gecontrasigneerd geworden. Het is bekend en het is bij den anderen tak der wetgevende magt breder besproken, wat dat ontslag heeft vergezeld en gevolgd. Het is ook van algemeene bekendheid, dat, nadat een verzoek was toegestaan geworden om ontheven te mogen worden van de verplichting om onder onteerende voorwaarden het wachtgeld aan te nemen dat hem was toegekend, nadat op dat verzoek derhalve het wachtgeld was ontnomen, eene regtsvordering door hem is ingesteld tegen den Staat. De Hoge Raad heeft zich onbevoegd verklaard, beslissende, dat de vraag, of wachtgeld aan een ontslagen ambtenaar al of niet zou worden verleend, geheel moest blijven ter beoordeeling van het administratief gezag.

In dien toestand verkeerde de zaak, toen ik de eer had geroepen te worden aan het hoofd van het Departement van Justitie, en ik heb op een adres, dat bij den Koning was ingediend door den belanghebbende, om alsnog in het genot van wachtgeld te mogen gesteld worden, gemeend zedelijk verplicht te zijn, die zaak ter sprake te brengen in den Raad van Ministers, omdat alle voorafgegane

besluiten, en het ontslag en het verleen van wachtgeld en het weder intrekken van dat wachtgeld, in dienzelfden Raad door mijnen voorganger waren gebragt geworden. En ofschoon ik bekennen moet dat het mij aangenaamer ware geweest, indien aan dien ambtenaar had kunnen gegeven worden zoodanige toelage, waardoor hij gezegd kon worden niet broodeloos te zijn, zoo moet ik toch verklaren dat de gronden, die in den Ministerraad zijn aangevoerd geworden, ten betooge dat het wachtgeld niet kon worden verleend, veel gewigt hadden. Vooral is daar toch overwogen, of het besluit van 1849, waarop het primitief verleende wachtgeld gegrond was, inderdaad den grondslag voor zulk eene toelage kon uitmaken, en die vraag is door de groote meerderheid ontkennend beantwoord. Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, met dit weinige ook van dit punt te kunnen afstappen.

Met belangstelling heb ik gisteren avond vernomen de beschouwingen van den geachten afgevaardigde uit Overijssel over de geregtelijke statistiek. Het is mijne bedoeling, om naar aanleiding der wenken, die ik en hier en in de andere Kamer gekregen heb, te trachten de inrigting dier statistiek allengs te verbeteren. Ik zal daartoe gaarne van die wenken gebruik maken. Dat de resultaten van de dorre statistieke cijfers verschillend zijn in het oog van verschillende beoordeelaars, is reeds in deze discussie gebleken, daar de geachte spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) het verschijnsel dat de bedelarij en landlooperij verminderd zijn, aan eene geheel andere oorzaak wil hebben toegeschreven, dan de geachte spreker van gisteren avond. En zoo is het ook eene moeilijke taak voor den Minister van Justitie, als hij geroepen wordt om de indiening van de statistieke tabellen, die hij ontvangen heeft en in zijne bureaux heeft doen bewerken, te doen vergezeld gaan van een rapport aan den Koning, waarin hij hoofdzakelijk te zamen vat de resultaten welke die tabellen opleveren; en ik geloof dat, zoo die taak van het opmaken van zulk een rapport door ieder der Ministers op zich zelve worden ondernomen, de resultaten van die verschillende rapporten wellicht ook verschillend zouden zijn. Zoo ben ik — ik kom er voor uit — wel geneigd, om met den geachten spreker van gisteren avond vermindering van bedelarij en landlooperij hoofdzakelijk te verwachten van de verbetering der politie. Ik ben daartoe vooral geneigd, omdat ik door vele bewoners van het platteland heb hooren verklaren, dat zij thans ten eenen male ontheven zijn van een drukkenden last, die tot aan de verbetering der rijkspolitie ophunne landhoeven drukte. Ik beroep mij op den geachten spreker uit Groningen, die zeer te regt de verdediging der rijkspolitie in dit opzigt heeft op zich genomen, en die ook in dezen als deskundige kan beschouwd worden. Het is mij verzekerd, dat tot aan de invoering der rijkspolitie, zoo als ze nu bestaat, ten platten lande de bedelarij en landlooperij op zulk een uitgebreiden voet werd gedreven, dat de boeren, wilden zij niet dagelijks last daarvan ondervinden, genoodzaakt waren één dag in de week te stellen tot het komen ontvangen van aalmoezen, en dat dan dikwijls het getal van hen, die aalmoezen kwamen vragen, de honderd te boven ging. Dat euvel is weggenomen; dat kwaad bestaat niet meer; en dit mag men voor een groot deel danken aan de verbetering der rijkspolitie, terwijl ik niet wil ontkennen dat daartoe voor een minder deel kan hebben bijgedragen de zucht van de gemeentebesturen om niet bezwaard te worden met de kosten van verpleging van bedelaars en landloopers. Ik moet echter ten aanzien van dit laatste verklaren — en daardoor wordt, geloof ik, veel van dien aangevoerden grond weggenomen, — dat, ofschoon het nu in de armenwet geregeld en wettelijk uitgemaakt is, het vroeger toch altijd begrepen is geworden, dat de gemeentebesturen belast waren met de onderhoudskosten van bedelaars en landloopers, die bij hen domicilie van onderstand hadden, in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid, en dat slechts in de laatste jaren, op grond dat die zaak niet wettelijk was geregeld, door sommige gemeenten bezwaar is gemaakt in de uitbetaling; een bezwaar, dat te regt aanleiding heeft gegeven tot regeling van de zaak bij de tegenwoordige armenwet.

Het is een minder aangenaam verschijnsel, dat in den laatsten tijd de misdrijven tegen het openbaar gezag op onrustbarende wijze zijn toegenomen. De rubriek *rebellie* beslaat een hoog cijfer in de statistieke tabellen. Maar het is ook waar dat juist de uitbreiding der politie daartoe de natuurlijke aanleiding geeft. Waar men vroeger geene politie had of die zeer beperkt was, en waar nu rijksveldwachters zijn aangesteld om de politie te kunnen uitoefenen, daar ontstaat zooveel meer gelegenheid om met de beambten in aanraking te komen en meer gelegenheid derhalve tot verzet tegen de regtmatige uitoefening van het openbaar gezag.

Het is mij eene verzachting geweest bij het einde van de discussie in het openbaar eene stem te hebben mogen hooren opgaan tot verdediging van de rijksveldwacht, die en in deze Kamer en in de andere zoo zeer is aangevallen geworden. Ik wil volstrekt

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

niet doof zijn voor regtmatige klagen; verre van daar; ik erken dat er in die inrigting, die ik bij mijne optreding gevonden heb en die toen onlangs was georganiseerd geworden, nog veel is dat verbetering behoeft. Dat zal wel het geval zijn met elke nieuwe inrigting; en juist dat is wederom een argument voor de wenschelijkheid dat zoodanige inrigting niet dadelijk bij de wet worde geregeld. Men komt er niet zoo spoedig toe, eene wet door eene andere te vervangen en om leemten en gebreken, die men in wetten ontdekt, door opvolgende wetten te verbeteren; het is gemakkelijker bij administratieve maatregel, bij besluit, bij aanschrijving te veranderen en te verbeteren, wat door de ondervinding gebleken is verbetering te behoeven. Het is waar, dat de instelling van de rijksveldwacht op het einde van 1857, bij de behandeling van de toenmalige begroting, slechts met eene meerderheid van ééne stem is goedgekeurd. Maar die goedkeuring had plaats op voordragt van de Regering, en nu lag het wel in den aard der zaak, dat, hetzij dan die goedkeuring plaats had gehad met ééne stem of met meerdere, aan een gevallen besluit, waarbij de verlangde fondsen voor die inrigting waren toegestaan, uitvoering behoorde te worden gegeven.

Ik heb mij de vraag voorgesteld wat dan toch bij eene politie-wet behoorde geregeld te worden en het komt mij voor, nagaande hetgeen door den geachten afgevaardigde uit Gelderland en door dien uit Noordbrabant is gezegd, dat er ook in dit opzigt, wanneer eenmaal zoodanig wets-ontwerp in behandeling zal komen, een aanmerkelijk verschil van meening van bestaan. Volgens den eersten spreker, door mij bedoeld, zal die wet alleen eenige algemeene beginselen behoeven in te houden tot regeling van de bevoegdheid, terwijl de details van uitvoering aan maatregelen van algemeen bestuur kunnen worden overgelaten. Maar nu heb ik door den laatsten geachten spreker, door mij bedoeld, op eenige bepalingen hooren wijzen, die nu in de instructien voorkomen en die naar mijne meening volkomen daár hare plaats vinden, terwijl bij van oordeel is dat zoodanige bepalingen te huis behooren in de wet. Daaruit blijkt reeds, dat er tusschen die beide geachte sprekers omtrent den aard, den omvang en de inrigting van die wet een aanmerkelijk verschil van meening bestaat.

Wanneer, in welke gevallen en onder welke voorzorgen het geoorloofd is de woningen der ingezetenen binnen te treden, dat is en bij het Wetboek van Strafvordering en bij eene afzonderlijke wet, zich aansluitende aan de gemeenteverordeningen, geregeld geworden. En nu heeft de instructie voor de rijksveldwacht in art. 76 alleen bepaald, dat deze nimmer, ter vervolging van overtredingen of ter aanhaling van daaraan onderworpen voorwerpen, de woningen, noch de gronden, vermeld in artt. 12 en 13 der wet, mogen betreden dan met bewilliging van den bewoner of regthebbende, of met bijstand van de bevoegde magt. Die instructie, niet geldende voor het publiek, maar voor de ambtenaren waaraan zij gegeven is, behelst dus hier eene bepaling, die geheel eerbiedigt het Wetboek van Strafvordering en de wet, houdende voorzorgen bij het binnentreden der woningen, maar daarbij den agenten tevens die omzigtigheid aanbeveelt, die door het hoofd van de rijkspolitie wenschelijk wordt geacht. Evenzeer is het gesteld met het tweede der door hem aangehaalde artikelen, art. 94 van de instructie: »De rijksveldwachters mogen gebruik maken van hunne wapenen tot zelfverdediging.» Daarin heeft men geen bezwaar kunnen zien. Men heeft erkend, dat het reeds voortvloeit uit de bepalingen van het Code Pénal. En dan zal eene eenvoudige herinnering aan dat regt zeker in eene instructie niet schaden. »Maar ook om geweld te keer te gaan en bij de ontvlugting van misdadigers,» zoo vervolgt het artikel. En waarom is nu dat beginsel vooropgezet? Om er aan te kunnen toevoegen: »Bij het te keer gaan van geweld maken zij van hunne wapenen geen gebruik dan na overluidе vruchtelooze waarschuwing, en met zooveel verschooning mogelijk....» Het is wederom eene aanmaning tot omzigtigheid bij het gebruik maken van een regt, dat reeds voortvloeit uit het Code Pénal. Het is dus eene tempering, die hare plaats moet vinden in eene instructie van den Minister aan de rijksveldwacht, maar die niet in eene algemeene wet zou te huis behooren. Indien ik dus mogt besluiten om eene wet voor te dragen, ik zou mij dan in het algemeen meer met de denkbeelden van den geachten eersten spreker, door mij bedoeld, dan met den laatsten kunnen vereenigen. Ik zou vreezen dat eene wet, in den door dezen verlangden geest ontworpen, in zóó vele bijzonderheden zou komen, dat zij zeker gevaar zou loopen de goedkeuring van de beide Kamers der wetgevende magt niet te erlangen.

Ik geloof inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, dat de verplichting van de uitvoerende magt, om gevolg te geven aan art. 3 der Grondwet, de bevoegdheid tot de regeling van de politie medebrengt. Die Grondwet waarborgt aldaar gelijkelijk aan vreemdelingen en aan ingezetenen bescherming en beveiliging van personen en goederen. In zeer vele artikelen van de Grondwet is, waar

een beginsel is vooropgezet, daaraan de bepaling toegevoegd, dat de wet de toepassing van dat beginsel zal regelen. Het is schier op elke bladzijde van de Grondwet te lezen dat, nadat vooropgezet is het regt, in beginsel, in eene tweede alinea gezegd wordt, dat de regeling daarvan, de uitwerking van het beginsel, aan de wet overgelaten wordt. Dat nu is in art. 3 der Grondwet niet gedaan. En waarom niet? Omdat het ligt in den aard, in de roeping zelve van het uitvoerend gezag om uitvoering te geven, en wel in de eerste plaats aan eene belofte tot bescherming. Dat is niet alleen het regt, maar ook de pligt van het Hoofd van den Staat en van diegenen, die Hem ter zijde staan.

Men moet een onderscheid maken tusschen de preventive politie en de judiciele politie. De laatste zou men kunnen noemen: preventive justitie. Al wat dat laatste betreft moet geregeld worden bij de wet. Maar dat is ook bij de wet geregeld. Dat is geregeld in het Wetboek van Strafvordering, en het is zeer waar door dien geachten spreker opgemerkt, om mogelijke moeilijkheden voor te komen, is de benaming van de rijkspolitie, *rijksveldwacht*, gekozen, en alzoo toe te schrijven aan de zucht om de beambten dier politie te brengen onder de erkenden in het Wetboek van Strafvordering. Dat is althans wel waarschijnlijk de aanleiding tot die benaming geweest. De bevoegdheid van de veldwachters tot het opsporen van misdrijven is geregeld en omschreven in het Wetboek van Strafvordering. De verhouding van die veldwachters tot de hogere beambten en ambtenaren van politie is bij dat wetboek uiteengezet. Waar derhalve door den Koning of namens den Koning, door het uitvoerend gezag ambtenaren worden benoemd, *rijksveldwachters* genaamd, daar is, voor zooveel betreft de judiciele politie, hun werkkring bij dat Wetboek van Strafvordering zelf geregeld geworden. Maar wat nu de preventive politie betreft, de werkkring daarvan is zoo veelomvattend, dat hij werkelijk niet in eenige artikelen in eene wet te omschrijven is. De handhaving van schier alle wetten behoort tot de zaak der politie, zij althans kan geroepen worden daartoe mede te werken. Ik heb bij de discussie in de Tweede Kamer eenige wetten opgenoemd, die mij voorkwamen reeds van zelf de regeling van die preventive justitie in zich te bevatten. Ik heb er nog eenige opgenoemd, die wel dra dat getal zullen vermeerderen, zoo als: het toezigt op het verkeer langs de spoorwegen; het toezigt op het vervoer van landverhuizers en dergelijke. Er is eene notie van politie, die in het woord zelf gelegen is en die bij geene wet behoort te worden uitgemaakt. De gemeentewet wil bijv. dat de bevoegdheid van de gemeentepolitie steune op plaatselijke verordeningen, op verordeningen derhalve, door den raad vastgesteld en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd. Maar afgescheiden van hetgeen in die verordeningen bepaald wordt, zijn er honderde en duizende dagelijks voorkomende objecten van politiezorg, die overgelaten zijn aan den burgemeester, omdat die objecten in de verordeningen niet zijn of konden opgenomen worden.

Het is met het oog op het bestaande Wetboek van Strafvordering, dat aan mindere ambtenaren, die niet kunnen geacht worden alle wetboeken te kennen, bij instructie is bevolen om, waar het betreft processen-verbaal, die zij opmaken wegens misdrijven, die processen-verbaal in te zenden aan den betrokken ambtenaar van het openbaar ministerie, en niet aan den burgemeester. Dit moet geschieden, want waar het geldt het opmaken van processen-verbaal wegens misdrijven, daar zijn zij — als ik het zoo noemen mag — handlangers van den officier van justitie of van den ambtenaar van het openbaar ministerie bij de kantongeregten; daar is hun werkkring geheel afgescheiden van dien van den burgemeester.

Nu geef ik toe — en ik zal bereid gevonden worden om, zooveel ik vermag, dit op beteren voet te brengen — dat het groote bezwaar, dat tot heden tegen de rijksveldwacht wordt in het midden gebracht, een bezwaar, dat mij gegrond voorkomt, hierin bestaat: dat niet voldoende aangewezen is het verband tusschen de rijks- en de gemeentepolitie. Ik geloof dat door te ver gedreven dienstijver door de rijksveldwacht wel eens te ver is gegaan op het gebied der gemeentelijke huishouding.

Gelijk de gemeentepolitie ingevolge de gemeentewet geroepen is bijstand en hulp te verleen aan de rijkspolitie, aan de officieren van justitie in het vervolgen en opsporen van misdrijven, staat daar tegenover, dat de rijkspolitie gehouden is de broederlijke hand te leenen aan de gemeentepolitie, terwijl deze laatstgenoemde is en blijft onder het bevel van den burgemeester. En nu geef ik toe, dat het dan ook noodig is dat de rijksveldwacht niet op eigen autoriteit werke, maar dat zij handele, zooveel de gemeentepolitie betreft, in overleg en met voorkennis van den burgemeester, het hoofd van die gemeentepolitie.

De brigadier — heeft men gezegd — is de persoon, die aanwijst wie exploiten zullen doen, terwijl dit niet wordt overgelaten aan den ambtenaar van het openbaar ministerie. Dit is eene eenvoudige quaestie van dienstregeling. De reden daarvan is ligtelijk

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

te gissen. Het is omdat de brigadier weet welke manschappen op dien dag vrij zijn van het doen van transporten en dus gelegenheid hebben tot het doen van exploiten. Het is een onderwerp van ondergeschikt belang, en ik twijfel geen oogenblik, of, indien de betrokken ambtenaar van het openbaar ministerie aan den brigadier te kennen geeft, dat hij in zoodanige omstandigheden wil gekend worden, onmiddellijk aan dat verlangen zal worden gevolg gegeven.

De ministeriele resolutie — ik ben dit volkomen met den geachten spreker eens — kan niet regelen de verplichting van de burgers ten aanzien van de politie, maar zij is allezins bevoegd te regelen de verplichting van de ambtenaren zelve. En dit alleen is gedaan. Uit die instructie vloeit geene verplichting voort voor de burgers, maar zij regelt de verplichting van de politie en ten aanzien van de burgers en onderling.

Ik heb reeds gezegd, Mijnheer de Voorzitter, dat het eene moeilijke zaak is — hoewel het aan mijne overweging geenszins nog ontgaat en ik niet wil verklaren dat ik geheel ongenegen zal bevonden worden er aan te voldoen — eene algemeene wet op de politie te maken. Het schijnt, dat eerst in den laatsten tijd er eenige toenadering tusschen hen, die over het onderwerp plegen na te denken, is gekomen; vroeger althans heb ik altijd gelezen, hoe in de andere Kamer van de Staten-Generaal de meening met kracht werd voorgestaan, dat de politie, overeenkomstig het zeer verdienstelijke rapport van de Staatscommissie, waarop gewezen is in deze discussie, behoorde te zijn ééne algemeene politie. Het schijnt, dat dit denkbeeld meer op den achtergrond is geraakt; want ook thans heb ik door den geachten afgevaardigde uit Gelderland hooren beweren, dat van de drie wijzen, waarop de politie zoude kunnen worden geregeld, juist die door hem het verkieslijkst wordt geacht, welke eene scheiding tusschen de gemeentelijke en de rijkspolitie zoude daarstellen. Men zoude kunnen hebben ééne algemeene rijkspolitie; — of wel volstrekt geene rijkspolitie, maar gemeentepolitie geheel en al dienstbaar ook aan het opsporen van misdrijven; — men zou eindelijk kunnen hebben een *système mixte*, en dat laatste wordt nu door dezen geachten spreker het meest wenschelijk gekeurd. Het doet mij genoegen, Mijnheer de Voorzitter, te kunnen verklaren, dat ik in dat opzigt met zijn gevoelen instem; maar hij zal mij wel willen toestemmen, dat dit niet het heerschende gevoelen tot heden geweest is, en dat het ook niet is het gevoelen, dat wordt voorgestaan, als in de eerste plaats aanbevelenswaardig, door de genoemde Staatscommissie.

Algemeen wordt de goede werking van de maréchaussée geprezen en er op gewezen, dat het wenschelijk zoude zijn indien de rijksveldwacht op den voet van dat corps kon worden georganiseerd. Ik heb, vooral naar aanleiding van het aan u medege-deelde rapport van de Staatscommissie van dit jaar, mijne gedachten daarover laten gaan, maar ik moet erkennen dat ik op bezwaren stuit die voor alsnog het verwezenlijken van dien wensch in den weg staan. Het is waar, dat, wanneer de beide inrigtingen zoo als ze nu bestaan naast elkander op dezen voet blijven, het te voorzien is dat het corps maréchaussée zijn einde nadert. Ik geloof dat velen reeds nu trachten uit dat corps te treden, in de hoop van in de rijksveldwacht over te gaan, omdat de bezoldiging daar beter is en men er meer vrijheid geniet. Die vrijheid eenigzins te beperken, door eene militaire discipline in te voeren, is zeker op zich zelve eene wenschelijke zaak; maar men stuit hier op bezwaren welke door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant ook reeds gevoeld en erkend zijn; hij heeft ze bezwaren genoemd, die bij hem zelfs wegen tegen het bestaande corps maréchaussée; hij wil juist meerdere vrijheid aan die politiebeambten laten. Wil men eene militaire discipline, dan zal het noodig zijn te kazerneren; en wil men dat doen, dan zal men, even als bij de militairen, de manschappen moeten verplichten om ongehuwd te blijven. Dit een en ander pleit tegen de invoering van eene organisatie der rijksveldwacht op den voet van de maréchaussée; omdat bij een militair corps men de manschappen engageert voor een bepaalden en niet al te langen tijd, na welken zij uit het corps kunnen treden. Maar dit is bij aanstelling van politie-agenten zelfs niet wenschelijk, omdat juist door den tijd en door ondervinding ze meer geoefend worden, en zij juist in het derde of vierde jaar, wanneer zij bij eene gewone militaire regeling zouden aftreden, geschikter zijn dan bij hunne komst in het corps.

Op nog andere punten is heden mijne aandacht gevestigd, en ik zal die daaraan ook blijven wijden en gevolg geven aan de wensken die mij zijn gegeven, voor zooveel dat mogelijk is; maar ik moet toch tot mijne verantwoording nog op een enkel punt wijzen.

Voor al hebben twee geachte leden gesproken over het ongerief dat er in gelegen is, om het doen van exploiten over te laten aan de rijksveldwachters; men wenscht dat wederom geheel over te geven aan de deurwaarders, omdat de tijd, die voor het doen van

die exploiten noodig is, beter kan worden besteed in de eigenlijke dienst der politie, waaraan hij nu wordt onttrokken.

Ik wil volstrekt niet ontkennen, dat er veel waars in dat bezwaar gelegen is; maar ik moet van de andere zijde er toch op wijzen, dat het der Regering moeilijk is om gevolg te geven aan wenschen, die soms lijnrecht tegenover elkander staan; en dit is hier het geval. Bij de behandeling van de suppletioire begroting voor de justitiekosten is de wensch met aandrang geuit, dat ik toch zorgen zou, langs alle mogelijke middelen, om dat steeds klimmende cijfer van justitiekosten te verminderen. Men heeft er op gewezen dat vijf, zes jaar geleden, dat cijfer bedroeg f 170,000, terwijl het nu reeds was geklommen tot f 220,000, en men heeft, als een middel tot vermindering van dat cijfer, er bij gewezen op de wenschelijkheid, om toch de exploiten in strafzaken door de rijksveldwachters te laten verrigten. Dit nu wordt thans weder afgekeurd. Ik heb intusschen, hoe moeilijk ook, eenen tusschenweg trachten te vinden en eene circulaire gerigt aan de heeren procureurs-generaal bij de gerechtshoven (geplaatst in het *Politieblad* onder n°. 282, en gedateerd 20 October 1858). Daarin heb ik aangegeven, dat in al die gevallen, waarvoor het Wetboek van Strafvordering een deurwaarder noemde als dengene, die de exploiten moest doen, geen ander ambtenaar van het openbaar gezag daarmede zou worden belast; maar dat overal, waar een dienaar der openbare magt bevoegd werd verklaard daartoe zijne dienst te leenen, daartoe een rijksveldwachter zou worden gebezigd, evenwel in die gevallen slechts, waar het niet schaadde aan zijne gewone dienst en niet te veel schrijfwerk opleverde. Wanneer nu die circulaire behoorlijk wordt opgevolgd, dan geloof ik, dat eenigermate voldaan zal worden aan den wensch tot betrachting van zuinigheid en dat er in groote mate zal worden voldaan aan den wensch, die nu in deze Kamer is geuit.

Door twee sprekers is gewezen op de groote verscheidenheid, die er bestaat bij de invordering van boeten in strafzaken. Ik erken dat die verscheidenheid bestaat, maar ik moet er bijvoegen, dat ik tot dusverre het groote ongerief, daaruit voortvloeiende, niet heb ingezien. Het is bekend dat er in sommige gevallen lijfswang wordt toegepast tot inning der boeten, terwijl in andere gevallen de gevangenisstraf de boete vervangt. De toepassing van die verschillende stelsels is bij verschillende wetten voorgeschreven, en nu ware het zeker voor de harmonie der wetgeving wenschelijk, dat er eenheid bestond; maar het ongerief, uit die verscheidenheid voortvloeiende, is mij niet duidelijk voor den geest. Reeds bij vroegere gelegenheden heb ik te kennen gegeven, dat mijne individuele meening is, dat het regtskundig beter zou zijn, dat niet, bij onvermogen, de eene straf gesteld wierd in plaats van de andere, maar dat lijfswang moest worden gesteld tot contrainte, ter bekoming van de boeten. Dit schijnt mij toe het zuiver juridieke stelsel. Dat nu bij latere wetten van dat stelsel is afgeweken, dit is een gevolg der besluiten van de wetgeving geweest. De wensch daartoe is, geloof ik, van de meerderheid in de Tweede Kamer uitgegaan. Maar of het nu, al erkent men het gewenschte der eenheid in dezen, goed en noodig is om bij eene algemeene wet te bepalen, dat in alle gevallen, waaromtrent in de verschillende wetten verschil van stelsel is toegepast, op eenparigen voet zal worden te werk gegaan, dit betwijfel ik zeer. Zoodanige regeling kan plaats hebben bij het Wetboek van Strafrecht, waarbij het eigenaardig te huis behoort; maar bij eene partiele wet schijnt zij mij niet geraten toe.

Het is reeds gisteren door mijn geachten ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken opgemerkt, dat het niet wenschelijk is om telkens, waar zich de wensch voordoet tot verandering van een of ander voorschrift van eene organieke wet, zijne toevlugt te nemen tot het maken van eene nieuwe wet. Het onderwerp, waarover thans sprake is, wordt ook voor een gedeelte in onze tegenwoordige gemeentewet geregeld, en nu geloof ik dat het beter ware om, indien men deze zaak op nieuw regelen wil, te wachten tot dat later wellicht op meerdere punten eene wijziging van die wet zal plaats hebben. Ik geloof dat dit verkieslijk is boven het tot stand brengen van eene nieuwe wet tot verandering, zonder overwegend belang, van één speciaal artikel.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, de gemaakte bedenkingen te hebben beantwoord.

De heer van Nispen van Pannerden: Ik heb met genoegen de rede aangehoord van den Minister van Justitie. Ik hoop dat de op heden gevoerde discussie aanleiding zal geven, dat meer bevoegden, meer heiderzienden dan ik, hunne oplettendheid zullen wijden aan het gewigtig onderwerp van eene regeling van de politie, en dat daardoor zal worden bevorderd de eindregeling van dit voor den Staat zoo belangrijk onderwerp.

Hoezeer in beginsel verschillende, schijnt het mij echter toe dat er enige toenadering tusschen de denkbeelden van den Minister en de mijne bestaat; omtrent één punt blijven wij echter geheel

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV en V.)*

van gevoelen verschillen: de Minister meent dat de preventive politie uit den aard der zaak behoort te worden geregeld door het uitvoerend gezag; ten minste zoo ik hem wel heb verstaan. Nu wensch ik te herinneren dat een vorig Minister van Justitie geheel en al van dat gevoelen verschildte; gij kunt, Mijne Heeren, zijn gevoelen vinden uitgedrukt in het reeds straks door mij aangehaalde rapport aan den Koning, van 26 April 1852. Dat rapport is aan u allen bekend, zoodat het dus niet noodig zal zijn de daartoe betrekkelijke zinsneden voor te lezen.

Ik heb met belangstelling den Minister hooren erkennen, dat er onder den naam van rijksveldwachters ambtenaren zijn ingeschoven, bij het Wetboek van Strafvordering onbekend. Nu meent de Minister dat dit zoo kan en mag zijn; ik geloof het niet. De Minister erkent, dat aan die ambtenaren last is gegeven om in zake van misdrijven hunne processen-verbaal regstreeks op te zenden; maar hij meent dat dit niet anders kan en mag. Welnu, ik wil dit daarlaten; maar ik heb het aangehaald als een bewijs, dat men ambtenaren heeft ingeschoven, niet bekend bij het Wetboek van Strafvordering. Wat toch staat er in dat wetboek? Dit: »De veld- en boschwachters moeten hunne processen-verbaal binnen den tijd van 24 uren doen toekomen aan den commissaris van politie, en binnen de gemeenten waar geen commissaris van politie is, aan den burgemeester of dengene die hem vervangt.»

Nu heeft de Minister bij instructie die bepaling gewijzigd, en dat behoorde niet tot den werkkring van het uitvoerend gezag. De Minister zegt, dat alleen geregeld is de dienst van de rijksveldwachters of hunne verplichtingen, maar dat bij de instructie geene regten tegenover de ingezetenen zijn gegeven. Er zouden, geloof ik, een tal van artikelen uit die instructie kunnen worden bijgebracht, die geenszins de bewering van den Minister staven; maar ik wil u slechts op eene enkele bepaling wijzen: in art. 41 staat, dat de rijksveldwachters beschonken personen zelfs in een huis van bewaring kunnen brengen.

Waar nu is bij eene wet, of zelfs bij een maatregel van algemeen bestuur, die magt gegeven? En kan men nu geene wet, geen maatregel van algemeen bestuur aanhalen, waarbij die magt is toegestaan, dan is hier een regt tegenover een ingezetenen gegeven, dat door het uitvoerend gezag niet mag worden geregeld.

De heer **Sassen**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.*] II.

De heer **Tonckens**: Om deze beraadslagingen niet langer te rekken zal ik slechts in antwoord op den Minister met een enkel woord en op een enkel punt terugkomen, het 'doen, namelijk, van dagvaarding en insinuaties in strafzaken door de rijksveldwachters. De bevoegdheid en gehoudeheid daartoe is aan de deurwaarders toegekend bij het reglement voor de dienst van die ambtenaren. Dit reglement heeft kracht van wet, en nu geef ik met bescheidenheid in bedenking, of de bepalingen van dit kracht van wet hebbende reglement bij besluit kunnen veranderd worden nadat die ambtenaren regten hebben verkregen, zonder dat er bij die verandering tevens gezorgd worde, dat die verkregen regten niet worden verkort.

De heer **Boot**, Minister van Justitie: Slechts een enkel woord zij nog gezegd over nog nader gemaakte aanmerkingen.

Aan den geachten eersten spreker (den heer van Nispen van Pannekoek) wil ik de verzekering geven, dat de denkbeelden door hem geuit nader door mij zullen overwogen worden. Ik heb reeds vroeger gezegd, dat, wanneer eene wet op de politie zich beperkt tot enkele hoofdbeginselen, ik het dan mogelijk acht dat zoodanige wet tot stand kome, ofschoon, ik herhaal dat, ik, met het oog op den aard der uitvoerende magt en op de Grondwet, de bepaalde noodzakelijkheid daarvan niet inzie.

Wat de aanmerking van den tweeden geachten spreker (den heer Sassen) betreft, het zou zeker vreemd kunnen heeten, wanneer in de instructie bepaald was, dat er in geval van ontvlugting van misdadigers ter zelfverdediging wapenen mogen gebruikt worden. Maar die beperking ligt niet in het artikel. Er staat, dat de rijksveldwachters de wapenen mogen gebruiken tot zelfverdediging om geweld te keer te gaan, en bij ontvlugting van misdadigers. De bepaling is *disjunctief*; in het ééne geval zoowel als in het andere. Dat het laatste ook moet bepaald worden, ligt in den aard der zaak en daarin is niets vreemds gelegen. Zoo is ook bij alle strafgevangenen eene militaire wacht geplaatst. Dit is zeker niet geschied tot opluistering en omdat het fraai zou staan voor die gebouwen; maar die militairen zijn daar geplaatst, om wanneer misdadigers mogten uitbreken, dan van hunne wapenen gebruik te maken. Nu is aan de rijksveldwachters eveneens gezegd, dat zij bij het transporteren van misdadigers gebruik mogen maken van hunne wapenen bij ontvlugting; maar er is bijgevoegd, dat zij dit niet mogen doen dan na voorafgegane vruchteloze waarschuwing.

Wat eindelijk betreft de aanmerking in de derde plaats gemaakt door den geachten laatsten spreker (den heer Tonckens), moet ik opmerken, dat bij de reglementen van 1838 de deurwaarders zijn bevoegd verklaard tot het doen van exploiten; dat zij zelfs belast zijn die exploiten, wanneer zij hun worden opgedragen, te moeten doen; maar dat dit altijd is onder de mits, dat die exploiten hun tot dat einde worden gegeven. Zij zijn bevoegd en verplicht de exploiten te doen die hun worden opgedragen; maar het is geen verkregen regt van exploiten te mogen doen met uitsluiting van alle anderen; en dat dit geen verkregen regt kan zijn volgt uit het Wetboek van Strafvordering. Dat Koninklijk besluit kon aan de algemeene wet niet derogeren; en waar dus de algemeene wet, het Wetboek van Strafvordering, spreekt van het in aangewezen gevallen doen van exploiten in strafzaken (men herinnere zich, dat het alleen deze exploiten zijn, die aan de rijksveldwachters zijn opgedragen) door deurwaarders of dienaren van de openbare magt, daar kan geene sprake zijn van het stellen van een privilege voor de deurwaarders alleen; maar daar is het alleen de vraag, of de rijksveldwachters ook zijn dienaren van de openbare magt; en ik geloof, dat het antwoord op die vraag wel aan geen twijfel kan onderhevig zijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IV der Staatsbegroting voor 1859 (Departement van Justitie), aan eene stemming onderworpen, wordt met algemeene (33) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROTING VOOR 1859 (Departement van Binnenlandsche Zaken).

De heer van **Rhemen van Rhemenshuizen**: Met het oog op de IXde afdeling van het thans in discussie gebragte hoofdstuk der begroting wensch ik, Mijnheer de Voorzitter, de aandacht der Regering op een hoogst gewichtig onderwerp te vestigen; ik zal spreken over de werking der wet tot regeling van het armbestuur van 29 Junij 1854.

Wanneer men het totaal bedrag van die IXde afdeling op slechts twee tonnen gouds, ja op ruim f 185,000 minder dan in 1857 ziet uitgetrokken, meent men zich in den gunstigen toestand van het armwezen in ons vaderland te mogen verheugen; maar wanneer men nagaat dat de kosten voor dat armwezen voor een aanzienlijk gedeelte door de gemeenten gedragen worden; dat daardoor verre de groote meerderheid dier gemeenten ten platten lande onder eenen schier ondragelijken finantielen last gebukt gaat; dat wij een armentax genaderd zijn, daar de verplichte bedeling uit burgerlijke fondsen zich op eene schrikbarende wijze uitbreidt, dan verdwijnt de gunstige indruk en wordt het voor de wetgevende magt een dure plicht om te zoeken naar middelen van herstel.

Dat de wet van 1854, die volgens de erkenning der toenmalige Regering zelve eene wet van overgang was, op een minder gelukkig tijdstip in 't leven is geroepen, weten wij allen. De moeilijkheden, in de uitvoering der wet van 1838 ondervonden, vorderden zeker voorziening, maar ik betreur het, dat men eene wet in 't leven riep, waarvan het hoofddoel was vrije liefdadigheid, terwijl haar hoofdbeginsel, de bepaling dat de geboorteplaats onderstandsdomicilie zoude zijn, daarmede in openbaren strijd is.

De wet van 1854 wilde:

- 1°. onafhankelijkheid van de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid;
- 2°. de ondersteuning der armen in hoofdzaak aan die instellingen overlaten;
- 3°. vermindering en later intrekking van alle subsidien uit burgerlijke fondsen.

De wetgever wenschte dat de ondersteuning van armen een zedelijke, niet een burgerlijke plicht zoude zijn.

Zeg ik te veel, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik verklaar dat, blijkens eene vierjarige ondervinding, het hoofddoel der wet wordt gemist?

Dat gemis vloeit vooreerst uit gebrek aan medewerking der kerkelijke armbesturen, ten andere uit het ellendige restitutielsel voort.

Ik erken dat men, de vrije liefdadigheid verlangende, de kerkelijke instellingen van weldadigheid op een van het burgerlijk gezag geheel onafhankelijk standpunt, dat ze blijkens menig regterlijk vonnis misten, plaatsen moest. Maar welk gebruik is ten platten lande in den regel van dietoegedende, in de wet geproclameerde onafhankelijkheid gemaakt? Een droevig gebruik, te be-

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

treurenswaardiger omdat toch het doen en laten van het meerendeel dier diakonien geheel van de geestelijken afhangt.

Men nam een in theorie schoon motto aan, dat in de praktijk althans tot heden ongelukkigerwijze faalde. Treffend waren voorzeker de heerlijke voorschriften van hen die de kerkelijke instellingen op een onafhankelijk standpunt wenschten te plaatsen, maar met mij zullen zij erkennen (ik laat vele loffelijke uitzonderingen daar), dat de ondervinding hen bitter heeft te leur gesteld.

Uit schier alle provinciale en gemeente-verslagen, zoowel van vroegere jaren als over 1857, zien wij dat de diakonien ten platten lande geheel willekeurig de in hare parochien verblijf houdenden bedeele; dat zij de elders geboren zooveel doenlijk 15 maanden onbedeeld laten door ze uit kracht der wet naar hun onderstandsdomicilie te verwijzen; dat zij de elders woonachtigen, ten hunnent geboren, op grond harer kerkelijke verordeningen bedeele; weigeren en de inwonenden elders geboren op grond van de bepalingen der wet afwijzen, zoodat die alternative toepassing van kerkelijke en burgerlijke voorschriften ten slotte de armen ten laste der burgerlijke gemeente brengen moet en voor een groot gedeelte reeds brengt, en wel met dat gevolg, dat de behoeftige, die weet dat de ondersteuning uit de gemeentefondsen zijner geboorteplaats wordt verstrekt, de hulp niet meer vraagt maar eischt.

De Regering erkent het dan ook in haar verslag over de verzigtingen aangaande het armbestuur over 1856 uitgebragt » dat het streven der kerkelijke armbesturen om hunne armverzorging te beperken en op de burgerlijke besturen over te brengen, zich steeds in meerdere mate openbaart en dat men dus van het hoofddoel des wetgevers, in de artt. 20 en 21 uitgedrukt, verder is afgeweken. » Als tegenstelling van dit feit voert zij wel aan: » dat de door haar overgelegde tabellen op verre na geene zoodanige beperking of vermindering der kerkelijke armverzorging bewijzen. » De waarheid of juistheid der grondslagen waarop die tabellen berusten wil ik niet betwijfelen, ofschoon de tegenwerking en onwil van zoo vele kerkelijke armbesturen daartoe het volste regt geven; maar dan vind ik juist een bewijs te meer voor de ongelukkige werking der wet. De kerkelijke instellingen reiken, volgens hare opgaven, bijna evenveel liefdegaven uit als vroeger, het getal armen nam, zoo als wij weten, niet beduidend toe, en toch worden ettelijke tonnen gouds meer aan bedelingen verstrekt. Bewezen is het dan toch dat het armwezen weêr on eindig grooter geldelijke opofferingen eischt: opofferingen zoo aanzienlijk dat op de gemeente-begrotingen vroeger honderden, thans duizenden guldens voor armenbedelingen worden uitgetrokken. De diakonien hebben eenen verdediger in de Tweede Kamer, ik zoude bijna zeggen, wanneer ik hen die voor huis en haard strijden uitzonder, in Nederland gevonden. Toen de conclusie der commissie die het regeringsverslag aangaande het armbestuur over 1856 had nagegaan, in stemming kwam, heeft een geacht lid van die Kamer trachten te betoogen dat gebrek aan fondsen de kerkelijke armbesturen in ruimere bedelingen belette, terwijl alleen de grootere mildadigheid der gemeentelieden daarin kon voorzien. Door cijfers kan deze bewering niet wederlegd worden, maar wanneer honderde gemeentebesturen en alle collegien van Gedeputeerde Staten (behalve van Groningen, alwaar men de uitkomsten tamelijk bevredigend noemt) verklaren dat zij tegenwerking en onwil bij de diakonien ondervinden, dan durf ik zeggen: het is een feit, een geconstateerd feit, trouwens ook door den Minister zelf erkend, dat die kerkelijke armbesturen de armverzorging op de burgerlijke besturen trachten over te brengen. Utrecht is door den bedoelden geachten spreker uit Zeeland als voorbeeld aangehaald; ik spreek niet van Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, ook niet van Middelburg of Goes, maar van het platteland; ik weet wel dat de voormalige steden over 't algemeen geene herziening der wet verlangen, ik neem vele prijzenswaardige uitzonderingen op den regel aan, maar ik voeg er bij dat, wanneer men ruimere liefdegiften verlangt, eerst de voor die giften doodende wettelijke liefdadigheid, zoo als zij thans, ook door toedoen der kerkelijke armbesturen, geboren wordt, de bodem moet ingeslagen worden. Wanneer den ingezetenen drukkende lasten ter voldoening van verplegingskosten door het gemeentebestuur moeten worden opgelegd, wordt de vrijwillige gift in de armenbus ingekrompen.

Ik heb het hoofdbeginsel der wet in openbaren strijd met haar hoofddoel genoemd. In art. 27 nam men de geboorteplaats als onderstandsdomicilie aan, men huldigde alzoo het gedwongen restitutiestelsel en proclameerde tevens de daarmede geheel strijdende vrije liefdadigheid.

Een wetgever, die de vrije liefdadigheid wil, moest geen onderstandsdomicilie hoegenaamd aannemen, want die bepaling sluit altijd implicite de gedwongen liefdadigheid in zich; wil men, of liever is men genoodzaakt de gemeente te bepalen alwaar de behoeftige kan, ja somwijlen moet bedeeeld worden, het zij dan nimmer elders dan in de verblijfplaats. Daargelaten de wenschelijkheid, ja de onmisbaarheid om de burgerlijke en kerkelijke voor-

schriften in overeenstemming te brengen, zoo kan de ongedwongen vrijwillige gift slechts uitgereikt worden door den gever zelf, die de armen ziet en hoort; is de bedeele niet verplicht, een ander moet haar niet naar zijn goëddunken, veelal in strijd met mijn verlangen, kunnen doen. Zelf moet ik beoordeelen of ik den arme al dan niet ondersteunen wil. Is er grootere anomalie denkbaar dan dat dezelfde wet, die mij geheel vrijlaat om den in mijne gemeente verblijf houdende al dan niet te bedeele, de weigering niet toelaat wanneer de arme ten mijnen koste door anderen ondersteund wordt? Daarbij komt, de droevige ondervinding leert het, dat die armen, in hunne verblijfplaats met gepaste zuinigheid verpleegd, elders voor rekening van hun onderstandsdomicilie met kwistige hand bedeeeld worden. Voor de waarheid van die stelling weet ik geen krachtiger bewijs te vinden, dan in de ministeriele circulaire van 13 October 1856, n°. 236, waaruit de gemeentebesturen zijn ontwaar geworden, dat in gemeenten, beneden de 5000 zielen, het maximum van den onderstand, naar luid van art. 25 der wet bepaald, van f 2.80 tot f 20.50 verschilde. Ik mag vragen, Mijnheer de Voorzitter, of eene wet die zulke handelingen mogelijk maakt, lang onveranderd moet blijven. Al is ook in dit opzigt aan ministeriele wenken en wenschen gehoor gegeven en hierin verandering gekomen, de uitvoering eener wet moet niet van het goëddunken der besturen afhangen: zij geeft echter, zoo als de Minister zelf zegt, geene aanleiding om gebiedende of verbindende maatregelen te nemen.

Het gemengde stelsel bij de wet van 1818 aangenomen, waarbij door vierjarige inwoning de geboorteplaats als onderstandsdomicilie verviel, acht ik ook dan wanneer men een 6- of 8jarig verblijf aannam, met het oog op de verplichte restitutie verwerpelijk, althans zoolang naar vrije liefdadigheid zal gestreefd worden; en ook dan wanneer men de bedeele uit burgerlijke fondsen alleen als maatregel van politie wil beschouwen, komt alleen de verblijfplaats als onderstandsdomicilie in aanmerking. Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat behartiging van plaatselijk belang de ingezetenen van een beperkt aantal voormalige steden moet nopen om mijne stelling te bestrijden, maar ik verdedig die stelling op grond van algemeen belang en als de eenige juiste, consequente, wanneer men vrije liefdadigheid wenscht. De armen, zegt men, zullen in menigte naar die gemeenten, alwaar ruime fondsen zijn, trekken, maar men heeft immers de vrijheid elke gift te weigeren; doch moet ook in aanmerking nemen dat in den regel de gemeente, alwaar de behoeftige verblijf houdt, zijne diensten in betere dagen genoten heeft, terwijl thans de plaats, waarop hij gewoonlijk de minste betrekking heeft, gedwongen wordt hem te bedeele. Ik zeg gedwongen, want te vergeefs haalt men het blijkens de ondervinding ter platten lande geheel onuitvoerbaar art. 44 der wet aan. Ziehier wat omtrent dat artikel in een der op het provinciale archief van Gelderland berustende verslagen voorkomt: » Wel kan van de bevoegdheid, in art. 44 der wet toegekend, worden gebruik gemaakt en de vestiging van den behoeftige ter plaatse van het onderstandsdomicilie gevorderd worden, maar talrijke praktische bezwaren zijn daaraan verbonden. Vooreerst heeft het administrende bestuur de gelegenheid om zich op den zedelijken toestand van den verpleegde te beroepen; ten andere kan meestal een gezin, dat gevestigd is, eene woning in huur of eigendom heeft, betrekkingen van verschillende aard aanknoopt, in 30, 40 of 50 jaren het onderstandsdomicilie niet kende, moeilijk eensklaps, vooral in den winter verhuizen. Maar ook dan wanneer die overzending geschiedt, op welke wijze terstond zoodanig behoeftig gezin, vooral op het platteland, zonder verbazende kosten gehuisvest en bezorgd? De ondervinding wijst het onuitvoerbaar van zulke voorschriften aan. »

En buitendien, Mijnheer de Voorzitter, de voor de gemeentefinancien zoo ongelukkige, in vele kleine gemeenten ondragelijke werking der wet, verergerd door gebrek aan medewerking van de kerkelijke armbesturen, is een uitvloeisel van het restitutiestelsel en staft beter dan elk betoog mijne bewering, dat alleen de verblijfplaats als onderstandsdomicilie aannemelijk is. De diakonien thans haar onafhankelijk standpunt te ontnemen, daartoe zoude, geloof ik, elke regering, ik zeg niet den moed maar de vereischte kracht missen. De openbare meening zoude zich ernstig tegen zoodanigen maatregel aankanten, en die openbare meening mag wel geleid, maar moet toch geraadpleegd worden. Buitendien men wil het beginsel der vrije liefdadigheid en met dit beginsel, dat ik eenmaal als practisch uitvoerbaar hoop te leeren kennen, zou de onderworpenheid der diakonien aan het burgerlijk gezag niet strooken. Te meer is het pligt, geloof ik, om zonder verwijl het hoofdgebrek in de wet weg te nemen en den onderstand van alle armen aan hunne verblijfplaats over te laten. Onthouden ook dan nog de diakonien ten platten lande hare medewerking, de bron waaruit zij hare middelen moeten putten zal minder ruim blijven vloeijen, maar het ellendige restitutiestelsel zal vervallen, de uitgaven voor

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

de gemeenten daardoor aanzienlijk verminderen, en men zal althans van vrije liefdadigheid kunnen spreken.

Mijne overtuiging staat vast, dat ik ten ernstigste bij de Regering op eene spoedige herziening der wet in den door mij aangeduiden zin moet aandringen, ook om haar van andere gebreken en leemten te zuiveren. Ik wijs slechts op art. 36, waarvan de nadeelige werking en daaruit voortvloeiende kwade praktijken breedvoerig in de andere Kamer zijn besproken en door de Regering volmondig erkend.

Een voormalig Minister van Binnenlandsche Zaken, aan wiens bestuur ik nimmer kracht en voortvarendheid zal ontzeggen, sprak van de Vertegenwoordiging tegenover de Regering als eene drijvende kracht. Elk Minister wordt nog steeds tot indiening of wijziging van vele wetten aangespoord, zoo niet gedreven; naar mijne meening is het verlangen naar eene herziening der wet tot regeling van het armbestuur een van die wenschen, welke in 's lands waarachtig belang in de eerste plaats moeten geuit worden.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb geene redenen die mij zouden nopen dit hoofdstuk af te stemmen, doch ik wensch kortelijk een punt ter sprake te brengen hetwelk met hetzelfde in verband staat, namelijk de *Nederlandsche Staats-courant*.

Ik heb behoord tot die leden mijner afdeeling, die een ongunstig oordeel omtrent deze courant uitten en, zoo als in het verslag van de Commissie van Rapporteurs is opgenomen, van oordeel waren dat het wenschelijk was dat er meer belangrijke zaken daarin wierden opgenomen.

In het antwoord van de Regering vind ik, dat er steeds pogingen worden aangewend om den inhoud der *Staats-courant* belangrijker te doen zijn. Dit antwoord overtuigt mij, dat de Regering de zaak ook zoo inziet, dat er verbeteringen aan die courant noodig zijn. Ik zal gaarne aan de Regering de beslissing overlaten omtrent hetgeen daartoe moet worden verricht.

Die courant wordt tegenwoordig minder gelezen dan vroeger het geval was. Het besluit van 1814, waarbij den gemeentebesturen werd opgelegd, dat dagblad aan te schaffen, is, ofschoon niet geabrogeerd, toch door wets-interpretatie buiten werking geraakt. Men oordeelt dat de gemeentebesturen tot die aanschaffing niet meer verplicht zijn, aangezien in de gemeentewet alleen is bepaald dat er uitgaven voor de kosten van het *Staatsblad* op de begrooting der gemeenten kunnen gebragt worden. De groote grief tegen de *Staats-courant* bestaat eigenlijk daarin, dat men ja geregeld en spoedig er tijdingen in overneemt van het buitenland (en ik doe in dat opzigt hulde aan de goede redactie), maar dat men er nooit iets in vindt hetwelk het binnenland betreft. Ik geloof dat daartoe twee redenen bestaan: vooreerst, omdat men vreest onjuiste tijdingen op te nemen, en ten tweede omdat de redactie zich niet in staat gevoelt overal bezoldigde correspondenten te houden. Dit is zelfs zoo ver gegaan, dat, toen eenige jaren geleden, een telg van het Vorstelijk Huis ernstig ongesteld was en men in de stad mijner inwoning telkens met ongeduld de aankomst van de post verbeidde, men nooit iets dienaangaande in de *Staats-courant*, maar wel in alle andere dagbladen aantrof.

Het zou reeds veel zijn indien men de *Staats-courant* terug kon brengen op het standpunt van de Koninklijke courant, die onder Koning Lodewijk uitgegeven en toenmaals algemeen geroemd werd. Misschien zou men ook het voorbeeld van de Pruisische *Staats-courant* kunnen volgen en het in-officieel gedeelte belangrijker en uitgebreider kunnen maken.

Ik vermeen hierbij de zaak te kunnen laten.

De heer **van Aylva van Pallandt**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb het woord gevraagd om kortelijk te spreken over eenige paragrafen van de Memorie van Beantwoording op het Verslag dezer Kamer. In § 6 van het verslag wordt gezegd dat door vele leden ernstig is aangedrongen op de aanbieding der wet regelende het algemeen en het bijzonder bestuur van den waterstaat. Verder wordt er in gezegd dat men het betwijfelde, of de Regering wel genoegzaam doordrongen was van de noodzakelijkheid der bedoelde wet. Deze laatste opmerking schijnt den Minister van Binnenlandsche Zaken of aan de Regering het denkbeeld te geven als of van deze zijde eene speciale beschuldiging, een speciaal verwijt gerigt was tot de tegenwoordige Regering. Maar ik geloof niet dat dit de bedoeling geweest is van de Rapporteurs van dit hoofdstuk, noch van eenig lid dezer Kamer. Het zou met betrekking tot deze Regering zijn geweest het doen van een eisch, dien men niet mogt doen, in aanmerking nemende sedert hoe korten tijd dit Kabinet is opgetreden. Die aanmerking zou dus in het algemeen onvoegzaam zijn geweest, maar zij zou dit bovenal geweest zijn, indien men ze speciaal tot den Minister van Binnenlandsche Zaken gerigt had. Als men let op de droevige omstan-

digheden waarin die Minister verkeerd heeft, dan geloof ik dat er meer stof zou zijn om zich te verwonderen en te verheugen dat hij met dien ijver zijne hooge betrekking heeft kunnen waarnemen, en dat men dan liever den wensch had geuit, dat hij nog lang met dienzelfden ijver moge werkzaam zijn op het standpunt waarop ik, en zeker velen met mij, dien Minister geplaatst zien. Dit is geene verontschuldiging, maar alleen eene betuiging dat hetgeen uitgedrukt is in het verslag verkeerd is opgevat geworden. Maar ik mag toch vragen, of het dan zoo te verwonderen is dat men niet bepaaldelijk ten opzichte van deze Regering, maar ten opzichte van alle Regeringen sedert 1848, een wensch uitdrukt van dien aard, als het geldt een onderwerp van dat belang betreffende den waterstaat. Dat kan toch voorzeker voor een groot deel van Nederland als eene levensquaestie beschouwd worden. Ik stel vertrouwen in de toezegging van den Minister en in de zucht die ik overtuigd ben dat bij hem bestaat om het goede daar te stellen en zal dus ook bij deze gelegenheid niet nader aandringen op de indiening van deze wet. Ik veronderstel dat de Minister van zelf, als de tijd daar zal zijn en hij er de gelegenheid toe zal hebben, daartoe zal overgaan.

Een kort woord over § 8. Daarin wordt gesproken van het wenschelijke van de stichting van sluizen te Dalem ter vervanging van de overlaten, eene zaak reeds vroeger ter sprake gebragt, waarvan het nut van vele kanten is betoogd en ook door de Regering niet betwist. Ik verheug mij dus dat op nieuw door den Minister de verzekering is gegeven dat men het nut daarvan inziet. Aan het slot der beantwoording van deze paragraaf wordt dan ook gezegd, dat de Regering bij het ontwerpen van eene volgende Staatsbegrooting overwegen zal, of de middelen daartoe zullen kunnen worden aangewezen. Ik wensch dat die overwegingen tot het besluit brengen mogen, dat een post op de Staatsbegrooting zal worden gebragt en dat men niet wachtte op een volgenden vloed om dan met eene bevestigde overtuiging die sluis te stichten.

Nog een woord over § 12, waarbij het arrest van den Hoogen Raad van 19 Februarij 1858 ter sprake is gebragt, en betoogd wordt dat vele dijk- en polderbesturen daardoor in ongelegenheden worden gebragt. De Minister heeft ons naar een artikel van de bedoelde wet verwezen, waarvan gebruik kon worden gemaakt ingeval er bijzondere spoed bij aardhaling was. Dit artikel ziet bepaaldelijk op doorbraken en hoogst ernstige gevallen, maar ook wanneer die niet aanwezig zijn, is het hoogst wenschelijk — geen lid van eenig polderbestuur zal dat tegenspreken — dat men voorzieningen neme en dat elke belemmering ten deze ophoude: wie strijden wil moet zich voorbereiden.

De laatste spreker heeft aangeroerd hetgeen over de *Staats-courant* is gezegd. Ik zal mij tot een enkel gedeelte bepalen, namelijk het opnemen van de rivierberigten. Ik moet zeggen dat het antwoord, dat daaromtrent is gegeven, mij niet geheel bevredigt. Wij hebben in de maand November jl., om niet van vroeger te spreken, vrij strenge vorst gehad, zoodat vele rivieren met ijs bezet waren, in welke oogenblikken men er dus belang in stelt, bekend te worden met hetgeen op de boven-rivieren gebeurt. Nu vind ik onder andere in de *Staats-courant* van 18 November onder berigten uit 's Gravenhage van den 17den den stand der rivier te Keulen op den 16den des morgens ten 8 ure. Nu meen ik dat zulk een berigt uit Keulen wel in de courant van denzelfden dag gedrukt kon worden, waardoor het in een gedeelte van ons Rijk, dat er juist belang bij heeft, 24 uren vroeger bekend kon worden, waarop men dan bijzonder prijsstelt omdat in sommige oogenblikken de rivier-correspondentie dan niet in werking is. Als deze geregeld is, heeft men die berigten minder noodig omdat zij dan spoediger komen dan de *Staats-courant* die overbrengen kan. Ik veroorloof mij dit punt nader aan de aandacht van den Minister aan te bevelen.

De heer **van Dam van Isselt**: Een kort woord tot ondersteuning van het adres, waarop eergisteren verslag is uitgebragt, en aan uwe Vergadering door het districts-polderbestuur van Culenburg ingediend. Ik zal mij onthouden om hier die treurige geschiedenis van Steenenhoek met al hare ellende in het breede af te schilderen. Ik wil alleen herinneren dat ik de eer heb lid van de Staatscommissie te zijn, die door Zijne Majesteit was benoemd tot onderzoek van de gevolgen van de verhooging van den waterspiegel op de Waal ten gevolge van de sluiting van het kanaal van St. Andries, en van de verhooging van den waterspiegel op de Merwede ten gevolge van de digting van de killen. Er is een verschil tusschen de belanghebbenden en den waterstaat over de verhooging van den waterspiegel van de Merwede geweest. Wij, de belanghebbenden, meenden dat die verhooging van 50 tot 60 duim was, maar de hoofdamtbanen van den waterstaat, leden der commissie, meenden slechts 40 duim verhooging te kunnen erkennen. Nu behoeft ik niet te

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VI.)*

zeggen dat niet alleen 40, maar 10 of 5 duim voor dengene, die geene andere uitwatering dan de verlenging van de Linge, het kanaal van Steenenhoek, hebben, eene quaestie is, of men wel of verdronken land heeft. Er is op de begrooting eene som van f 100,000 uitgetrokken om aanvankelijk de uitwatering van de Linge te verbeteren, maar ik geloof dat het polderbestuur van Kuilenburg met volkomene waarheid zegt, dat wanneer de Regering de belanghebbende districten wenscht te helpen, het dringend noodzakelijk is dat er een stoomgemaal worde geplaatst aan het uiteinde van de uitwatering en dat alzoo de verlenging van de Linge en het kanaal van Steenenhoek bevrijd worde van het overtollige water. Dat is het eenige middel.

Nu verheugt het mij in het antwoord op deze bedenking van ons verslag het antwoord van den heer Minister te hebben mogen lezen, dat ook hij overtuigd is, dat daar de rivier-verbetering in het algemeen belang wordt daargesteld, daar waar die maatregel ten nadeele van sommige andere bewoners van ons land strekt, de werken, die redding moeten aanbrengen, ten koste van den Staat moeten komen. Zijne Excellentie zal dus omtrent dat punt met mij niet verschillen. Maar ik rigt tot hem de dringende bede om, in het belang van duizende ingezetenen, die belang hebben bij de uitwatering van Steenenhoek, de werken, die door de Commissie, waarvan ik straks sprak, zijn aangewezen, niet lang te verschuiven en met de uitvoering niet te wachten, terwijl men de overtuiging heeft dat er gevaar bestaat, terwijl er ingezetenen benadeeld zijn en naar de meening van alle leden der Commissie, zoowel van degenen die tot den waterstaat behooren als van hen, die geen deel uitmaken van dat achtingswaardig ligchaam in den Staat, een stoomgemaal alleen redding kan aanbrengen. Ik verlang er niets anders van te zeggen, dan dit punt ten ernstigste aan den Minister aan te bevelen, als zijnde voor ons eene quaestie te be or not to be.

Voorts wensch ik nog een enkel woord te zeggen tot ondersteuning van hetgeen door mijn geachten collega uit Gelderland is gesproken omtrent het arrest van den Hoogen Raad. In mijne betrekking, Mijne Heeren, is het mij bekend, dat dat arrest allernadeeligst werkt en bij de weigering, in het district, waarvan ik de eer heb dijkgraaf te zijn, onlangs gedaan tot levering van aarde, is ons geene andere keus overgebleven dan of den weigerachtigen persoon niet te vervolgen — en nu hebben wij de zaak kunnen laten rusten omdat het werk, waarvoor aarde geleverd moest worden, van hoogst onbeduidenden aard was — of om eene allerkostbaarste procedure te entameren, terwijl het hoogst waarschijnlijk den weigerachtigen persoon gelukt zou zijn een bewijs van onvermogen te krijgen en gratis te procederen tegen een polderbestuur, dat er tegen op moest zien zulke groote kosten te maken, ofschoon het volkomen in zijn regt was. Alle mogelijke verzorging van de dijken wordt verhinderd, wanneer dat arrest in stand gehouden wordt.

Het is dus van dringende noodzakelijkheid, dat er bij de wetgevende magt wordt voorgedragen eene zoodanige wijziging in het artikel, waarop de Hooge Raad zijn arrest gebaseerd heeft, dat wij kunnen uitvoeren wat sedert onheugelijke jaren in het district uitgevoerd is geworden, dat is dat kosteloos aarde kan worden gehaald, daár waar het door bekende gebruiken was ingevoerd. Wanneer de Minister dat punt ten ernstigste overweegt en met zoodanige wetsvoordragt niet te lang wacht, dan zal hij aan de streek, waarin ik woon, eene groote dienst bewezen hebben.

Ik zal overigens met genoegen voor de begrooting van Binnenlandsche Zaken stemmen.

De heer **Cost Jordens**: Ook ik heb een enkel woord van aanbeveling tot den Minister van Binnenlandsche Zaken te rigten. Het betreft den waterstaat en meer bijzonder de rivier, die men den Gelderschen IJssel noemt. In het verslag van de Tweede Kamer der Staten Generaal wordt gezegd, dat men aldaar was teruggekomen op eene vroegere klacht omtrent de waterverdeling op de bovenrivieren, dat deze namelijk niet meer zou plaats vinden overeenkomstig den van oudsher aangenomen regel; dat, naar dat gevoelen, te weinig water op den Rhijn, te veel op den IJssel gebracht werd en dat daardoor de oeverlanden werden benadeeld. De Regering heeft in de Memorie van Antwoord daarop, naar mijne wijze van zien, duidelijk en bepaald geantwoord en aange-toond, dat die klacht gedeeltelijk eenigermate juist, gedeeltelijk geheel onjuist was. Die klacht was juist in zooverre als gebleken is, dat op sommige deelen van den IJssel verhooging van den waterspiegel is waargenomen, 't geen moest worden toegeschreven vermoedelijk aan de verandering, die de bedding van de rivier achtereenvolgens had ondergaan en wellicht ook aan meer spoedigen afvoer van water uit de zich in die rivier uitstortende beken ten gevolge van ontwikkeling van den landbouw. Daardoor is het verhang van die rivier verbeterd en meer normaal geworden, terwijl die vroeger zeer ongeregeld was.

Wat de klacht betreft, dat er te veel water op den IJssel ge-bragt werd, die klacht heeft de Regering weersproken. Zij heeft gewezen op het verslag van de openbare werken, dat nu laatstelijk is uitgekomen. In dit verslag vindt men eene tabel, die aantoon-t dat zoowel de Neder-Rhijn als de IJssel te weinig water ontvan-gen. Het is bekend dat de waterverdeling tusschen de drie takken van den Boven-Rhijn geregeld is bij de zoogenaamde conventie van 1745, waarbij is aangenomen dat van de negen deelen van den Boven-Rhijn zes deelen zouden gaan naar de Waal, twee naar den verdeelden Beneden-Rhijn en een deel naar den IJssel.

Die conventie is aangenomen en in het bekende verslag van den inspecteur van den waterstaat, dat wij eenige jaren geleden hebben ontvangen, dat ten grondslag is gelegd aan de algemeene rivier-verbetering, is dan ook aangetoond dat het algemeen belang en een goede afloop van het water de instandhouding daarvan vor-derden. Het spreekt van zelf dat dit dus moet worden nagekomen. Evenwel, die verdeling is in de laatste vijf jaren niet in het oog gehouden. De Neder-Rhijn onder andere heeft bij 1 el onder middelbare rivier slechts $\frac{3}{4}$ gedeelte ontvangen van hetgeen haar toekwam. Zij heeft gemiddeld in die jaren van de 200 deelen slechts 157 ontvangen. De IJssel is nog schraler bedeed geworden: de IJssel, dien 100 deelen toekwam, heeft gemiddeld in de laatste vijf jaren slechts 64 verkregen.

Nu behoef ik niet te zeggen van hoeveel belang het is dat die rivieren het deel ontvangen dat aan haar toekomt, vooral bij lagen waterstand en in een tijd als wij in het afgeloopen jaar beleefd hebben. De IJssel, om hierop nog eens terug te komen, heeft geen $\frac{2}{3}$ gedeelten ontvangen van het deel dat hem toekwam. Ik geloof te mogen beweren dat indien de IJssel de honderd deelen had ontvangen, die hem toekomen, de scheepvaart niet zooveel geleden zou hebben als nu het geval was. Ik meen dus dat het noodig is dat alle doenlijke middelen worden ter hand genomen, die dit gebrek kunnen verbeteren.

Ik wil niet tegenspreken dat ten dien aanzien eene goede gezindheid van de Regering doorstraalt om dat kwaad te verhelpen, maar de Minister zal mij ten goede houden wanneer ik dat belang, dat naar mijne wijze van zien groot is, met een enkel woord te dezer gelegenheid krachtig aanbeveel, wanneer ik hem ten ernstigste op het hart druk, om te zorgen dat de rivier verkrijge het deel dat haar toekomt. Men moet toch wel in het oog houden, dat het hier niet de vraag is, of het al dan niet goed is dat de rivier dat deel krije, maar dat het is eene uitgemaakte zaak: dat het hier geldt, om mij zoo eens uit te drukken, eene quaestie over het meum et tuum. Het is eene grondwet, eene wet die wil dat de rivier het aangewezen deel krije, en wanneer dat nu het geval is, dan geloof ik dat men billijkerwijze mag vragen dat de aandacht daarop gevestigd worde, dat aan die voorschriften, aan die bepalingen, aan die overeenkomst voldaan worde. Ik weet wel, en ik moet het al weder erkennen, zoo als de deskundigen beweren, dat het eene uiterst moeilijke zaak is om, vooral bij die zoogenaamde punten van separatie, het water zoodanig te leiden, dat elke rivier haar aandeel ontvangt, maar dat neemt niet weg dat het toch de plicht van de Regering en van den waterstaat is alles te doen wat mogelijk is om dien staat van zaken daar te stellen die noodwendig en eenmaal aangenomen is.

Het is om deze redenen dat ik met bescheidenheid de belangen, niet alleen van den Neder-Rhijn, maar inzonderheid van den IJssel, aan de aandacht van de Regering en van den waterstaat aanbevele.

De heer **van der Lek de Clercq**: Een paar woorden, Mijne Heeren, naar aanleiding van hetgeen gesproken is door den eersten redenaar over dit hoofdstuk en tot het uiten van een wensch.

Wanneer ik den geachten spreker uit Gelderland, die het eerst over dit hoofdstuk gesproken heeft, wel heb verstaan, dan wensch hij, dat men zoo spoedig mogelijk overga tot eene herziening van de armenwet en wel omdat naar zijne overtuiging het onderstandsdomicilie, dat bij die wet is bepaald, niet goed is. Als dat zoo is, dan ben ik het met den geachten spreker volkomen eens. Ik voor mij ben overtuigd dat het allernadeeligst is voor de platte-landsgemeenten, dat de geboorteplaats als onderstandsdomicilie wordt genomen, en te gelijker tijd noem ik dat onbillijk. Het is natuurlijk voor de geldelijke belangen van die plattelandsgemeenten zeer bezwarend, wanneer zij op verschillende tijden worden aan-gesproken tot restitutie van onderstandsgelden; en het is onbillijk dat die gemeenten, alwaar de geboorte en de opvoeding heeft plaats gehad, te zorgen hebben voor die armen, welke in de kracht van het leven hunne geboorteplaatsen hebben verlaten en elders in fabriek- of in andere groote steden door hunnen han-denarbeid hebben bijgedragen tot de vermeerdering van de wel-vaart van zoodanige stad, nu, tot een staat gekomen dat ze of

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

gebrekkelig zijn of niet meer kunnen werken, terugkeeren tot die plattelandsgemeenten en ten haren laste komen. Mij dunkt dat die onbillijkheid zoo in het oog springt, dat een verder betoog daarvan onnoodig mag geacht worden.

De wensch welken ik in het midden wilde brengen betreft den landbouw, Mijne Heeren. De landbouw gaat ons allen zeker ter harte, daar is niemand die niet erkennen zal dat hij een van de hoofdbestanddeelen is van ons volksbestaan. Zonder landbouw is er geen handel of scheepvaart denkbaar. Wanneer dus de landbouw wordt veronachtzaamd, dan vloeijen de overige bronnen van welvaart minder. Ik behoef, geloof ik, niets ten voordeele van den landbouw te zeggen om uwe sympathie voor hem op te wekken; maar vreemd is het toch, dat zelden of nooit, bij gelegenheden als deze, een woord ten zijnen behoeve wordt gesproken. Zoo dikwijls hebben wij hier warme en belangrijke redevoeringen aangehoord wanneer het gold handel, scheepvaart of nijverheid, maar aan den landbouw wordt niet gedacht en deze altijd aan zich zelven overgelaten. Groot kwaad ligt daar niet in; men kan hem aan zich zelven overlaten. Maar toch mag ik er uwe aandacht op vestigen, dat al wat tot verbetering van dien tak van volksbestaan geschiedt, uitgaat van particulieren en het Gouvernement zich daarmede niet inlaat.

Intusschen, er zijn sommige zaken, waarin de bijstand van het Gouvernement hoogst nuttig en wenschelijk zou zijn. Daaronder noem ik, wat de provincie aangaat waaruit ik afgevaardigd ben, het stelsel van drainage. Hoezeer men vrij algemeen de wenschelijkheid daarvan erkent, mist men de kennis om dit middel ter verbetering van den bodem toe te passen. In mijne betrekking tot de Maatschappij van Landbouw en Veeteelt in Zeeland is het mij meermalen gebeurd, dat men mij zeide van de goede werking van het stelsel van drainering overtuigd te zijn, en gaarne de zaak wilde beproeven, maar dat men niet wist tot wien zich te wenden om het in toepassing te kunnen brengen. Het antwoord was altijd: »help u zelven." Ik had daarom in de afdeeling, waartoe ik de eer heb te behooren, den wensch uitgedrukt, dat van gouvernementenwege personen wierden aangesteld, toegerust met de noodige kennis en ervaring, die in dezen den landbouwendenden stand hetzij voor niets, hetzij tegen eenige schadeloosstelling of belooning, de vereischte inlichting en bijstand verschaffen. Ware die wensch, Mijne Heeren, in het verslag dezer Kamer opgenomen, ik zou thans gezwezen hebben; maar daar dit niet geschied is, wend ik mij nu regtstreeks met dit verlangen tot den heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De heer **van Roijen**: Twee opmerkingen, Mijne Heeren; de eerste betreft den post bij art. 97 op de begroting gebragt. Daarbij zijn f 3000 uitgetrokken voor beurzen ten behoeve voor jongelieden die studeren aan eene van onze drie hoogeschoolen, maar uit den bij de begroting toegevoegden gespecificeerden staat blijkt niet op welke wijze die som wordt verdeeld, evenmin als het juiste cijfer hetwelk door iedere hoogeschool daaruit wordt genoten. Zoo als die som op de begroting staat uitgetrokken, is men geneigd, althans ieder die het tegendeel niet weet zal dat doen, om te gelooven dat daarbij aan iedere hoogeschool eene som van f 1000 wordt verstrekt. En dit echter is het geval niet. Groningen geniet daarnit eene veel mindere som, en zoo ik goed geïnformeerd ben op verre na geen derde gedeelte.

Het is geenszins mijne bedoeling om te zeggen dat die verdeling onbillijk geschiedt, of van hetgeen bestaat eene grief te maken; neen ik wil liever aannemen dat de maastaf, die voor de verdeling van die som bestaat, billijk en regtvaardig is, met het oog op de omstandigheden, waaronder de verdeling het eerst plaats vond. Maar sedert zijn die omstandigheden veranderd en de primitive grondslag is niet herzien, wellicht uit hoofde niemand daarop eenige bedenking heeft gemaakt; doch nu vraag ik, of het dan ook niet billijk is dat er thans eene andere regeling van die op de begroting uitgetrokken som plaats hebbe? Een paar academien zijn in het bezit van een tal van beurzen, terwijl eene andere, die te Groningen, er bijna geene heeft. Men heeft daarin willen voorzien op eigen kosten en de hoogleeraren hebben daarvoor, dank zij aan hunne zorgen toegebragt, een fonds daargesteld, waaruit reeds twee beurzen, ieder van f 200 jaarlijks, verstrekt worden. Maar, en hierop wijs ik met nadruk, er is nog eene andere omstandigheid ten nadeele van de hoogeschool te Groningen, waaraan ook met besten wil door belangstellenden in den bloei der academie niets te veranderen valt, en dat is de geïsoleerde toestand van onze provincie, waarvan de hoogeschool mede zoo gevoelig de nadeelen ondervindt. Doordat de toegang tot Groningen zoo moeilijk is, begeven de meeste studenten zich naar de academien te Leyden en te Utrecht, en zolang dat duurt zal de academie te Groningen, hoeveel prijs men ook stellen moge op haren bloei, zich niet kunnen opheffen.

Ik verzoek daarom den Minister om den grondslag der verdeling van de som voor beurzen, op de begroting uitgetrokken, wel te willen herzien en vooral daarbij in toepassing te brengen de omstandigheden hiervoor opgesomd ten einde zoo mogelijk nog vóór het dienstjaar, waarvoor de f 3000 bestemd is, Groningen eene hooger aandeel en zoo mogelijk een vol derde gedeelte derzelve worde verstrekt.

Het tweede punt, waaromtrent ik iets wilde in 't midden brengen, betreft het onderwijs in den landbouw. Heeft mijn ambtgenoot uit Zeeland zoo even een beroep op uwe sympathie voor den landbouw voor zijn gewest gedaan, ik herhaal dat beroep het behoeve van het geheele Rijk. Het komt mij voor dat het onverantwoordelijk is en ook zoo niet langer mag blijven, dat op eene Staatsbegroting als de onze, waarop zoo vele posten voorkomen ten behoeve van nijverheid, handel en zeevaart, geen post voorkomt ten behoeve van landbouwkundig onderwijs.

De landbouwende stand zorgt daarvoor nu zelf, maar blijft aan zich zelven overgelaten.

Ik zal den kostbaren tijd, die ons nog overschiet, niet gebruiken om uit te weiden op dat uitgestrekte veld, hetwelk over het gewigt, de belangen, de pligten, de uitzigten in de toekomst, hetgeen hier niet, elders schier overal voor en door den landbouw te bewandelen is; maar ik moet toch eene opmerking maken. Wij verheugen ons in den bloei van de meeste takken van onze nijverheid, en hopen dat die bloei van langen duur moge zijn. Maar de geschiedenis leert ons dat dit eenmaal zal verkeeren, dat het niet altijd zoo blijven kan. Wanneer dan eens de tijd zal aanbreken — en God geve dat het spade zij! — wanneer dan onze nijverheid niet meer zoo bloeijen zal; wanneer de zorgen en kosten, die wij nu besteden tot verbetering onzer reeds tot verzanding neigende uitmondungen naar zee niet meer zullen noodig zijn, omdat geene scheepvaart ze behoeft; wanneer door omstandigheden, geheel onafhankelijk van onzer wil, handel en scheepvaart verminderen; onze vlag op den oceaan niet meer zal wapperen; de bedrijvigheid van onze koopsteden in doffe stilte zal zijn overgegaan, en de baten zullen achterblijven, die zij tot het algemeene welzijn afwerpen, — dan zal de landbouw aan den Staat ondersteuning moeten bewijzen, die thans niet van hem gevorderd wordt, en zal hij, zoo verwaarloosd als hij thans door ons op eenen tijd van finantielen voorspoed zich voordoet, aan zulk eene verplichting in de verte zelfs kunnen voldoen? Geen uwer zal daarop een toestemmend antwoord durven geven. Het nageslacht zal te regt het bezwaar van die onmagt op onze onverschilligheid terugwerpen, en zoo wij geen ander stelsel omhelzen, blijft die schuld op onze nagedachtenis kleven. Daarom, zorgen wij nu het tijd is, nu het geld daarvoor te vinden is.

Met genoegen vernam ik van den Minister uit zijn antwoord op ons verslag over zijne begroting, dat er eene wet op het middelbaar onderwijs zal worden aangeboden. Dat ontwerp is alzoo nog in zijn bezit; het is daarom nog binnen zijn bereik, daarbij aan het onderwijs in den landbouw eene voldoende plaats aan te wijzen en te zorgen dat het landbouwkundig onderwijs dan in zijne waarde zal worden erkend. Ik hoop dat dan aan de eischen van dat onderwijs zal worden voldaan en ik twijfel niet, of, wanneer daarvoor een post op de begroting wordt gebragt, die post door velen met genoegen zal worden goedgekeurd.

De heer **Huydecoper van Maarsseveen**: Ik zal deze langgerekte discussien niet onnoodig verlengen; ik heb slechts een zeer kort woord te zeggen naar aanleiding van het antwoord des Ministers op § 7 van het verslag der Commissie van Rapporteurs.

Met leedwezen heb ik uit dat antwoord gezien, dat aan de klagt, in het verslag dezer Kamer opgenomen, betreffende de regeling van de treinen op den Rhijnspoorweg, slechts ten deele zal kunnen worden te gemoet gekomen. Dit punt is reeds zoo dikwijls ter sprake gekomen, dat ik aarzel het in discussie te brengen, maar ik doe het omdat het een onderwerp is, dat voor de streken, waarlangs die spoorweg loopt, van wezenlijk hoog belang is.

Slechts ten deele zal kunnen worden voorzien in de bezwaren die in dit opzigt bestaan. Met leedwezen heb ik die verklaring vernomen, omdat het mij voorkomt, dat het middel om aan die bezwaren volkomen te gemoet te komen, in de hand der Regering is. Dat middel is naar mijn inzien gelegen in de acte van concessie van 1815, bij welke alin. 2 van art. 22 gezegd wordt, dat de vaststelling van de treinen geregeld wordt door de Regering in overeenstemming met de concessionarissen.

Ik wil verder over de bevoegdheid en de magt van de Regering te dezen opzigt niet uitweiden, maar ik blijf deze zaak ten eerste aan de belangstelling van den Minister aanbevelen. Alleen moet ik nog wijzen op een punt, waaruit het ongeriefelijke en nadeelige der bestaande regeling ten duidelijkste blijkt. Ge-

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

durende een tijdsverloop namelijk van $7\frac{1}{2}$ uur op iederen dag der week bestaat er geene gelegenheid om zich per spoortrein in deze of gene rigting te begeven. Ik geloof, dat, wanneer eenmaal is aangenomen, dat de spoortreinen overal zooveel mogelijk moeten werden ingevoerd, en wanneer men ook ziet dat zij bijna alle andere middelen van communicatie hebben doen verdwijnen, men dan ook in billijkheid van de directien der spoorwegen mag vergen, dat de dienstregeling zooveel mogelijk ten gerieve van de ingezetenen zij vastgesteld.

Ik zal niet verder over de zaak uitweiden, maar ik beveel haar ten dringendste in de nadere overweging van Zijne Excellentie aan, en hoop dat zij niet afhankelijk zal gemaakt worden van onzekere onderhandelingen met Pruissen, die, gelijk daarvan reeds vroeger voorbeelden hebben betsaan, dikwijls zeer lang kunnen duren. Ik hoop, dat reeds voor het tegenwoordige oogenblik eene betere regeling zal kunnen worden ingevoerd.

De heer **Tonckens**: Toen onze geachte Voorzitter dit hoofdstuk V der Staatsbegroting in beraadslaging bragt, had ik het voornemen over zeker in ons verslag voorkomende punt het woord te voeren; doch wegens den weinigen nog overigen tijd kwam ik daarvan terug, omdat de Regering op dat punt in een wel voor mij niet geheel voldoende maar toch bevredigenden zin had geantwoord.

De geachte spreker uit Zeeland heeft er van gewaagd, dat wij in deze Kamer weinig of geene sympathie voor den landbouw aan den dag leggen, of althans minder over den landbouw dan over andere onderwerpen spreken. Nu wil ik van mijne zijde een bewijs geven, dat het mij niet aan belangstelling in den landbouw ontbreekt, en dus een woord zeggen over de regeling bij de wet tot wering van besmettelijke veeziekten. Dat punt is in het verslag ter sprake gebragt en daarop heeft de Minister tot mijn genoegen geantwoord, dat die regeling de aandacht der Regering niet ontging, ofschoon ik liever gewenscht had dat daaromtrent hetzelfde antwoord had kunnen gegeven worden als omtrent de wetten op de uitoefening der geneeskunst, namelijk dat zij binnen kort bij de Tweede Kamer zullen worden ingediend.

In het verslag der Kamer is medegedeeld, dat in ééne afdeeling is opgemerkt (en ik wil wel bekennen dat ik tot die afdeeling heb behoord) »dat de provinciale verordeningen, welke daaromtrent hier en daar zijn gemaakt, te veel aanleiding schijnen te geven om den in-, uit en doorvoer van vee ook in andere provincien te belemmeren, waarom het stellen van algemeene regels bij de wet op dit stuk noodzakelijk is te achten.»

Ook ik behoort tot de leden, die eene wet op dat stuk als wenschelijk beschouwen. Ik weet wel, dat men zal kunnen antwoorden, dat het een moeilijk onderwerp is; dat het beter is het maken van de daartoe vereischte verordeningen op te dragen aan de provinciale en gemeentebesturen, die beter met de locale belangen bekend zijn. Doch Zijne Excellentie late zich de verschillende reglementen voorleggen, die tot wering van de veeziekten gemaakt en van provinciale of gemeentebesturen uitgegaan zijn, en ik twijfel geen oogenblik, of de Minister zal zelf opmerken hetgeen in het verslag gezegd is, dat de ingezetenen met betrekking tot den in-, uit- en doorvoer van de eene provincie daardoor soms in een veel moeilijker toestand gebragt worden dan die van eene andere, zelfs naburige. De wet, al was zij niet volmaakt, die te dier zake zou worden ingevoerd, zou een groot ongerief kunnen wegnemen, door algemeene beginselen te stellen voor den in- en uitvoer van vee bij ziekte. In de eene provincie wordt toch in dit opzigt meer moeilijkheid gemaakt dan in de andere. In de eene vordert men formaliteiten en opoffering van een kostbaren tijd voor visitatie, terwijl men in de andere vrijelijk toelaat vee uit eene provincie, waar men zeker weet dat de veeziekte heerscht. Ik herhaal dus, zoo de Minister al die verschillende reglementen vergeleek, ik ben verzekerd dat hij zou zien dat zij niet van hetzelfde beginsel uitgaan. Eene wet te dier zake zou een groot gerief voor den landbouw wezen en der zaak bevorderlijk. Dit weinige heb ik met bescheidenheid gemeend aan de aandacht van den Minister te moeten onderwerpen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het hoofdstuk der begroting, bevattende het binnenlandsch bestuur van den Staat, geeft natuurlijk aanleiding tot beschouwingen. Wie toch zou daarin niet iets vinden waarop hij het nuttig of noodig acht de oplettenheid in te roepen? Had ik dan ook niet reeds een ruim gebruik gemaakt van de gelegenheid om onderwerpen ter sprake te brengen, ik zou misschien de vrijheid genomen hebben een tal van zaken te bespreken. Ik zal mij nu echter tot enkele bepalen.

In de eerste plaats wensch ik een enkel woord te zeggen over de rivierverbetering. Toen voor het eerst, ik meen in 1850 of 1851, eene som op de begroting daarvoor stond uitgetrokken, in

het bijzonder met het oog op de vorming van eene nieuwe Merwede en de sluiting der killen, waren eenigen bezorgd voor de nadeelige gevolgen die daaruit voor sommige streken zouden kunnen voortvloeijen. De toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken en de voorstanders van dien maatregel meenden dat, de hoofdbedoeling zijnde, den afvoer van water en ijs te bevorderen, men een dergelijken maatregel op voorstel van deskundigen niet zou hebben genomen, zoo daaruit soms nadeelen waren te duchten. Stelling verklaarde de Regering dat op den voorgrond stond, verbetering in den afvoer van water en ijs te brengen. Maar wat blijkt nu? De geachte spreker uit Gelderland, achter mij gezeten, heeft er reeds op gewezen, er zijn sommige gedeelten van de Waal en de Merwede, waar, zoo als hij meende, eene verhooging van 60, maar volgens het aan ons overgelegd rapport van de deskundigen, eene verhooging van 40 duim in den waterspiegel heeft plaats gehad. Men heeft later aan het kanaal St. Andries eene afsluiting gegeven, en men heeft daardoor eene nieuwe verhooging, naar het gevoelen van deskundigen van 20 duim, op dat gedeelte van de rivier te weeg gebragt. Het schijnt mij toe dat die verschijnselen weinig geruststellend zijn.

Naar mijne meening heeft elke rivier eene dubbele bestemming, namelijk waterlozing en scheepvaart. Ik geloof dat in ons laag gelegen land de waterlozing niet aan de scheepvaart mag worden opgeofferd. Ik vraag: is dat ook de overtuiging der Regering? Zoo ik § 10 van de Memorie van Beantwoording aandachtig naga, dan wordt er wel gesproken van de behoeften van de scheepvaart, maar minder van het belang van de waterlozing. Ja, er wordt zelfs gezegd dat men zich eene tijdelijke verhooging van den waterspiegel moest getroosten en daarin niet te veel reden van bezorgdheid zien.

Naar mijne bescheiden meening is eene verhooging van den waterspiegel van 60 duim een verschijnsel, opgemerkt in jaren van droogte, waarin de rivieren in het algemeen bijna geen water hadden, zeer zorgwekkend, hetgeen ook aan een groot aantal grondeigendommen, die op die rivier uitwatering moeten vinden, groot nadeel moet te weeg brengen. Bij het alvermogen van den Staat kunnen bijzondere personen daartegen niets doen, maar het schijnt mij niet regtvaardig en niet billijk toe om een tal grondeigenaren, niet van hunne bezittingen te ontzetten, maar daaraan waarde en opbrengst te ontnemen door werken die uit de staatskas worden aangelegd en alzoo betaald worden uit hetgeen aan belastingen wordt opgebragt, waarin ook die grondeigenaren zelf hun deel moeten bijdragen.

Op de plaats, die ik zoo even heb opgenoemd, schijnt de waterlozing aan de scheepvaart te zijn opgeofferd; ik hoop dat men bij de werken, die men verder zal uitvoeren, moge toezien dat dusdanig nadeel niet ook voor andere gedeelten van ons land, die aan rivieren grenzen, mogen ontstaan.

Het tweede punt, waarover ik eenige beschouwingen zal voordragen, is de armenwet en hare toepassing. Toen die wet bij deze Kamer in discussie was, heb ik ze uit een tweeledig oogpunt bestreden. Ik heb nu eenige jaren de gelegenheid gehad de werking van die wet na te gaan, en al hetgeen ik er destijds van voorzag, al hetgeen ik voorspelde in de rede, die ik de eer had toen uit te spreken, is in ruime mate vervuld geworden. Ik heb destijds gezegd, dat men een staatstoezicht in naam, maar niet inderdaad bij die armenwet daarstelde. Ik heb ondervonden dat inrigtingen, die sinds eeuwen aan het toezigt van het burgerlijk gezag onderworpen waren, daaraan op sommige plaatsen geheel zijn onttrokken.

Ik ken zelfs een voorbeeld dat eene armeninrigting, onder het Pruisisch bestuur geheel door het staatsgezag geregeld en op zijnen last beheerd, nu komt aan een bijzonder persoon, die zelfs een groot gedeelte van de bezittingen heeft verkocht. Het zou niet moeilijk zijn om ook andere plaatsen aan te wijzen, waar armeninrigtingen, sinds eeuwen onderworpen aan het burgerlijk gezag, aan dat burgerlijk gezag geheel zijn onttrokken. Ik wensch hierop de oplettenheid te vestigen, omdat ik geloof dat het tijd wordt, dat de Staat er aan denkt om toezigt op de stichtingen daar te stellen, zoodanig dat het vermogen van die stichtingen — een vermogen dat men te danken heeft aan de liefdadigheid van het voorgeslacht, die het tot weldadige doeleinden wilde aangewend hebben — niet voor het nageslacht verloren gaat.

Het tweede destijds bestreden beginsel is reeds ter sprake gebragt door den geachten spreker naast mij gezeten en door den geachten spreker uit Zeeland: dat is het domicilie van onderstand. Ik heb toen voorspeld, dat de aanneming van die bepaling het platteland zou ten gronde rigten. Ik geloof dat, als men nagaat de verslagen van sommige collegien van Gedeputeerde Staten, men zich zal overtuigen van de nadeelige werking van die bepaling.

In een tal gemeenten, die ik naauwkeurig ken, zou ik vele voorbeelden daarvan kunnen aanhalen. Ik meen mij tot een paar

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

te moeten bepalen. In eene gemeente, digt in mijne buurt gelegen, die 2600 zielen heeft, werd vóór de invoering van die armenwet voor het armwezen niets betaald. Het eerste jaar dat die armenwet werkte, werd er aan andere plaatsen f 345.86 teruggegeven. Het tweede jaar f 819.22 en in 1857 reeds f 956.52. Dat werd besteed voor 27 huisgezinnen of enkele personen. In de gemeente van mijne woning werd ook vóór de invoering van de armenwet voor het armwezen niets betaald. Het eerste jaar werd teruggegeven f 285.13, het tweede jaar f 401.79 en het derde jaar f 500. Ik heb dat vernomen door de welwillendheid van de burgemeesters van verschillende groote steden, die ik er dank voor zeg dat zij medegewerkt hebben om de lasten, die op de gemeenten drukken, door hunne tusschenkomst te verminderen. Maar het blijft toch waar, dat voor rekening van die beide gemeenten ondersteund zijn een klein 50tal gezinnen en een 15tal enkele personen. Van allen was vóór de armenwet niets bekend, dat zij bedeed waren geweest. Is dat nu waar, dan blijkt, dat een 50tal gezinnen en een 15tal enkele personen, die waarschijnlijk nooit arm of nooit bedeed zouden zijn geworden, indien dergelijk beginsel niet ware aangenomen, ten gevolge van die bepaling bedeed zijn geworden.

Het is ook mogelijk aan te nemen dat daaromtrent niet gehandeld wordt zoo als het behoort. Het is ten minste bekend dat men niet kan nagaan, of er in andere gemeenten gedeeltes vóór de invoering van de armenwet hebben plaats gehad. Ik wil niet veronderstellen dat de steden met voordacht misbruik zouden maken van eene ongelukkige bepaling van die wet; ik wil niet veronderstellen, even als, toen de armenwet in discussie was, een lid dezer Vergadering, die thans aan de ministerstafel is gezeten, meende, dat het platteland had geknoeid ten laste van de steden; ik wil niet veronderstellen dat de steden nu geknoeid zullen hebben ten laste van het platteland. Ik wil aannemen dat de zaak waar en juist is, maar dan is het toch een feit dat door die ongelukkige wet 50 gezinnen en 15 enkele personen, alleen uit die twee gemeenten afkomstig, arm zijn geworden. Zeker is het gevolg van dit beginsel dat personen, die in de kracht van de jaren in gezonde dagen door werken er toe hebben bijgedragen de welvaart van de steden of het genoegen der stedelingen te bevorderen, bij ziekte of ouderdom ten laste van het platteland worden teruggebracht. Dit werkt nadeelig. Ik wensch dus aan de Regering in overweging te geven om na te gaan, of op dit beginsel niet kan worden teruggekomen.

De heer van Beeck Vollenhoven: Ik zou het woord niet opgevat hebben, indien ik niet vreesde dat men wellicht ook hier het spreekwoord zal toepassen: hij die zwijgt, stemt toe. Ik heb van drie zijden de armenwet hevig hooren bestrijden. Verwacht echter niet van mij dat ik op zal treden als een verdediger van die wet; daartoe ben ik het allerm minst in staat, want ik ben nimmer lid van een gemeentebestuur of lid van een armbestuur geweest. Ik wensch evenwel op te komen tegen de bezwaren, geopperd door die geachte sprekers omtrent het bij de wet aangenomen domicilie van onderstand.

Na hetgeen gisteren door den Minister van Binnenlandsche Zaken is gezegd omtrent de herziening der kieswet, verwacht ik ook in hem, met betrekking tot deze organieke wet, een bondgenoot te vinden, en ik vertrouw dat hij niet te spoedig tot eene herziening daarvan, in dit opzigt, zal besluiten.

Met betrekking tot het domicilie van onderstand schijnt het dat de plattelandsgemeenten nu ondervinden, hetgeen vroeger de steden hebben ondervonden. Die plattelandsgemeenten weten nu welke lasten vroeger op de steden drukten; dat zij op dien last niet gesteld zijn, kan ik mij zeer goed begrijpen, maar ik geloof dat van een anderen kant die steden niet gaarne weder dien last zouden terugontvangen. Hiertegen wensch ik op te komen, te meer daar de eerste spreker vooropgezet heeft, dat hij niet eens wil het gemengd stelsel, dat hij niet wil een zekeren termijn van inwoning, maar uitsluitend dat de verblijfplaats het onderstands-domicilie zij.

Twee sprekers, de geachte afgevaardigde uit Zeeland en mijn geachte vriend naast mij gezeten (de heer van Nispen van Pannerden), hebben beweerd, dat het billijk is dat de armen onderstands-domicilie hebben daar waar zij verblijven, omdat zij tot het nut en genoegen dier gemeente hunne krachten hebben besteed. Ik geloof echter dat juist die plattelandsbewoners, welke naar de steden komen om daar te arbeiden, of eenig ander beroep uit te oefenen, dat niet doen ten genoegen, ten nutte of tot uitbreiding der gemeente binnen welke zij zich komen vestigen, maar omdat zij begrijpen dat ze daar meer voordeel kunnen genieten, mitsdien uit *eigenbelang*. Nu geloof ik toch dat men niet kan zeggen dat het onbillijk is, wanneer die menschen naderhand armlastig worden, dat zij alsdan naar de plaats worden terugverwezen van waar zij gekomen zijn. Ik zal niet spreken over de leemten in

de armenwet, waarop de geachte spreker gewezen heeft; ik geloof dat vele verbeteringen mogelijk zijn, vooral in het restitutiestelsel; ik geloof met den spreker naast mij gezeten dat te dien aanzien onder de tegenwoordige er schier even vele misbruiken plaats hebben als onder de vroegere wet. Ik mag dus wel lijden dat de aandacht der Regering daarop gevestigd en zij uitgenoodigd worde om, zooveel in haar vermogen is, meer algemeene regelen voor te stellen om te verkrijgen dat een billijker maatstaf voor het restitutiestelsel worde aangenomen, maar ik heb gemeend te moeten opkomen tegen hetgeen door drie of vier sprekers gezegd is ten betooge dat het onderstands-domicilie veranderd worde.

De geachte spreker uit Zeeland heeft ook gevraagd of het niet vreemd was, dat men hier nooit een woord over den landbouw sprak, zoodat men daaraan weinig waarde schijnt te hechten. Ik geloof dat de reden waarom men niet over dien hoogst belangrijke tak van volksvljt spreekt, het beste bewijs oplevert, dat het hem wel gaat en dat men zulks zeer waardeert en men niet weet waarin men hem zou kunnen te gemoet komen. De geachte spreker heeft ons het wenschelijke aangetoond van rondreizende onderwijzers in de drainage. Ik heb daar niet tegen, zoo het zijn nut kan hebben, maar ik geloof dat die wensch bevestigd kan worden uit de gelden voor het landbouwkundig onderwijs uitgetrokken.

De geachte spreker uit Groningen heeft wel beweerd, dat er geen cent voor dat landbouwkundig onderwijs wordt uitgetrokken. Ik geloof echter dat hij zich daarin grootelijks vergist; want ik vind in de begrooting onder de afdeling *nijverheid*, art. 158 » Subsidien, toelagen en verdere uitgaven voor de nijverheid en landbouw en daartoe strekkend onderwijs; » art. 159 » Jaarwedden van den opzigt bij de verzameling van landbouwwerktuigen te Utrecht; » art. 160. » Kosten van onderhoud en huishoudelijke uitgaven, tot aankoop van modellen voor gemelde verzameling. »

Nu ik toch aan het woord ben, wensch ik mijne ingenomenheid te betuigen met de verklaring in de Memorie van Beantwoording gesteld, dat de wetten tot uitoefening der geneeskunde eerlang bij de Tweede Kamer zullen worden ingediend. Zoolang ik de eer gehad heb lid van de Staten-Generaal te zijn, heb ik, zoowel in de Tweede Kamer als in deze, op de tot-stand-brenging van die wetten aangedrongen. Ik zal, na hetgeen ook dat jaar wederom daarover bij den anderen tak der Vertegenwoordiging gezegd is, in geene herhalingen treden. Ik meen dat de heer Minister zich intusschen wel verzekerd zal hebben, dat er werkelijk verschillende stukken en brieven omtrent deze aangelegenheid bij zijn departement zijn ingekomen, waarop het antwoord zich liet wachten, zoo het niet twijfelachtig is of daarop wel ooit eenig antwoord werd gegeven.

De Voorzitter stelt voor om wegens het ver gevorderde uur de zitting te verdragen tot des avonds ten acht ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de vergadering tot dien tijd geschorst.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt, bij monde van haren voorzitter, den heer **'t Hooft van Benthulzen**, het navolgende rapport uit:

In handen van uwe Commissie voor de Verzoekschriften zijn gesteld 3 adressen:

1°. een van **A. C. Coolhaes** en 58 anderen, allen landbouwers en grondeigenaars te Roosendaal in Noordbrabant;

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

2°. een van *A. Dekker* en 16 anderen, allen tiendplichtige landbouwers onder de gemeente Wouw, provincie Noordbrabant;

3°. een van *C. M. Geers* en 26 anderen, allen tiendplichtige landbouwers in de provincie Noordbrabant, gemeente Haasteren, geheel gelijkluidend met het vorige.

Al deze adressanten geven te kennen, dat zij met veel belangstelling en het uiterste genoegen de aanneming gezien hebben door de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het wets-ontwerp tot afkoopbaarheid der tienden.

Zij zijn overtuigd van het groote nut van dien maatregel voor den landbouw en achten het van hunnen plicht, hunne volkomene adhaesie daaraan te hechten, terwijl zij verzoeken dat deze hooge Vergadering daaraan hare goedkeuring niet zal onthouden.

4°. Een van *J. W. Dingemans* en 31 anderen, allen grond-eigenaren in den Bommelerwaard.

Adressanten geven hunne adhaesie te kennen aan het wets-ontwerp: de afkoopbaarheid der tienden, door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen.

Zij achten de toepassing dier wet hoogst wenschelijk. Wetenschap en ervaring hebben dat aangetoond. Handel en nijverheid werden van belemmeringen ontheven ten koste van den Staat: naar hunne meening mag de landbouw op gelijke begunstiging aanspraak maken, terwijl deze naar hun oordeel billijke regeling der gedachte wet geene geldelijke offers van den Staat vordert.

Adressanten erkennen dat de tiendheffing in haren oorsprong regtvaardig was; zij is dit naar hunne meening niet meer; door aanwending van kapitaal en arbeid is dat geheel van natuur veranderd. Nergens springt dit wellicht zoo zeer in het oog als in den Bommelerwaard. Vele verbeteringen door stoomwerktuigen watergangen enz. enz. zijn aldaar aangewend. In de voordeelen daarvan hebben ook de tienden gedeeld, zonder daartoe te hebben bijgedragen.

Volgens der adressanten meening mag dien toestand niet blijven voortduren, maar dient het uitzigt geopend te worden dat ieder van zijn kapitaal en arbeid de vruchten inoogste.

Zij drukken mitsdien den wensch uit dat het der Kamer moge behagen, de bedoelde wet te helpen in stand brengen.

Deze adressen betrekking hebbende op een wets-ontwerp dat bij deze Kamer in overweging is, stelt uwe Commissie voor ze neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De beraadslaging over het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1859 (Departement van Binnenlandsche Zaken) wordt hervat.

De heer **Regout**: Een kort woord slechts. Men heeft heden morgen de aandacht gevestigd op het weinige, dat door de Regering ten behoeve van den landbouw gedaan wordt. Een groot gedeelte van onze discussies is voorts gewijd geworden aan de behandeling van de bezwaren, die het gevolg zijn van de wettelijke bepalingen omtrent het armwezen. Ik wensch de aandacht voor een oogenblik te vestigen op een anderen tak van volksbestaan, die, juist omdat hij zooveel handenarbeid noodig heeft, bij bloei en uitbreiding een der middelen kan worden om het pauperisme tegen te gaan en dengene, die elders geen bestaan kan vinden of wiens lichaamskrachten voor zeevaart of landbouw te kort schieten, brood te geven. Dat toch is van oneindig meer belang dan om den behoeftige tijdelijk hulp te verleen, hoe mild men daarmede ook in ons vaderland zijn moge. Het brood, door arbeid te verdienen, is ook meer de plicht en de roeping van den mensch. De nijverheid nu begint hier te lande aan duizenden brood te geven. Ook hier doet zich echter het verschijnsel op, dat van staatswege weinig geschiedt, ik zeg en verlang volstrekt niet tot bescherming, maar tot aanmoediging van de industrie. Terwijl in andere landen een ministerie van handel, nijverheid en landbouw bestaat, dat regtstreeks belast is met de zorg voor de belangen van die takken van volksbestaan, zien wij in ons land weinig werking van die afdeeling, die bij het Departement van Binnenlandsche Zaken bestaat.

Ik wil u, Mijne Heeren, slechts op één punt wijzen. In ons land bestaat sedert eene reeks van jaren eene uit den vreemde overgenomen wetgeving op de octrooijen, die algemeen als hoogst gebrekkig is erkend, die niet meer strookt met de begrippen en de eischen van onzen tijd, en die overal elders sedert lang door eene betere wetgeving op dat stuk is vervangen. Ik heb reeds herhaaldelijk bij vorige Ministers op eene nieuwe wet op de oc-

trooijen aangedrongen. Eenige jaren geleden heb ik zelfs aan den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken eenige wetten, in andere landen bestaande, en eenige werken over dat onderwerp ter inzage aangeboden. Ik moest er de verklaring bijvoegen dat vier door mij genomen octrooijen geene waarde hadden, en ik deponeerde die op het bureau van Zijne Excellentie.

Ik geloof dat het u allen, Mijne Heeren, bekend zal zijn hoe uiterst gebrekkig die wet is, en hoe de arresten van den Hoogen Raad er alle waarde voor den industrieel aan hebben ontnomen. Ik geloof dat er genoeg elementen bestaan om eene goede wet op dat stuk zamen te stellen.

Bij den stroom van wetten, die van wege het Departement van Binnenlandsche Zaken verlangd worden of wier spoedige indiening ons reeds bepaald is toegezegd; bij de velerlei onderwerpen, die of dringend voorziening eischen of waarvan de regeling wenschelijk is, zal ik niet te zeer aandringen. Een geacht vorig spreker (de heer van Pallandt) heeft er te regt op gewezen, dat wij de geestkracht en den moed van dezen Minister moeten bewonderen, die nog lust en krachten genoeg betoont om zich met zulk een tal van gewichtige onderwerpen bezig te houden. Zijne Excellentie zal mij echter gewis ten goede houden, wanneer ik het beleefde verzoek tot hem rigt, dit onderwerp niet geheel uit het oog te willen verliezen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik vertrouw, Mijnheer de Voorzitter, dat wij de meeste sprekers, die bij gelegenheid van de beraadslaging over dit hoofdstuk het woord wenschten te voeren, reeds hebben gehoord, en dat wij genaderd zijn tot het oogenblik, waarop de Minister de uitgebrachte wenschen en voorgedragen bedenkingen zal beantwoorden. Ook ik heb daarbij nog een wensch te voegen. Het betreft niet de groote rivieren, de Maas, den Rhijn of den IJssel en de daarmede verbonden belangen van scheepvaart en landbouw, het betreft de meer nederige rivieren de Vecht, de Dinkel, de Schipbeek en de Regge; rivieren, Mijnheer de Voorzitter, die wellicht aan velen mijner medeleden of niet of slechts bij name bekend zijn. Maar hoe nederig zij ook wezen mogen, het zijn echter rijks-rivieren, aan wier bestaan en aan wier bevaarbaarheid de belangen van een aanzienlijk gedeelte van het vaderland verbonden zijn. De Staten van Overijssel hebben dan ook, en naar mijn inzien te regt, zich die belangen aangetrokken; zij hebben zich gewend tot Z. M. den Koning, met eerbiedig verzoek, dat die rivieren mogen worden een voorwerp van de zorg der Regering; dat zij mogen worden opgeheven uit den diep vervallen toestand, waarin zij verkeerden.

Ik vermeen dan ook niet onbescheiden te zijn, als ik die belangen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken opdraag en daarbij den wensch voeg dat, hetzij in het volgend, hetzij in een der volgende jaren, naast de aanzienlijke sommen, die wij voor de groote rijks-rivieren op de begroting uitgetrokken zien, ook eenige duizende guldens mogen voorkomen ten behoeve van die kleine rijks-rivieren.

De heer **van Meeuwen**: Mijnheer de Voorzitter, ik hoop van de aandacht der Vergadering niet lang misbruik te zullen maken. Ik zal eenvoudig doen opmerken, dat eene zinsnede van de Memorie van Beantwoording, door den Minister van Binnenlandsche Zaken ingediend, mij — ik moet het bekennen — niet aangenaam getroffen heeft. Het geldt de laatste paragraaf van de 6de afdeeling van dit hoofdstuk. Daar staat, terwijl er gesproken wordt van de rivier de Dieze — die ook onder de kleine, maar toch belangrijke rivieren gerangschikt kan worden — „Mogt echter bij onderzoek blijken, dat op enkele plaatsen ondiepten bestaan, welke de scheepvaart belemmeren, en met weinig kosten zijn weg te ruimen, dan zal de Regering die belemmeringen doen wegnemen.” Het schijnt dus dat de Regering den toestand der Dieze aan mindere of meerdere kosten prijs geeft. In het algemeen zou ik die zuinigheid geheel en al kunnen goedkeuren, maar bijaldien de Regering den mond der Dieze wil afsluiten, daardoor de uitwatering der polders, op de Dieze hun waterloop hebbende, wil belemmeren, — dan geloof ik, dat bij de bekende tractaten, met België gesloten, waarbij de Regering zich heeft verbonden om een diepgang van nagenoeg twee Nederlandsche ellen te verschaffen aan de schepen, die van de Zuid-Willemsvaart tot in de Maas gaan en waarbij de Dieze eene zeer belangrijke rol moet spelen, — dan geloof ik, zeg ik, dat bijaldien de bodem der Dieze niet op behoorlijke diepte werd gehouden, bijaldien die diepte van eenige meerdere kosten afhankelijk ware, het lot der polders zeer slecht zoude zijn. Immers de Regering stelt zich voor, de schutsluis te Crevecœur zoo te bouwen, dat zij het water zal ophouden tot omstreeks twee ellen boven A. P.; die twee ellen zijn zeer noodig om de twee ellen waterdiepte, van de Zuid-Willemsvaart af tot de Maas, aan de scheepvaart te geven.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

Wierd nu de bodem der Dieze verhoogd en de goede uitwatering dier rivier van eenige meerdere of mindere kosten afhankelijk gemaakt, dan zou daarvan het gevolg wezen, dat het water meer dan twee ellen boven A. P. werd opgehouden, dat daardoor de reeds zoo lage en door water geteisterde landerijen in de omstreken van 's Hertogenbosch op nieuw in een poel zouden herschapen worden. Ik weet het, de polderbesturen en zij, die zich de belangen der landerijen aantrekken, rigten steeds het oog op een hoog regterlijk collegie, dat wij allen eerbiedigen, namelijk den Hoogen Raad, maar ik geloof dat het aangenamer zou zijn en voor de Volksvertegenwoordiging en voor de Ministers, indien die polderbesturen, alvorens tot de regterlijke magt hun recours te nemen, hunne regtmatige belangen ter kennis der Regering bragten, opdat deze daaraan gevolg zou kunnen geven.

De heer van Roijen: Ik moet mij de vrijheid veroorloven nog een enkel woord in het midden te brengen.

Dezen morgen heb ik het landbouwkundig onderwijs aan de zorg en belangstelling van den Minister van Binnenlandsche Zaken aanbevolen. Ik heb bij die gelegenheid eenige beschouwingen medegedeeld over de voordeelen van dit onderwijs en ook gezegd, dat daarvoor thans geen post op de begroting staat uitgetrokken. Dit heeft mij eene aanmerking veroorzaakt van het geachte lid uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven), die meent dat ik zou voorbijgezien hebben de posten die betrekkelijk dit onderwijs wel op de begroting voorkomen. Ik erken dat ik van die posten niet heb gewaagd, doch ik heb dit met opzet gedaan; en nu kan het zeker niet in de bedoeling van dien geachten afgevaardigde liggen om te willen beweren, dat mij die posten onbekend zouden zijn geweest. Ik heb er niet van gewaagd uit hoofde deze Vergadering niet bevoegd is, bestaande posten te roijeren of nieuwe op de begroting te brengen. Voor mijn betoog zijn die posten ook onverschillig. Naar mijne beschouwing heeft geen die posten eenige waarde voor het landbouwkundig onderwijs, en ik geloof ook niet dat de landbouw daaraan waarde hecht. In het belang van het landbouwkundig onderwijs, door mij bedoeld, mogen ze gerust van de begroting verdwijnen. In heb het oog gehad op een landbouwkundig onderwijs voor geheel Nederland en ik vraag, of voor dit onderwijs hetgeen, voor de landhuishoudkundige school te Groningen en aan de hoogeschoolen gegeven, op de begroting staat uitgetrokken, iets betekent. Immers niets, en daarom heb ik mij dezen morgen daarover niet uitgelaten. Ik dank intusschen mijn medeafgevaardigde, dat hij mij in de gelegenheid gesteld heeft, deze opheldering te geven.

De heer van Tets van Goudriaan, Minister van Binnenlandsche Zaken: De geachte afgevaardigde uit Gelderland (de heer van Rhemen van Rhemenshuizen), die heden morgen het eerst over deze begroting het woord heeft gevoerd, heeft in eene uitgebreide rede de noodzakelijkheid betoogd van eene wijziging der wet op het armbestuur. Hij heeft inzonderheid den wensch te kennen gegeven, dat de bepalingen betreffende het domicilie van onderstand zouden gewijzigd worden. Het kan het verlangen van dien afgevaardigde niet zijn, dat ik thans met hem redetwiste over de bepalingen, die, met betrekking tot het domicilie van onderstand, in de plaats der bestaande zouden moeten gebracht worden. Hij zal mij toestemmen, dat voor mij heden de gelegenheid niet bestaat, dit punt, waarover zoo groot verschil is van meningen, te behandelen. Het is nog dezen morgen gebleken uit hetgeen de geachte spreker, die het laatst het woord voerde, heeft gezegd, hoe ver de gevoelens omtrent dit punt van wetgeving uiteenloopen.

Door dienzelfden geachten spreker uit Gelderland en ook door den geachten spreker uit Zeeland (den heer van der Lek de Clercq), alsmede door den anderen geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen van Pannerden) is de wensch te kennen gegeven, dat spoedig tot eene wijziging van de wet op het armbestuur mogt worden overgegaan. Ik hoop, dat die geachte sprekers van mij de belofte eener spoedige indiening van een voorstel tot herziening dier wet niet zullen verwachten. Ik zou mij bezwaard achten, die belofte te doen. Beloven valt ligt, is geene kunst; maar het houden van eene belofte is kunst; en omdat ik daarvan doordrongen ben, wensch ik geene belofte te doen, waaraan ik weet geen spoedig gevolg te zullen kunnen geven. Doch hetgeen ik aan die geachte sprekers kan en ook gaarne wil toezeggen is dit, dat op de leemten en gebreken der wet op het armbestuur met naauwgezetheid het oog zal worden gehouden; dat zal worden voortgegaan met de aantekening van hetgeen in die wet verbetering behoeft; dat de werking van die wet steeds met zorg zal worden nagegaan; en dat, zoodra daartoe de tijd gekomen zal zijn, een voorstel tot wijziging dier wet zal worden ingediend.

De eerste geachte spreker uit Zeeland (de heer Paspoort van Grijpskerke) heeft den wensch te kennen gegeven, dat in de

Staats-courant meerdere belangrijke berigten mogten worden opgenomen. Het is mij niet regt duidelijk, wat die geachte spreker wenschte. Bedoelt hij het vermelden van hetgeen dagelijks binnen het land voorvalt? Ik geloof niet dat dit juist de roeping is van de Staats-courant. Of heeft hij het oog op de mededeeling van belangrijke aangelegenheden, het bestuur des lands betreffende? De daartoe betrekkelijke berigten zijn, meen ik, in de Staats-courant steeds te vinden, zoo spoedig de Regering in staat is die te geven. Is het wellicht zijne bedoeling, dat eene uitbreiding aan de Staats-courant worde gegeven? Dit zou natuurlijk onkosten veroorzaken en vermeerdering der staatsuitgaven voor dit onderwerp vorderen. Het zou dan een punt van overweging moeten uitmaken, of het noodig ware, tot dergelijke vermeerdering van uitgaven ten behoeve van de Staats-courant over te gaan.

Men heeft eenige jaren geleden eene proef genomen (het zal aan deze Kamer buiten twijfel bekend wezen), of niet de Staats-courant tot eene soort van administratief memoriaal ware in te rigten. Er zijn daarin toen onderscheidene administrative beschikkingen, mededeelingen, brieven, inlichtingen over de opvatting van wetten, en andere stukken geplaatst. Maar dat is gestaakt geworden. Ik weet de juiste reden daarvan niet op te geven; maar ik wil gaarne onderzoeken, of het mogelijk zal zijn iets dergelijks weder op te vatten en daardoor dan mede te werken om de Staats-courant belangrijker te doen zijn.

De afgevaardigde uit Gelderland (de heer van Aylva van Pallandt) heeft met groote welwillendheid den wensch te kennen gegeven, dat toch het ontwerp der wet op het algemeen bestuur van den waterstaat mogt worden voorgedragen. Ik dank dien geachten afgevaardigde voor de welwillende wijze waarop hij mij heeft toegesproken, en ik zal mij gelukkig achten, wanneer ik in staat zal zijn, aan zijn wensch, die geheel de mijne is, te voldoen. Ook op de wenschelijkheid van het stichten van sluizen te Dalem is door dien geachten spreker gewezen. Hiermede kan ik instemmen. Reeds is als de meening der Regering in de Memorie van Beantwoording te kennen gegeven, dat die sluizen moeten worden gesticht. Ik hoop, dat in het volgend jaar de toestand van 's lands kas zal toelaten, tot het bouwen van die sluizen over te gaan.

Ook op het arrest, onlangs door den Hoogen Raad in de zaak der aardhaling gewezen, heeft die geachte spreker de aandacht gevestigd. Een ander geacht spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft er insgelijks op aangedrongen, dat, ter voorkoming der nadeelige gevolgen van dat arrest, wettelijke bepalingen mogten worden gemaakt. Deze zaak heeft een onderwerp van aandachtig onderzoek bij mijn departement uitgemaakt. Ik kan verklaren dat reeds de voorloopige bevelen tot het opstellen der wettelijke bepalingen, die noodig zijn, door mij zijn gegeven. Ik wensch zeer dat het mogelijk zal wezen, die bepalingen spoedig kracht van wet te doen verkrijgen.

Nog is door den eersten spreker uit Gelderland de wensch te kennen gegeven dat de rivierberigten, in de Staats-courant te plaatsen, daarin met meer spoed mogten worden opgenomen. Hij heeft er op gewezen dat het bericht omtrent de stand der rivier te Keulen van den 16den der vorige maand eerst op den 18den in de Staats-courant is medegedeeld. Er is een beambte te Keulen van onzentwege in het bijzonder belast met de mededeeling aan ons van de berigten omtrent den stand der rivier. Die berigten komen dagelijks bij mijn departement in en worden dan aanstonds in de Staats-courant geplaatst. Als het mogelijk mogt zijn, die berigten spoediger te doen opnemen, zal ik mij beijveren daartoe mede te werken.

De tweede geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft gewezen op het adres van het polderbestuur Kuilenburg en op de wenschelijkheid van de stichting van een stoomgemaal naast de Steenenhoeksche sluis. Door de Regering wordt die wenschelijkheid geenszins betwist. Het stond haar echter niet vrij de uitgaven voor 1859, die reeds zeer hoog zijn, nog hooger op te voeren. Mijne aandacht blijft intusschen op dit stoomgemaal gevestigd en ik hoop, dat, zoo het mogt blijken volstrekt noodig te zijn, in het op 1859 volgend jaar gelegenheid zal bestaan dat werk tot stand te brengen.

De geachte spreker uit Overijssel (de heer Cost Jordens) heeft eenige bezwaren geopperd over de tegenwoordige waterverdeling tusschen de rivieren de IJssel, de Rijn en de Waal. Dat die verdeling niet geheel strookt met den bij de conventie van 1745 aangenomen regel is reeds door de Regering in de Memorie van Beantwoording van het verslag der Tweede Kamer erkend. Ik zal gaarne doen hetgeen van mij afhangt, om aan dat bezwaar te gemoet te komen. Het komt mij toch billijk voor, dat de voor die waterverdeling aangenomen regel, die reeds meer dan eene eeuw gegolden heeft, naauwgezet worde betracht.

De geachte spreker uit Zeeland (de heer van der Lek de Clercq), wenschte dat personen, in het draineren ervaren, van

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk V.)

regeringswege in verschillende gedeelten van het land worden geplaatst, ten einde den landbouwer daarin behulpzaam te zijn. Een ander geacht spreker heeft reeds gezegd, dat dergelijke personen dienen te worden gevraagd aan die inrigtingen, die voor het onderwijs in den landbouw bestaan. Ik weet niet, of het der Regering mogelijk zou zijn aan den wensch van den geachten spreker uit Zeeland te voldoen. Ware het mogelijk, ik zou gaarne daartoe medewerken. De spreker heeft geene toezegging van mij gevraagd. Ik zou die ook bezwaarlijk kunnen geven, want ik geloof niet dat de Regering in staat zou zijn personen, in het draineren bedreven, te vinden, die zich uit haren naam zouden kunnen aanbieden, om den landbouwer behulpzaam te zijn.

De geachte spreker uit Groningen heeft de meening te kennen gegeven, dat bij de verdeeling van de som, op de begroting uitgetrokken voor beurzen voor studerende aan de drie hogescholen, niet geheel de billijkheid werd in acht genomen. Hij meent dat aan de hogeschool te Groningen een grooter aandeel in die som moest worden verleend. Ik zal onderzoeken of het mogelijk is, aan dat verlangen gevolg te geven. Ik geloof echter dat de verdeeling, die geruimen tijd heeft bestaan, op billijke gronden steunt.

Dezelfde spreker heeft den wensch te kennen gegeven, dat voor landbouwkundig onderwijs iets van regeringswege mogt worden gedaan. Hij heeft aanvankelijk gezegd, maar is daarvan nu laatstelijk eenigzins teruggekomen, dat voor dat onderwijs van staatswege geenerlei gelden werden verstrekt. De geachte laatste spreker van dezen morgen heeft er hem reeds op gewezen, dat onder artikel 158 en volgende vrij belangrijke sommen voor dat onderwijs op de begroting staan uitgetrokken. Intusschen zal dit onderwerp, wanneer het middelbaar en hooger onderwijs wordt geregeld, van zelf een punt van overweging uitmaken. Dan zal bepaald worden in hoe ver van staatswege voor het landbouwkundig onderwijs zal worden gezorgd.

De geachte spreker uit Utrecht is niet bevredigd met het antwoord, in § 7 van de Memorie van Beantwoording gegeven met opzigt tot de regeling der treinen op den Rhijnspoorweg. Ik geloof, dat op dit oogenblik bezwaarlijk een ander antwoord te geven ware. Er zijn nu weder onderhandelingen met de Pruisische regering over de regeling van die treinen geopend. Mijne bedoeling is — en daarom is het woord *ten deele* in de Memorie van Beantwoording gebruikt, — aanvankelijk eene verbetering te brengen in de treinen, die bij dag over dien spoorweg loopen, en ik vlei mij dat spoedig die verbetering te verkrijgen zal zijn. Maar niet enkel over den loop van die treinen is geklaagd. De klagten golden grootendeels het ophouden van den nachttrein. Daarover nu zal met Pruissen worden onderhandeld. Het zal nog alleziens overweging verdienen, of wel aan de maatschappij de verplichting kan worden opgelegd, dien nachttrein, die uitsluitend voor het vervoer van brieven bestemd was, te laten loopen. Die trein is voor de maatschappij een zware en drukkende last.

De geachte spreker uit Drenthe (de heer Tonckens) heeft den wensch te kennen gegeven, dat een ontwerp van wet tot wering van besmettelijke veeziekten met eenigen spoed mogt worden ingediend. In de Memorie van Antwoord is reeds te kennen gegeven, dat de regeling van dit onderwerp de aandacht der Regering geenszins ontgaan is. Het is dien geachten spreker bekend — hij zelf heeft er op gewezen — dat er verschil van meening bestaat over de vraag, of het maken van eene wet op dit onderwerp wel wenschelijk en raadzaam is. Niettemin maakt het een punt van overweging bij de Regering uit. En wanneer het haar gebleken zal zijn dat het goed is, wettelijke bepalingen op dit punt vast te stellen, zal zij zich beijveren een wets-ontwerp daaromtrent in te dienen.

Ik moet bij deze gelegenheid zeggen, dat een geacht lid dezer vergadering, die thans niet in het openbaar wenschte te spreken, in een afzonderlijk met mij gehouden gesprek bij mij heeft aangedrongen op de indiening van een wets-ontwerp omtrent de veeartsenijkunst. Ook dat wets-ontwerp zal een dergene zijn, die, zoo ik hoop, door mij zullen worden ingediend. Maar ik wensch dat men met betrekking tot de indiening van dat wets-ontwerp geduld hebbe, tot dat de ontwerpen betreffende de uitoefening der geneeskunst bij de Kamers aanhangig zullen zijn gemaakt.

De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Nispen) meent dat de rivieren eene dubbele bestemming hebben, eene tot waterlozing en eene voor de scheepvaart, doch dat door de Regering meer op de belangen der laatste dan op die der eerste gelet wordt. Of eene rivier kan gezegd worden eene bepaalde bestemming te hebben, daarover wensch ik thans niet te twisten. In het algemeen zal in de eerste plaats de bestemming eener rivier wel zijn, die van een waterweg voor de scheepvaart. Zij zal dit, naar ik meen, eerder zijn dan een middel tot waterlozing tot het afvoeren namelijk van het water, dat afvloeit van de daarnevens liggende

landen. Maar ik herhaal, ik wil over die bestemming thans niet twisten. Ik wensch alleen den geachten spreker te vragen, of hij niet met mij meent, dat het verkrijgen van een kanaal, van een water, dat tevens en voor waterlozing en voor scheepvaart geheel voldoet, een tot nog toe niet opgelost problema is. Wanneer kanalen of wateren tevens dienen moeten voor waterlozing en voor scheepvaart, moet hetzij het een hetzij het ander er onder lijden. Gewoonlijk verkrijgt dan of de scheepvaart of de waterlozing de bovenhand. Intusschen zal den spreker uit de gewisselde stukken gebleken zijn, dat de Regering erkent, dat hare werken tot verbetering der rivieren sommige belangen van uitwatering hebben benadeeld; en dat juist om aan die nadeelen te gemoet te komen, thans eene verhooging der som voor de algemeene rivierverbetering is voorgesteld. Die verhooging zal worden gebruikt tot het aanwenden van krachtige middelen ter verbetering van de uitwatering waar die mogt zijn benadeeld.

De geachte spreker uit Limburg (de heer Regout) meent dat van den kant van het Departement van Binnenlandsche Zaken te weinig wordt gedaan voor de zaak der nijverheid. Ik geloof, dat wanneer nijverheids-belangen bij het Departement van Binnenlandsche Zaken in behandeling komen, daaraan evenveel ijver en zorg wordt besteed als aan alle andere zaken. Indien er gevallen mogten zijn waarin de spreker meent nalatigheid te bespeuren, het zal mij aangenaam zijn daarvan kennis te bekomen, ten einde dit te kunnen verhelpen.

Dat eene verandering der wet op de octrooijen noodig is, erken ik gaarne. Doch ook omtrent dit onderwerp van wetgeving bestaat verschil van gevoelen. Er zijn velen die meenen dat het beter ware in het geheel geene wet op de octrooijen te bezitten. Intusschen ontgaat ook dit onderwerp geenszins mijne aandacht. Ik meen, dat de bestaande bepalingen, die mij ook toeschijnen geenszins voor den tegenwoordigen tijd te passen, behooren te worden veranderd.

Aan den wensch van den geachten spreker uit Drenthe (den heer de Vos van Steenwijk) dat op eene verbetering van sommige rivieren in dat gewest mogt worden gelet, zal door mij gevolg worden gegeven. Ik hoop dat in een volgend dienstjaar de middelen zullen worden verstrekt om te doen wat die geachte spreker verlangt.

De geachte spreker uit Noordbrabant eindelijk (de heer van Meeuwen), die het laatst het woord heeft gevoerd, is niet bevredigd met hetgeen van regeringswege met betrekking tot de verbetering van de Dieze is gezegd. Ik meen evenwel dat in de stukken bewijzen zijn gegeven dat de Regering zich die zaak met ijver aantrekt. Ik verzoekt dien geachten spreker wel te willen inzien de Memorie van Beantwoording, die aan de Tweede Kamer is toegezonden, waarin onder anderen is gezegd: » Men zal thans met kracht de handen aan het werk slaan, ten einde de zoo zeer gewenschte en zoo dringend noodzakelijke afsluiting zoodra mogelijk kunne worden voltooid. » Ik meen dat daaruit van de zucht der Regering blijkt om dit werk met spoed en kracht ten einde te brengen.

Vergis ik mij niet, Mijnheer de Voorzitter, dan zijn hiermede de verschillende sprekers, die over deze begroting het woord hebben gevoerd, door mij beantwoord.

De heer van Nispen van Pannerden: Ik heb met zeer veel leedwezen van den Minister van Binnenlandsche Zaken vernomen, dat hij ontkent dat eene rivier eene tweeledige bestemming heeft. Voor de verschillende en belangrijke polders in mijn vaderland, welke juist in die rivieren een hoofdmiddel van uitwatering moeten vinden, is, hetgeen die Minister heeft gezegd, niet zeer bemoedigend. Wij kunnen er toch op rekenen, dat de werken die worden aangelegd en dat de gelden die worden toegestemd, niet bestemd zijn om verbetering te brengen in den afvoer van water, maar alleen om de belangen der scheepvaart te bevorderen. Ik wensch dit feit te constateren. Er zal later voor anderen en voor mij wel gelegenheid zijn om dit punt te bespreken en deze zaak ter harte te nemen.

De heer van Tets van Goudriaan, Minister van Binnenlandsche Zaken: Het schijnt dat ik mijne meening voor den geachten spreker niet duidelijk heb blootgelegd. Ik heb evenwel bepaaldelijk te kennen gegeven, dat ik met den geachten spreker niet wilde twisten over de bestemming der rivieren, doch dat het, mijns inziens, zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk is, eene rivier, een kanaal, eenig water, tevens tot scheepvaart en tot afwatering behoorlijk te doen dienen. Ik heb vervolgens gezegd, dat, wanneer ten gevolge der door de Regering aangelegde werken, de waterstand der rivieren zoo wordt verhoogd, dat de uitwatering daardoor schade lijdt, ik het billijk acht, dat het Rijk dieschade trachte te verhelpen. Tot dat einde nu zijn sommen gebragt op

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VI en VIII.)

deze begroting. Ik meen dus dat de Regering heeft gedaan van hare zijde wat te dien aanzien kon worden verrigt. Ik moet daarbij nog opmerken, dat de meerdere hoeveelheid water, die thans over de Waal wordt afgevoerd, ten gevolge waarvan zeer groote voordeelen voor de scheepvaart verkregen zijn, er toe zal medewerken, zoo ik meen, om meer diepte in de geul te brengen en daardoor den afvoer van water en ijs te bevorderen; alzoo juist dat te weeg te brengen, wat de geachte spreker wenscht.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1859 (Departement van Binnenlandsche Zaken), aan eene stemming onderworpen, wordt met algemeene (31) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming waren de heeren Beerenbroek en Hartevelt afwezig.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VI DER STAATSBEGROTING VOOR 1859 (Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.).

De heer **van Nispen van Pannerden**: Bij de behandeling van het VIIde hoofdstuk van de Staatsbegroting zijn bij den anderen tak der wetgevende magt door twee leden twee onderwerpen besproken, die naar mijne bescheidene meening niet van gewigt ontbloeit zijn. Men heeft daar de oplettendheid ingeroepen op het staats toeziend betrekkelijk den opbouw, het afbreken of veranderen van kerkgebouwen en de intrekking verlangd van het Koninklijk besluit van 16 Augustus 1824. Men heeft daar ook verlangd vrijheid voor de kerkelijke gemeenten tot oprigting en omschrijving van kerkelijke gemeenten. Met betrekking tot beide heeft men ze beschouwd als een noodzakelijk gevolg van de vrijheid van godsdienst door de Grondwet gewaarborgd.

Het schijnt mij toe dat beide die onderwerpen betrekking hebben op alle godsdienstige gezindheden. Daarom breng ik ze juist bij dit hoofdstuk ter sprake. Gelijkheid voor de wet is toch een eerste beginsel van ons staatsrecht. Het staats toeziend over het opbouwen en veranderen van kerkgebouwen zal bij de eene gezindheid zeldzamer plaats hebben dan bij de andere; intusschen is het voor geene gezindheid geheel van belang ontbloeit. Zoolang de Staat op zijne begroting sommen uittrekt om ondersteuning te verleenen aan het opbouwen van kerken, mag die zaak niet geheel uit het oog worden verloren.

Men zou kunnen beweren, dat de ingezetenen er belang bij hadden, dat het staats toeziend niet geheel verviel. Er is toch een voorbeeld bekend van de instorting van een kerkgebouw te Arnhem, en ieder weet dat die te weeg gebragt is door het onhandig afbreken van hetgeen aan dat kerkgebouw tot steun verstrekke. Zoo nu de kerkelijke gezindheden geheel vrij zullen zijn om in dezen te doen wat zij goedvinden, en de Staat daarna subsidie verleent om te herstellen wat door hare onhandigheid bedorven is, dan betwijfel ik zeer de doelmatigheid van zoodanigen maatregel.

Het tweede punt betreft de oprigting van kerkelijke gemeenten en de omschrijving daarvan. Dit schijnt mij toe nog veel dieper in te grijpen in het staatswezen. Kerkelijke gemeenten zijn tot nog toe beschouwd als door den Staat erkende zedelijke lichamen, die het regt hebben om goederen te bezitten. Zal nu het regt daartoe gegeven worden door eene kerkelijke overheid van welken aard ook? Dat regt om goederen te bezitten is een gevolg van eene fictie van het burgerlijk regt, en nu wensch ik alleen de opmerkzaamheid in te roepen op de vraag, of het mogelijk is dat eene kerkelijke overheid, van welken aard ook, die fictie in het leven roepe. Ik wensch geen antwoord op die vraag: ik wensch ze alleen aan de aandacht van de beide Ministers van Eeredienst, aan de leden van de Regering en aan de Vertegenwoordiging in het algemeen te onderwerpen, omdat het mij voorkomt dat die twee punten diep ingrijpen in het staatswezen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VI der Staatsbegroting voor 1859 (Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.), aan eene stemming onderworpen, wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Bij deze stemming waren de heeren Hartevelt, Sassen, van Meeuwen en Beerenbroek afwezig.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII (Departement voor de Zaken der Roomsch-katholieke Eeredienst) wordt zonder beraadslaging met algemeene (29) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming waren de heeren Hartevelt, Sassen, van Meeuwen en Beerenbroek afwezig.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROTING VOOR 1859 (Departement van Marine).

De heer **van Bijckevoersel**: Met veel genoegen, Mijne Heeren, las ik in het antwoord van den Minister van Marine: » Gaarne geeft de ondergeteekende de verzekering, dat hij het te kennen gegeven vertrouwen hoog waardeert en daarin eene sterke aansporing vindt om, voorgelicht door bevoegde deskundigen, te doen al wat in hem is om de Nederlandsche zeemagt in Oost-Indie hoe langer hoe meer zoodanig zamen te stellen, dat zij aan hare hoogte en eervolle roeping kan beantwoorden. »

Ik geloof dat het in deze Vergadering niet noodig zal zijn bij dien Minister, na die gegeven verzekering, nader daarop aan te dringen. Ik vlei mij dat de schepen, die thans minder doelmatig, misschien zelfs minder bruikbaar zijn, allengs door geschikte bodems zullen worden vervangen.

Er is echter een ander punt, waarover niet van gedachten is gewisseld en hetwelk ik wensch tevens onder de aandacht van den Minister van Marine te brengen. Niet enkel is het eene behoefte dat wij onze bezittingen in andere werelddeelen door onze maritime magt bewaren, dat wij den zeeroof aldaar tegengaan; maar het is ook eene behoefte dat de Nederlandsche vlag van tijd tot tijd in andere Atlantische gewesten vertoond worde.

Er was een tijd, Mijne Heeren, ik behoef het u niet te herinneren, dat onze driekleur overal, in alle zeeën, bestendig wapperde: dien tijd kunnen wij niet terugroepen, onze middelen zijn daartoe te bekrompen. Maar ik acht het toch niet onmogelijk, dat 's Rijks schepen zich nu en dan op verschillende punten meer vertoonden dan in de laatste jaren is geschied. Ik wensch dit niet uit eene ijdele eerbij, Mijne Heeren, of uit gehechtheid aan de geschiedkundige herinneringen van het Nederlandsche zeewezen; maar ik wensch het in belang van onzen handel en onze scheepvaart. Wanneer de Minister van Marine zich op dit punt wil verstaan met zijn ambtgenoot voor Buitenlandsche Zaken, dan zal hij van dien staatsman kunnen vernemen, dat de Nederlandsche consuls in den vreemde er vaak over klagen dat onze vlag in hunne staten te weinig gezien wordt, en dat het hun daarom dikwijls zeer moeilijk valt om de regten van Nederlanders te doen eerbiedigen.

Er zijn nog vele gewesten, die weinig ontwikkeld zijn; andere zijn ten prooi van binnenlandsche onlusten en in al die streken heerscht niet altijd regtvaardigheid; men moet er dikwijls magtsvertooning uitoefenen om het goed regt te doen gelden; men wordt er dikwerf niet alleen door de autoriteiten, maar ook vaak door de particulieren in regtmatige belangen mishandeld. Wij weten bij ondervinding hoe nuttig het vertoonen van onze zeemagt op sommige kusten van Zuid-Amerika heeft gewerkt. Daarom wensch ik — ik doe geen overmatigen eisch — dat onze vlag zooveel doenlijk in de verschillende zeeën vertoond worde en dat men bij die gelegenheden al die inlichtingen tracht te verkrijgen, die nuttig kunnen zijn voor den Nederlandschen handel en de Nederlandsche scheepvaart. Ik verzoek den Minister om daarop te willen letten dat, wanneer er van onze schepen beschikbaar zijn, deze dan worden gezonden naar die landen, die tot hiertoe nog weinig bezocht zijn.

In het antwoord des Ministers heb ik mede met genoegen deze woorden gelezen: » Het is den ondergeteekende eene wezenlijke voldoening, dat zijne belofte omtrent de spoedige indiening van een ontwerp van loodswet in al de afdeelingen met genoegen is ontvangen. » Ik heb die woorden met genoegen gelezen, omdat zij mij nu het uitzigt openen, dat de Minister aan die belofte, welke hij reeds vroeger gedaan heeft doch welke tot hiertoe on vervuld bleef, thans gevolg zal geven.

Overigens deel ik in het gevoelen van den Minister dat men zich van die wet alleen voor de uitvoering van het werk der loodsen niet te veel moet voorstellen. Dit neemt echter niet weg dat de nieuwe wet eene groote behoefte is ook voor het binnenlandsch loodswezen. Nu is die dienst gesplitst; er zijn plaatselijke loodsen voor de rivieren om de schepen af te brengen, en rijksloodsen om de schepen op te brengen; geen van beiden mogen de dubbele dienst verrigten. De loods dus, die een schip heeft afgebragt, moet weder per schip of te voet de reis terugmaken, verliest dus tijd en heeft kosten, en moet daardoor noodwendig een hooger loon ontvangen, even als de rijksloodsen bij het opbrengen van de

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VIII.)

schepen, omdat zij de afgaande schepen niet te gelijker tijd kunnen terugbrengen naar zee. Bovendien is op sommige plaatsen, met name te Rotterdam, het binnenlandsche loodsgeld nog enorm hoog gesteld, hetgeen niet alleen voor onze reeders zeer drukkend is, maar ook afschrikkend voor de vreemde reeders; en ik behoeft u niet te zeggen, Mijnne Heeren, dat, bij de groote concurrentie, die tegenwoordig bij den handel en de scheepvaart plaats heeft, iedere onnutte en overvloedige uitgave moet vermeden worden. Ik hoop dus, dat de Minister woord zal houden en nog in deze zitting die belangrijke zaak, waarvoor reeds zoo veel voorbereid is, zal kunnen worden afgedaan.

Ik zeide zoo even: ik ben het met den Minister eens, dat, wanneer men van de wet alleen eene goede uitwerking verwacht, men zich bedrogen zal vinden. Wat daaromtrent dan ook gezegd is, was niet uit mijne afdeeling afkomstig. Maar ik heb mij toch verwonderd over hetgeen de Minister daarop laat volgen:

» Hoewel verre van te beweren, dat de regeling en de uitoefening der loodsdienst zonder gebreken zoude zijn of niets te wenschen laten, acht de ondergeteekende zich echter gelukkig te kunnen verklaren, dat hij zich met den meesten ernst, met den meesten nadruk en met innige overtuiging verzet tegen de bewering » » dat er in de uitoefening van de zeeloodsdienst gebreken zijn, waardoor een voortdurend nadeel aan handel, scheepvaart en assurantiewezen wordt toegebracht, waardoor het leven van een aantal wakkere zeelieden wordt in gevaar gebracht, en waarbij de schatkist ook een onmiddellijk nadeel lijden moet, wanneer, ten gevolge van gebreken in het loodswezen, schepen vergaan met grootendeels onverzekerd rijks-eigendom beladen. » De ondergeteekende kan volstaan, zoolang het bewijs van die gebreken hem niet geleverd wordt, zoolang hij althans, door bij hem inkomende klagen, niet in staat is gesteld, naar die gebreken streng en onpartijdig onderzoek te doen, met de ontkenning van die gebreken, en daarentegen te verklaren: » » dat het toezigt op en de uitoefening van de dienst der zeeloodsen zeer voldoende is te achten, en over het geheel geene berisping, maar lof verdient. » Hij kan hier nog bijvoegen, dat in de weinige gevallen, dat er eene klacht tegen een zeeloods inkomt, maar ook als er geene klacht inkomt, terstond, uit eigen beweging — en dat behoort zoo — als eene schipbreuk of zee-ramp wordt vernomen, dadelijk van de zijde van het Departement van Marine streng onderzoek naar het gedrag van den loods wordt ingesteld, en deze, om het gewigt der zaak, zonder oogluiking, ook bij geringe schuld, gestraft wordt. »

Ik herhaal, dat ik verwonderd was toen ik dit las. Is het den Minister dan onbekend (ik geloof het niet), dat nog onlangs het schip *Witte Corneliszoon de Wit*, met eene kostbare lading, door de zorgeloosheid van den loods, gestrand en geheel vergaan is? Is het den Minister dan onbekend — hetgeen mij ten minste is verzekerd — dat de kapitein den loods verzocht te looden, doch deze het niet gedaan heeft? Is het den Minister onbekend, dat, toen de kapitein, na twee dagen en nachten gewaakt te hebben, ging rusten, de loods ook naar kooi gegaan is en aldus het schip, zonder loods zijnde, op het strand is geraakt? Ik weet wel dat men gezegd heeft dat het schip nog niet was in het loodsmanswater. Dit zou de verontschuldiging zijn voor den loods, maar ik vraag den Minister, of dan de loods, toen de kapitein zeide: ik ga rusten, hem niet had behooren te zeggen: gij moet waken, want ik ben nog niet in loodsmanswater, ik verkies ook te gaan slapen. Toen hij den kapitein naar beneden liet gaan en hij zelf boven bleef, nam hij de verplichting op zich om als bevelhebber te fungeren en het schip te voeren. Ik wil den kapitein niet geheel vrijpleiten. Toen de loods niet looden wilde, had hij het behooren te doen. Maar de loods is van verregaande nalatigheid niet vrij te pleiten, ook dan als hij nog niet was in het zoogenaamd loodsmanswater. Toen de kapitein wat zou gaan rusten, heeft hij zich mede te slapen gelegd.

Maar dit brengt mij tot een ander punt: dat namelijk de reglementen niet deugen; want dat loodsmanswater behoorde dan verder uitgestrekt te worden. En nu erken ik met den Minister, dat eene wet niet in alles kan voorzien; maar hij zal het toch wel met mij eens zijn, dat het gebeurde niet moest kunnen geschieden. Nu ben ik er verre af om het voorval den Minister toe te rekenen; ik ben er zelfs verre af, alle loodsden te willen beschuldigen. Ik weet wel, dat zij niet allen ongeschikt of onbekwaam zijn; er zijn zelfs verdienstelijke mannen onder hen; maar ik herhaal het, het antwoord van den Minister heeft mij zeer verwonderd, want met eene naïveteit als of er in jaren niets gebeurd was, wordt in dat antwoord de verdediging van het geheele corps op zich genomen. En nu hoop ik, dat door eene zoo streng mogelijke bestraffing, als er schuld is, en door eene verandering van die reglementen, die bevonden worden niet naar behooren te zijn, tegen de herhaling van dergelijke pijnlijke, treurige rampen zal worden gewaakt.

De heer **Cremers**: Ik voel mij gedrongen bij dit hoofdstuk twee punten aan te roeren, beiden met schroom. Dat hoofdstuk is in de laatste jaren in deze Vergadering telkens met algemeene stemmen, met uitzondering van de mijne, aangenomen. De geachte spreker uit Rotterdam, voor mij gezeten, heeft, zonder het te willen, gesproken in een geest die het mij nog moeilijker maakt op nieuw tegen deze begrooting te stemmen. En evenwel moet ik blijven volharden. Ik stem naar mijne overtuiging, maar overigens naar den geest en naar de beginselen die de Minister van Marine zelf bij de algemeene beschouwingen gesteld heeft. Hij heeft gezegd: vereenig u eerst over het beginsel, dan tellen de kosten minder, mits zij altijd blijven binnen zekeren kring. Over de bepaling van dien kring bestaat natuurlijk bij iedereen een subjectief gevoelen. Men kan dwalen. Maar ik moet stemmen naar mijne overtuiging. Mijne overtuiging is dat de som, die voor twee jaren voor het eerst voorloopig werd aangevraagd, die sedert een vast cijfer is geworden, niet in verhouding staat tot onze finantieele krachten en dat ik die som niet mag toestaan. Alle begrootingen zijn tot nog toe met algemeene stemmen aangenomen. Het doet mij leed dat dit waarschijnlijk de eerste zal zijn, waartegen zich eene stem zal verheffen. Ik doe dit alleen om deze overtuiging en om geene andere reden.

Ook het tweede punt voer ik met eenigen schroom aan, want het betreft het loodswezen. Ik kan even als de spreker uit Rotterdam zeggen, dat de woorden in ons Voorloopig Verslag, die den Minister, te oordeelen naar zijn antwoord, te regt hebben getroffen, niet van mij afkomstig zijn. Ik heb integendeel volle vertrouwen dat het gezegde van den Minister waar is; ik neem aan dat ons loodswezen, uit Nederlandsche zeelieden bestaande, hier en daar eenige verbetering mag behoeven, maar het verdient de opmerking en de blaam niet, die in het Voorloopig Verslag daarop is geworpen. Ik wensch evenwel iets over het loodswezen te zeggen. Het loodswezen, bepaaldelijk in het noorden, op de Groninger kust, heeft in de Tweede Kamer tot beraadslaging aanleiding gegeven. Het Groninger wad wordt verdeeld in twee deelen, het zoogenaamde Uithuizer en het Groninger wad. Het Uithuizerwad wordt nu betond door Hannover. Het is voor mij en gewis voor elken Nederlander altijd eenigzins een onaangenaam gevoel geweest, dat onmiddellijk onder de Nederlandsche kusten de betonning door een vreemd gouvernement geschiedt, hetwelk daar jaarlijks van ons Gouvernement geld voor ontvangt, terwijl echter op die betonning, naar het mij voorkomt, grondige aanmerkingen zijn gemaakt. De Minister heeft de daaromtrent gemaakte aanmerkingen in de Tweede Kamer niet tegengesproken; hij heeft beloofd aan zijnen ambtgenoot voor de Buitenlandsche Zaken te zullen schrijven en inlichtingen te vragen. Zullen die inlichtingen voldoende zijn? Dat is de vraag.

In de tweede plaats is ook in de Tweede Kamer het Groninger wad ter sprake gekomen. Ook hier zijn aanmerkingen gevallen, die ik niet tot de mijne maak en die ik niet beaam, waarover ik slechts hoop dat de Minister eenige nadere toelichting zal willen geven. Het zal mij aangenaam zijn, zoo die voldoende kunnen geacht worden.

Het zal mij aangenaam zijn indien zoowel het Uithuizer als het Groninger wad in een toestand zal worden gebracht, die voldoende kan worden gerekend. Het zal mij hoogst aangenaam zijn, indien een toestand mogt ophouden, dat eene vreemde mogendheid onder onze kusten datgene doet, hetgeen een pligt en een regt van ons Gouvernement is ten uitvoer te brengen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Het zeewezen gaat elken regtgeaarden vaderlander ten harte, niet slechts ter zake van onze historische herinneringen, maar ook en voornamelijk met het oog op onze kolonien. Het is dan ook een verblijdend teken dat met een eindcijfer, niet veel hooger dan vroeger, thans aan de verbetering en het herstel der marine kan gedacht worden; althans ik lees in de derde alinea van § 1 van de Memorie van Beantwoording: » Nadat, gedurende eenige jaren, binnen de grenzen van een eindcijfer der begrooting, dat niet veel van het tegenwoordige verschilt, krachtig zal zijn aangebouwd, bij voortdurend genot van de zegeningen des vredes, zal men kunnen vragen, of zoodanig eindcijfer alleen de gewone behoefte voorstelt, dan wel of het voor een klein gedeelte als buitengewoon kan worden beschouwd. » Voorwaar, naar mijne wijze van zien, een gunstig vooruitzicht, hetwelk zeer gelukkig afsteekt bij hetgeen vroeger vernomen werd, dat namenlijk, niettegenstaande de jaarlijks verstrekte millioenen, de marine, wat het materieel betreft, herstel en voorziening behoefde. Met genoegen heb ik ook in het antwoord van den heer Minister van Marine op het verslag dezer Kamer opgemerkt, dat er, voor het vervolg althans, van de mogelijkheid om tot inkrimping of verandering van het getal der maritime etablissementen te komen, sprake kan zijn. Die inkrimping

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VIII.)

houd ik inzonderheid wenschelijk, niet slechts tot vermindering van kosten, maar ook tot nut der zaak zelve. Het behoeft geen betoog dat de maritime inrigtingen van ons land niet aan onze behoeften evenredig zijn, maar die in vele opzichten overschrijden. Een dat is natuurlijk, wanneer men let op den tijd, waarin die etablissementen werden daargesteld. Alzoo komt mij eene inkrumping doelmatig voor tot voorkoming van versnippering van krachten.

Ook het bouwen van schepen op de particuliere werven verdient te regt de aandacht van den heer Minister van Marine. Ik hoop, dat Zijne Excellentie bij voortdurend proeven daarop zal doen nemen. Misschien kan dit op grotere schaal geschieden en leiden tot spoedigere vermindering van de zoo kostbare maritime etablissementen. Tot dusverre, Mijne Heeren, heb ik met zeer veel genoegen het antwoord van den heer Minister van Marine vernomen op het verslag dezer Kamer. Ik vind dat dit antwoord allezins gunstig, althans geruststellend is, en dat de beste verwachtingen omtrent den toestand onzer marine te koesteren zijn. Ik ben intusschen verplicht om nog een enkel woord in het midden te brengen omtrent hetgeen voorkomt in de IIde afdeeling en wel in § 4 van het antwoord op het verslag dezer Kamer over hoofdstuk VIII der begrooting. Ik zou zelfs genegen zijn om eene lans met Zijne Excellentie te breken. Maar ik zal er de punt van afbreken, ten einde alle scherpte en kwetsing te voorkomen. Ik acht het intusschen niet noodig om daarover veel te zeggen, aangezien reeds grootendeels het een en ander, dat ik mij voorstelde in het midden te brengen, is gezegd door den geachten spreker uit Rotterdam. Ook mij heeft getroffen de zinsnede, welke tot antwoord gediend heeft van hetgeen door de Kamer ten opzichte van het loodswezen gezegd is. Ik zal die zinsnede niet voorlezen; de geachte spreker uit Rotterdam heeft het reeds gedaan. Ik acht het gewaagd om op zoo stelligen toon het loodswezen in bescherming te nemen. Ik acht het daarom gewaagd, omdat de heer Minister van Marine onmogelijk anders dan door rapporten van de toedragt der zaak kan hebben kennis gekregen. Wanneer nu dezerzijds beweerd wordt, dat in vele opzichten door de zeeloodsen niet goed gehandeld wordt, dan is het gewaagd, ik herhaal het, om te zeggen dat dit niet waar is. Mijne Heeren, de geachte spreker uit Rotterdam heeft reeds gewezen op hetgeen geschied is met het kostbare schip, hetwelk onlangs op de kust van Schouwen gestrand is. De Minister ziet dus aan zijn wensch voldaan om een voorbeeld te hebben. Het is geene verschooning voor den loods wanneer men zegt dat misschien, ik weet het niet, de kapitein of equipage ook niet geheel buiten schuld is. De loods is, zoodra hij het schip heeft betreden, de verantwoordelijke persoon voor schip en lading. Strikt genomen, geloof ik, kan de kapitein niet handelen dan op zijne verantwoordelijkheid.

Ik zal nog een ander voorbeeld aanhalen waarbij ik zelf betrokken ben geweest en alzoo reden heb met de zaak bekend te zijn. Eenige jaren geleden is op klaar lichten dag en met goed weêr het schip *de Roompot* voor de kusten van Walcheren vergaan. Er waren twee loodszen aan boord, en niettegenstaande de kapitein hen attent maakte op verschillende omstandigheden, waardoor hij vermoedde dat zij in een verkeerd vaarwater waren, beweerden zij dat dit het geval niet was. De loodszen verwierpen de opmerking van den kapitein, wilden diens raad niet volgen ten ware hij de verantwoordelijkheid op zich wilde laden. Het gevolg daarvan is geweest dat de kapitein de zwakheid heeft gehad om toe te geven. Het schip raakte weinige minuten nadat de kapitein zijne bezwaren had medegedeeld aan den grond en is totaal vergaan.

Dergelijke voorbeelden zijn er meer bij te brengen. Ik zou zelfs durven beweren dat, ofschoon de kusten van ons land zeer gevaarlijk zijn om aan te doen, het vergaan van een schip bij gunstig weêr en goede gelegenheid in den regel te wijten is aan den loods, daar men zich reeds op eenigen afstand van de banken kan overtuigen of de plaats waar men zich bevindt gevaarlijk is en alzoo voorzigtigheid vereischt wordt, leidende een en ander tot het nemen van maatregelen, zoo door het water zelf te observeren als door gebruik te maken van het lood. Door deskundigen is mij verzekerd dat, wanneer dit wordt in acht genomen en gebruikt, men geen gevaar loopt op lager wal te geraken, met uitzondering altijd van stormachtig weder, als wanneer de gelegenheid om te ankeren alvorens op eene bank te stooten, niet, of veeltijds zonder goed gevolg kan aangegrepen worden.

Het is niet te verwonderen dat er klagen opgaan tegen de loodszen, als wij de wijze van bezoldiging in aanmerking nemen. Wat is het geval? Die menschen worden bezoldigd, ik zal niet zeggen te ruim, want ik geef toe dat hij die zijn leven waagt en zijn pligt betracht, behoorlijk moet bezoldigd worden, maar zij worden bezoldigd ook als zij geene dienst doen. Dit is misschien verkeerd. Ik wensch daarop de aandacht van den heer Minister te vestigen, opdat Zijne Excellentie voor het geval dat eene andere regeling

ten opzichte van deze zaak mogt worden voorgedragen, zou kunnen beoordeelen, of het niet mogelijk zal zijn om eene bezoldiging te verleenlen naar mate de diensten zijn welke de loodszen bewijzen.

Dat dit nu niet geschiedt, houd ik voor eene voorname reden dat er dikwijls klagen worden aangeheven over het loodswezen, terwijl het tevens kan strekken tot aanleiding dat het plaats heeft dat de loodszen niet naar buiten gaan maar liever binnengaats blijven. Het gebeurt dikwijls dat er te Brouwershaven en ook te Zierikzee schepen binnenvallen zonder loods aan boord, zoodat, wanneer daar niet twee vaartuigen van de reddingsmaatschappij te Rotterdam gestationeerd lagen, wij misschien grootere en meerdere zee-rampen en ongelukken zouden hebben te betreuren.

Ik wenschte nog te zeggen dat de heer Minister van Marine, naar ik geloof, mij zal toegeven, dat het niet voorzigtig is om uitsluitend af te gaan op de rapporten van inspecteurs of van de andere ambtenaren van het loodswezen. Ook ik wil niet alles aannemen wat van de zijde der reederijen gezegd wordt; ik geloof dat, zoo als in vele gevallen, ook hier de waarheid in het midden ligt, maar ik meen dat, wanneer men aan het hoofd eener administratie staat, men niet te onvoorwaardelijk geloof mag hechten aan hetgeen door ondergeschikten wordt gerapporteerd, even weinig als men alles moet aannemen wat van de tegenovergestelde zijde wordt in het midden gebracht.

De heer **Lotsij**, Minister van Marine: Er zijn, Mijnheer de Voorzitter, indien ik mij niet vergis, door de geachte sprekers voornamelijk drie punten behandeld.

In de eerste plaats door den geachten afgevaardigde uit Zuid-holland (den heer van Rijkevorsel) is op eene voor mij vereerende wijze, waarvoor ik dien geachte afgevaardigde dubbel dank zeg, omdat ik van hem niet gewoon ben verzekering van vertrouwen te ontvangen op ligtvaardige wijze, het vertrouwen te kennen geven, dat de Minister van Marine op den duur voor een voldoende Oost-Indisch eskader zoude zorgen zooveel van hem afhangt. Ik zal trachten aan dat vertrouwen te beantwoorden.

Het tweede punt door dien geachten spreker behandeld was het vertoonen van onze vlag in vreemde streken, hetgeen, zoo als de geachte spreker te regt heeft aangemerkt, in latere jaren minder dan wel vroeger het geval was geweest.

Ik kan dien geachten spreker de verzekering geven dat 's Rijks marine in staat zal zijn, wanneer dat door mijn geachten ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken verlangd wordt, of door den handel of door zijne wettige organen wordt aanbevolen, daaraan te voldoen, telkens als dat maar eenigzins noodzakelijk of nuttig zijn zal. Ik wil hier gaarne bijvoegen dat ik althans voor dat aangegeven denkbeeld volkomen sympathie gevoel.

Het derde en voornamelijk punt, door de drie sprekers behandeld, is het loodswezen. De opmerking op de welwillendste wijze door den geachten afgevaardigde uit Zeeland omtrent het bouwen op particuliere werven en de vermindering der maritime rijkswerken in de toekomst te kennen gegeven, vereischt geen opzettelijk antwoord. Dien geachten afgevaardigde zijn mijne denkbeelden daarover uit vroeger gewisselde stukken en beraadslagingen bekend.

Maar nu het loodswezen. Met bevreesding hebben de geachte afgevaardigden, vooral de geachte spreker uit Rotterdam, gezien, dat ik in mijn antwoord op het verslag dezer Kamer mij eenigzins gevoelig heb betoond en op nadrukkelijke wijze de verdediging van het loodswezen op mij had genomen.

Mijnheer de Voorzitter, ik acht het een duren pligt, wanneer men meent op goede gronden, opregt en met overtuiging eene verdediging te kunnen volhouden van een allernuttigsten stand, van een bedrijf, dat aan zoovele opofferingen, gevaren en moeilijkheden is blootgesteld, als de loodsdienst, waaronder nog heden ten dage voorbeelden zijn van huisgezinnen van zeeloodszen, die, van grootvaders tot kleinzonen, door de moedigste zelfopoffering beroemd in hun allermoeijelijkst beroep, ten nutte van handel en zeevaart, tot redding van menschen, op den duur hun leven veil hebben en vaak hun dood in de golven vinden, — dan mag men in die verplichting niet te kort schieten. Men zegge niet, dat ik in mijne verdediging heb overdreven; ik meen te mogen zeggen, na hetgeen door den geachten spreker thans is in het midden gebracht, dat de beschuldiging, die in het Voorloopig Verslag tegen de loodsdienst is opgenomen, was overdreven, en dat die thans zeer is verzacht. Men heeft toch in het verslag gezegd, dat voortdurend door de gebreken in de loodsdienst het leven der zeelieden, kostbare ladingen, assurantiepenningen enz. gevaar liepen. Wanneer men gezegd had, zoo als de kamer van koophandel te Rotterdam in een vroeger bij mij ontvangen brief: »er zijn aanmerkingen te maken, er bestaan billijke klagen,» ik zou de eerste zijn geweest om het toe te stemmen. In dergelijke moeilijke dienst zullen er altijd klagen zijn en blijven. Het is de pligt van het bestuur, van de inspecteurs, van den inspecteur-generaal, van den Minister,

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VIII.)

om, wanneer die klagten tot hem komen, en ook zonder dat, een waakzaam oog te houden op dit allergewichtigst belang. Maar ik zeg dat dit geschiedt. Ook dat toezigt echter zal wel te wenschen overlaten; maar ik ontken, dat voortdurend een gebrekkig loodswezen verlies van menschenlevens enz. berokkent, zoo als in het Voorloopig Verslag, op ernstige, nadrukkelijke — ja ik mag wel zeggen op zeer scherpe wijze, echter zonder bewijs, wordt beweerd.

Wanneer ik nu kon volstaan met hetgeen in het Voorloopig Verslag in het algemeen gezegd is met eene algemeene ontkenning te beantwoorden, dan strijdt daarmee volstrekt niet dat ik nu mijn antwoord op hetgeen hier is aangevoerd, aanvang met volkomen te erkennen de juistheid der voorbeelden van nalatigheid der loodsen, door de sprekers thans aangehaald. Ik heb nergens beweerd dat de dienst volmaakt is. Het geval met de *Roompot* staat mij nu niet meer zoo levendig voor den geest als vroeger. Het onderzoek betreffende het gebeurde met de *Witte Corneliszoon de Wit* is nog aangehangig. De bescheiden, die ik daaromtrent wachtende ben, zijn nog niet alle door mij ontvangen, maar het zal den afgevaardigde uit Rotterdam misschien bekend zijn, dat van de zijde van mijn departement, vóór dat er deswege eenige klacht was ingekomen, van het betrokken kantoor de inlichtingen, voor die zaak dienende, gevraagd zijn. Te regt is door dien afgevaardigde gewezen op het groote gebrek bij de loodsen, maar toch bij deze niet alleen, dat men niet genoeg gebruik maakt van het dieplood, den veiligsten gids bij de nadering van onze moeilijke zeegaten. Ik zal evenwel over dat bijzonder geval niet verder uitweiden; de loods zal zijne straf niet ontgaan. Of er bij dit ongeluk en bij andere zeerampen op onze kusten alleen schuld bij de loodsen is, of uitsluitend de verantwoordelijkheid van den loods begint, zoo als de spreker uit Zeeland gezegd heeft, zoodra hij aan boord is, zal ik nu niet onderzoeken. Ik erken, dat door de wet, die verwacht wordt, meer zekerheid omtrent dit punt kan worden aangebragt, en de verantwoordelijkheid van den loods zich verder zal uitstrekken dan een of twee Duitsche mijlen buiten de uiterste tonnen onze zeegaten.

Ik moet ter loops opmerken, dat ik de wet op het loodswezen niet beloofd heb vroeger dan voor deze zitting. De eerste maal dat ik de eer had tot verdediging der marinebegrooting het woord te voeren, heb ik gezegd, dat die wet niet door mij in de eerste plaats zou worden bestudeerd. Ik heb gezegd, vóór twee jaren, dat er andere onderwerpen waren, die den voorrang eischen, en waaraan ik geloofde dat meer behoefte bestond. In het vorige jaar, bij de beraadslaging der begrooting, heb ik gezegd dat ik in deze zitting de wet op het loodswezen hoopte voor te dragen. De spreker kan er op rekenen dat, voor zooveel van mij afhangt, aan zijn verlangen zal worden voldaan; ik wil die wet gaarne zoo spoedig mogelijk indienen; maar ik heb op dit oogenblik nog geen berouw dat het ontwerp niet vroeger is ingediend, want — men moge omtrent het bestaande verschillende gevoelens aanleven — zeker is het, dat eerst in den laatsten tijd (de geachte spreker uit Zuidholland heeft het te regt opgemerkt) door den gebrekkigen regtstoestand van het binnen-loodswezen, *wezenlijke* behoefte aan eene wet op het loodswezen zich heeft doen gevoelen. En nu geloof ik dat eene wet niet ligt tot stand komt — en vooral niet eene gewichtige wet, die strijdige belangen moet ontzien, die toenadering vordert — wanneer zich daaraan geene behoefte openbaart: de behoefte, de drang brengt de wet tot stand.

Ik moet nog iets zeggen omtrent de opmerking van die geachte sprekers, » dat ik mij niet alleen moet laten leiden door de officiële berigten van de inspecteurs van het loodswezen. »

Mijnheer de Voorzitter, dat is juist het punt, waarop ik heb gewezen: de inspecteur-generaal van het loodswezen, die, ik mag wel zeggen, den naam heeft van eer te streng dan te toegevend voor de loodsen te zijn, die voor het loodswezen leeft en met den meesten lust en ijver er voor bezielt is, zendt mij op den duur de rapporten, die hij van de inspecteurs van het loodswezen, verdienstelijke zee-officiëren, ontvangt. En nu houd ik vol, dat buiten die rapporten, zich geene voortdurende klagten omtrent gebreken in de loodsdienst, openbaren, althans kan ik in waarheid verklaren dat zij niet tot mij zijn gekomen. Ware het anders, men zou wel klagen dat de Minister aan de klagers geen regt deed.

Ik merk op dat door de loodsen, voor zoover zij onder het toezigt van het Departement van Marine zijn, in de laatste jaren jaarlijks gemiddeld 25,000 loodsreizen gedaan zijn, en dit door een loodspersoneel van 500 personen. In het jaar 1856 zijn 19 loodsen gestraft, in 1857 17 en in 1858 18. Wanneer ik nu zeer veel toegeef, en zelfs meer dan ik behoort te doen, dan wil ik voor een oogenblik aannemen, dat er zoowel bij de inspecteurs van het loodswezen omtrent mindere schuld, als bij den Minister van Marine omtrent ernstiger gevallen, in het geheel zouden kunnen zijn ingekomen — de gevallen, waarin het genoemde getal straffen is opgelegd daaronder begrepen — twee klagten in de week. Ik kan

verzekeren, Mijnheer de Voorzitter, dat dit het geval niet is. Hoeveel zou dat dan nu wel zijn, berekend over de 25,000 loodsreizen? 1:250.

De publieke bladen zijn niet gewoon den Minister van Marine door overdreven lof te bederven. Komen nu in die bladen zoovele klagten over de zeeloodsen voor? Zeker niet. Dan zullen de gebreken wel niet voortdurend en vele zijn.

Van tijd tot tijd ja — ik betreur het en het treft u en mij diep — valt er eene totale zeeramp voor op onze kusten; maar, Gode zij dank, in verhouding tot het aantal onzer schepen is het getal waarlijk gering.

Maar wordt dit nu, ik spreek al weder niet van officiële rapporten, maar door onze dagbladen of zelfs door de belanghebbende reeders, *alleen* aan de loodsen geweten? Ik geloof het niet; bewijs van het tegendeel zou ik kunnen leveren.

Omtrent dien reddingskoter, waarvan de afgevaardigde uit Zeeland heeft gewaagd, zal ik noch goed noch kwaad zeggen; liever zeg ik er iets goeds van, omdat ik werkelijk geloof dat die koter een goede spoorslag is voor onze loodsen. Maar diezelfde koter heeft in het vorig jaar aanleiding gegeven dat er te Rotterdam een opzettelijk onderzoek omtrent de loodsdiensten is ingesteld, en bij die gelegenheid zijn eenige belangrijke verklaringen van koopvaardij-kapiteins ter mijner kennis gekomen. Opmerkelijk vond ik onder andere de verklaring van een kapitein, die vier jaren gevaren had op de stoomboot tusschen Rotterdam en Havre. Deze, die dus zeer dikwijls onze zeegaten in- en uitgaat, verklaarde dat de loodsen zeer actief waren en hij van de tien keeren, dat hij op onze kusten kwam, zeker negen keeren loodsen aantrof.

Het vergevorderd avonduur belet mij hieromtrent meer te zeggen; op een paar punten moet ik echter nog wijzen.

De loodsen worden niet aangesteld zonder behoorlijk onderzoek naar bekwaamheid. In Mei 1858 is ter mijner kennis gebragt een brief van het bestuur der Maatschappij tot Nut der Zeevaart te Rotterdam aan den inspecteur van het loodswezen te Hellevootsluis, waarin verklaard wordt, dat het examen van zeeloodsen, te Hellevootsluis gehouden, door twee gezagvoerders bijgewoond, hunne verwachting verre had overtroffen. Nu mogen zij geene groote verwachtingen hebben gekoesterd, maar deze waren toch verre overtroffen.

Het laatste dat ik wilde zeggen, om aan te toonen dat ik werkelijk reden had om in het algemeen te beweren dat het loodswezen in den regel niet die strenge berisping verdient, put ik uit een brief, gedagteekend 24 December, dien ik gisteren van de kamer van koophandel te Groningen heb ontvangen. Die brief zal te gelijk het antwoord zijn aan den geachten afgevaardigde uit Groningen (den heer Cremers), die gevraagd heeft, of ik reeds inlichtingen had ontvangen omtrent hetgeen in de Tweede Kamer was gezegd nopens de gebreken der betoning van het Groninger wad. De ontvangen brief, ik verklaar het gaarne, heeft mij groot genoegen gedaan; ik zeg de kamer van koophandel te Groningen en het zeemans-collegie de *Groninger Eendragt*, dat aanleiding tot dat schrijven heeft gegeven, openlijk dank er voor. Die kamer van koophandel te Groningen had met bevreemding kennis genomen van de beschuldiging, die in de Tweede Kamer der Staten-Generaal tegen den inspecteur van het loodswezen te Groningen was ingebracht, en zendt nu een brief in van het zeemans-collegie de *Groninger Eendragt*, te dier zake bij haar ontvangen. De Kamer geeft daarbij te kennen, dat het zeemans-collegie de *Groninger Eendragt* boven alles bevoegd is om deze zaak te beoordeelen, en dat de inspecteur van het loodswezen te Groningen als een volijverig, dienstvaardig en welwillend ambtenaar bekend is. In den brief van het zeemans-collegie de *Groninger Eendragt* wordt erkend, dat alles wordt gedaan om de dienst goed in te rigten, en de betoning en bebakening van het Groninger wad en het Friesche gat zoo goed mogelijk te onderhouden. Dat in het bijzonder de inspecteur van het loodswezen te Groningen door ijver en nauwgezette pligtsbetrachting uitmunt, en steeds alle pogingen in het werk stelt tot bevordering van handel en zeevaart; zoodat men het te Groningen zeer zou betreuren en als een wezenlijk verlies zou aanmerken indien die inspecteur naar eene andere standplaats wierd overgebragt. Door dit belangrijk getuigenis is mijn vertrouwen in dien verdienstelijken officier op nieuw bevestigd.

Het laatste punt, dat door den geachten afgevaardigde uit Zeeland (den heer van der Lek de Clercq) besproken is, ik geloof dat het tot de vrome wenschen zal blijven behooren daarin verandering te brengen. Hij heeft zich geveeld, dat wanneer andere bepalingen omtrent de bezoldiging der loodsen wierden ingevoerd, er met vrucht meer geldstraffen in practijk zouden kunnen worden gebragt. Er bestaat bij de loodsen een zeer groot *esprit de corps*, een communisme van de beurs. Of het mogelijk zal zijn in dat opzigt die associatie, die onderlinge assurantie omtrent boeten, inhou-

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk VIII.)*

den van loon, en dergelijke, door de wet op te ruimen, — ik geloof, dat de zaak ernstig genoeg is om eene poging te beproeven; maar of die poging niet zal afstuiten op de onderlinge broederlijke welwillendheid en solidariteit der loodsen, ik zou het niet durven verzekeren. Dit alleen kan ik beloven, dat ik zal trachten het ontwerp van wet op het loodswezen zoo goed voor te dragen als mij mogelijk is, en daarin zooveel doenlijk het bestaan van de loodsen, het wegnemen van de belemmeringen van handel en scheepvaart, en de belangen van 's Rijks kas met elkander te vereenigen en in verband te brengen.

De heer **van Rijkevorsel**: Ik zal thans op het loodswezen niet terugkomen. Alleen wil ik nog een enkel woord zeggen omtrent de welwillende betuiging, gedaan door den Minister van Marine, in antwoord op mijn verzoek om de Nederlandsche vlag zooveel mogelijk te vertoonen in vreemde zeeën en op vreemde kusten. Dat hij toch niet te veel wachte op de aanwijzingen van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken! Het doet mij leed, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken hier op dit oogenblik niet tegenwoordig is. De ondervinding heeft mij tot hertoe geleerd, dat bij dat departement de activiteit niet zeer groot is met betrekking tot de handelszaken. Ik hoop dat dit onder den tegenwoordigen Minister moge veranderen. Maar hoe het ook zij, wanneer een consul klaagt dat hij niet behoorlijk de regten van Nederlandsche burgers kan handhaven, omdat de vlag onzer zee-magt zich in langen tijd niet vertoond had en ook toen niet aanwezig was, dan is het reeds te laat. Ik weet wel dat ik een overdreven eisch zou doen, wanneer ik verlangde dat onze scheepsmagt overal te gelijk ware; maar ik zou wenschen, dat, zonder dat er formele aanvraag geschiedde, de schepen, wanneer zij disponibel zijn, van tijd tot tijd die landen bezochten waar in lange geene Nederlandsche schepen waren gezien. Men moet overal weten dat Nederland eene zeemagt heeft om de regten en belangen der Nederlandsche burgers des noods met kracht te kunnen handhaven.

De heer **van der Lek de Clercq**: Nog een enkel woord betrekkelijk een punt waarop ik of mij minder juist heb uitgedrukt of verkeerd door den Minister ben verstaan. Mijn bedoeling omtrent de wijze van bezoldiging van de loodsen, bij de eventuele regeling van het loodswezen, is om zoo mogelijk te bepalen, dat de loodsen, die binnen gebleven zijn, geene dienst hebben verricht en hun leven niet gewaagd, niet worden betaald. Zoo als ik vernomen heb, zouden de loodsen, die een schip bij het binnen-vallen hebben gezien, loodsgeld bekomen, ofschoon men volstrekt geen gebruik van hen heeft gemaakt. Ik verlang, als het mogelijk is, eene zekere concurrentie, des noods tusschen particuliere maatschappijen en de loodsen, omdat dit het beste middel zou zijn om de loodsen tot de noodige activiteit aan te sporen.

Overigens zeg ik den Minister dank voor zijne onderscheidene inlichtingen; ook voor zijne mededeelingen van de straffen, die sedert onderscheidene jaren den loodsen zijn opgelegd. Maar het is toch nog bij mij de vraag, of die straffen voldoende zijn. Wanneer bijv. een loods die een schip verzeild heeft, met drie maanden suspensie gestraft wordt, dan is dit eigenlijk geene straf naar verdienste. Indien werkelijk zoo iets is gebeurd, dan dient hij, dunkt mij, voor goed uit het corps te worden verwijderd. En daartegen bestaat te minder zwaarigheid, omdat, naar ik vernomen heb, met zooveel gemak loodsen zijn te krijgen, daar de laatste examina nog zelfs de verwachting, die men er van koesterde, hebben overtroffen, zoodat, zoo het schijnt, in het benodigd getal loodsen gemakkelijk kan worden voorzien.

De heer **Cremers**: De Minister van Marine is zoo goed geweest mij te antwoorden ten opzichte van de Groninger wadden. Hij heeft uit de stukken betoogd, dat daar gehandeld is zoo als het behoorde, en dat de met gezag belaste personen hun plicht hebben

vervuld. Hij heeft evenwel, zoo ik wel verstaan heb, niet aangeroerd het oostelijk gedeelte van het land. Het is waar, daar wordt feitelijk geen gezag door ons uitgeoefend. Maar als eene vreemde mogendheid daar ter plaatse niet doet wat billijk is te achten; als, zoo als ik gehoord heb, de betonning door de vreemde mogendheid eerst wordt aangevangen als zij reeds lang door onze loodsen is volvoerd, dan blijft het nadeel voor de scheepvaart toch even groot. Het zeegat is intusschen niet veilig. Het tweede punt is overigens van diplomatieken aard: de medewerking van den Minister van Buitenlandsche Zaken zal noodig zijn. Maar, ik herhaal het, voor iedereen in Nederland in het algemeen, voor de ingezetenen van dat gewest in het bijzonder, is het bedroevend en stootend te zien, dat onder onze kust, onder onze wallen, onder het bereik van ons geschut, het gezag wordt uitgeoefend door eene vreemde mogendheid. Onmiddellijk onder onze kust geschiedt op het eene gedeelte de betonning door onze eigene loodsen, op het andere gedeelte door die van eene vreemde mogendheid. Onze Regering betaalt daarvoor f 6000 jaarlijks. Wij hebben daarvoor het regt eene goede uitvoering te vorderen. Beter zou het zijn, zoo het werk door ons geschiedde en door de vreemde mogendheid ten deele betaald wierd.

Ik weet dat de Minister op dit oogenblik daarop geen bepaald antwoord zal kunnen geven, maar het zal mij evenwel aangenaam zijn te mogen vernemen dat op dit punt bij den Minister van Buitenlandsche Zaken door den Minister van Marine wordt aangedrongen.

De heer **Lotsij**, *Minister van Marine*: Ik moet den geachten spreker uit Groningen verschooning vragen, dat ik verzuimd heb hem te zeggen, dat ik omtrent de in de Tweede Kamer besproken klagen over nalatigheid van de Hannoversche regering betrekkelijk de betonning en bekaking van het Uithuizer wad, aan mijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken inlichtingen heb gevraagd, welke ik echter, daar de zaak eenigen tijd vordert, nog niet heb kunnen ontvangen.

Hetgeen bij hem bevreemding heeft gewekt omtrent de betonning van het Uithuizer wad, komt mij voor eene zeer eenvoudige zaak te zijn. Waar de grenzen van Nederland eindigen, ligt de laatste Nederlandsche ton, en op korten afstand van die ton ligt de eerste Hannoversche ton op Hannoversch gebied. Of daarin nu eenige wijziging zal kunnen gebragt worden, zoodat wij het geheel voor onze rekening doen, en daarentegen de uitkeering aan Hannover zou ophouden, ik wil gaarne het gevoelen van mijn geachten ambtgenoot voor de Buitenlandsche Zaken daaromtrent inwinnen.

Aan den geachten afgevaardigde uit Zeeland moet ik met een kort woord zeggen, dat ik geloof, dat zijn denkbeeld omtrent eene concurrentie tusschen particuliere loodsdiensten en het rijksloodswezen, vooral wanneer het laatste door de wet zal zijn geregeld, mij voorkomt niet wel uitvoerbaar te zijn. Wat de bezoldiging der loodsen betreft en of daaromtrent bepalingen zullen te maken zijn, waardoor misbruik geweerd wordt, ik wensch dat te beproeven en dat dan die bepalingen de door hem verlangde werking zullen hebben.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *wets-ontwerp tot vastelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1859 (Departement van Marine)*, aan eene stemming onderworpen, wordt met 29 tegen ééne stem, die van den heer Cremers, aangenomen.

Bij deze stemming waren de heeren Beerenbroek, Hartevelt en Sassen afwezig.

De vergadering wordt daarop verdaagd tot den volgenden dag, des voormiddags ten tien ure.

12DE ZITTING. — 28 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN uitgesproken door den heer **Sassen**.

I. [Zie bladz. 84.]

Het was mijn voornemen, bij gelegenheid van de beraadslaging over het IVde hoofdstuk der Staatsbegroting, twee punten te bespreken. Die beide punten zijn echter reeds nu behandeld. Mijn taak is daardoor gemakkelijk gemaakt. Slechts eenige oogenblikken verlang ik thans, ten einde omtrent die twee onderwerpen ook mijn gevoelens kenbaar te maken.

Het eerste punt betreft het onderwerp, zoo even door den geachten spreker uit Drenthe aangeroerd en in § 4 van het verslag dezer Kamer behandeld. Het is de verwarde toestand, dien ik aantref zoowel in den vorm, bij de invordering van boeten en kosten in strafzaken in acht te nemen, als in den dwang, of de contrainte, die bij de uitvoering van strafvonnissen tot verhaal dier boeten en kosten kan gebezigd worden.

Ik behoor tot die leden dezer Vergadering, welke de wenschelijkheid eener behoorlijke regeling van deze aangelegenheid ook in het verslag dezer Kamer hebben aangedrongen. Ik heb het antwoord der Regering op het verslag omtrent dit punt gelezen en mij overtuigd, dat het geopperde bezwaar niet met volkomen juistheid door Zijne Excellentie den heer Minister van Justitie is opgenomen.

Ik geef toe, dat de invordering zelve van de boeten en kosten door ontvangers, door ambtenaren der registratie plaats heeft; hieromtrent weegt het bezwaar niet, maar het treft in de eerste plaats den vorm, bij de invordering in acht te nemen. Ik vraag mij zelve af: waarom brengt eene gewone veroordeeling tot lijfstraffen, wat de uitvoering betreft, uit zich zelve zonder eenige aanmaning de in-verwijl-stelling mede, en waarom wordt bij sommige speciale wetten, ten aanzien van de veroordeeling tot boeten en kosten, eene aanmaning, eene in-mora-stelling bij afzonderlijk geregeld exploit gevorderd, om tot de oplegging van de bedreigde subsidiaire gevangenisstraf te komen? Dit leidt mij tot deze ongerijmde gevolgtrekking, dat in strafzaken, bij het opleggen van lijfstraffen, zelfs van zware straffen, de uitvoering plaats heeft zonder waarschuwing, terwijl bij geringere straffen tot boeten en kosten, die uitvoering bij subsidiaire gevangenisstraf niet kan geschieden zonder eene behoorlijke aanzegging, die de uitwerking van eene in-mora-stelling heeft aan de veroordeelden. Wat nu in het meerdere, in het strengere niet vereischt wordt, wensch ik in het mindere opgeheven te zien; ik vind geene reden en zeker geene noodzakelijkheid om deze ongelijkheid te doen voortduren; te minder omdat zij voor die weinig drukkende veroordeelingen aanleiding geeft tot omslag bij de uitvoering en tot vermeerdering van uitgaven, die evenmin als de boeten en kosten verhaalbaar zullen zijn.

Het tweede bezwaar betreft de *contrainte* of den dwang, die bij de uitvoering der veroordeelingen tot boeten en kosten moet aangewend worden. Wij hebben daaromtrent op dit oogenblik onderscheidene stelsels; de geachte spreker uit Drenthe heeft er reeds op gewezen, en het is in de Tweede Kamer der Staten-Generaal met juistheid aangetoond. Bij het Code Pénal is de gewone lijfswang, bij speciale wetten soms de subsidiaire gevangenisstraf, soms de lijfswang, soms beiden, tot verhaal der boeten en kosten aangenomen. Ik vind bijna zoo vele verscheidenheden als er speciale wetten zijn. De jagtwet, bij voorbeeld, doet door subsidiaire gevangenisstraf de boeten en kosten vervangen, terwijl de gemeentewet voor de boeten eene subsidiaire gevangenisstraf bedreigt en ten aanzien van het verhaal der kosten het stelsel van het Code Pénal aanneemt. Hetzelfde vind ik bepaald in de wet van 1855, houdende voorloopige voorzieningen in sommige waterstaatsbelangen, en in die op het bouwen enz. nabij vestingen. Bij de wet op het armbestuur schijnt men weder op dit stelsel teruggekomen te zijn, niettegenstaande de waarschuwing met tijdsbepaling in deze wet meer noodig was dan in elke andere, want daar geldt het eene veroordeeling van bestuurders van instellingen van weldadigheid, waaromtrent men minder streng schijnt te zijn, zoo als die wet dan ook aanwijst, door de prijspraak of de niet-vervolg te bevelen ten aanzien van die leden van hetzelfde bestuur, welke aan het gepleegd verzuim niet pligtig zijn.

Het is bovendien een onbillijke toestand, die niet gedoogd mag worden in eene geordende maatschappij. Het staat bij mij vast, dat, ten aanzien van de middelen van uitvoering in strafzaken, die de veiligheid en vrijheid van personen betreffen, de meest mogelijke gelijkheid moet worden betracht. Ik kan het niet goedkeuren dat de gevangenisstraf, hetzij zelfs bij lijfswang, langer

of korter kan voortduren zonder dat daarbij de verhouding ten aanzien van het bedrag der boeten en kosten wordt in aanmerking genomen.

Nu zou ik wenschen dat deze bezwaren door den Minister van Justitie werden overwogen en daarin werd voorzien. Naar mijne bescheiden meening is dit niet moeilijk, daar hiervoor slechts enkele algemeene bepalingen noodig zijn. Was het een veelomvattend werk, dan zou ik daarop niet zoo zeer aandringen, omdat de Minister met meer gewichtige werkzaamheden is belast, doch nu kan spoedig aan dien wensch voldaan worden.

Het tweede punt betreft de rijksveldwacht. Wat zal ik daarvan op dit oogenblik zeggen, Mijne Heeren? Niet veel nieuws na de uitmuntende redevoering van den geachten spreker uit Gelderland, wiens heldere denkbeelden ik bijna alle deel. Daarom slechts enkele opmerkingen om ook mijn gevoelens daaromtrent te openbaren.

Ik behoor niet tot de bewonderaars van de tegenwoordige organisatie der rijksveldwacht; maar ik schaar mij bij hen die daartegen gewichtige bezwaren hebben in te brengen. Het schijnt mij al dadelijk toe — ik zeg het met bescheidenheid — dat de organisatie, zoo als die thans in hare bijzonderheden bestaat, het overtuigendst bewijs levert van te zijn een werk van onverklaarbare overhaasting; en ik voeg er met dezelfde bescheidenheid bij dat het mijne overtuiging is, dat indien die organisatie naar den tegenwoordigen toestand wordt uitgebreid, zij aanleiding zal geven tot beduidende uitgaven, zonder dat zij geheel aan haar doel zal beantwoorden, of zelfs een geëvenredigd of gelijkmatig nut of voordeel opleveren. Ik verklaar daarom openlijk, dat ik met zeer veel genoegen de aanneming van een amendement in de andere Kamer heb gezien, hetwelk ten gevolge zal hebben dat het *status quo* ten aanzien van den toestand van die rijksveldwacht moet bewaard worden; en ik onteins het niet, dat het bij mij eenige bevreesing heeft opgewekt, dat de aanneming van dit amendement den Minister van Justitie in zijne gevoeligheid schijnt getroffen te hebben, omdat hij daardoor in zijn voornemen tot uitbreiding van de rijksveldwacht gestremd werd. Immers, Mijne Heeren, wanneer ik herinner aan de benoeming eener Staatscommissie nog in dit jaar, om de gewichtige vraag op te lossen, of er een behoorlijk verband zou te brengen zijn tusschen de algemeene rijkspolitie, zoo als die thans in twee bestanddeelen bestaat; wanneer ik het van die Commissie afkomstig rapport lees en terugga tot het belangrijk verslag door eene vroegere Staatscommissie ten aanzien der regeling van de algemeene politie uitgebragt, dan moet ik zeggen dat men niet tot de overtuiging van een vast stelsel over dit onderwerp is gekomen; ja dan durf ik zeggen dat het onderwerp zelfs voor deze Regering nog niet rijp is voor eene beslissing.

Ik deel geheel en al in het gevoelen van den geachten spreker uit Gelderland, dat ten aanzien van de daartelling van eene rijksveldwacht wel degelijk onderscheiden moet worden tusschen de bevoegdheid van de rijksveldwacht, als onderdeel van de openbare magt, en hare samenstelling en inrigting, en het is ook mijne overtuiging, dat de magt en de bevoegdheid van den rijksveldwachter door de wet moet worden bepaald, geregeld en vastgesteld. En waarom? Het is u in treffende woorden gezegd. De Grondwet waarborgt de vrijheid, de veiligheid en de onschendbaarheid van personen en van woningen; zij strekt dien waarborg zelfs uit tot vreemdelingen; zij verbiedt dat aan die regten anders dan op de wijze en door personen, welke de wet aanduidt, de hand worde geslagen, — eilieve, zal hiertoe nu immer een rijksveldwachter, die noch zijne magt, noch zijne bevoegdheid uit eene wet ontleent, kunnen gebezigd worden? De rijksveldwachter, naar mijn eerbiedig oordeel, kan onder de bestaande organisatie de persoon niet zijn, die, in welke omstandigheden dan ook, als zoodanig, de vrijheid en veiligheid van personen of de onschendbaarheid van woningen kan treffen, en ik geloof dat hij, dit daande, niet te rogt maar ten onregte handelt. En ten betooge dat naar de strekking van de Grondwet zulks niet kan geschieden dan door een persoon door de wet hiertoe bevoegd verklaard, zoo verwijs ik met den geachten spreker uit Gelderland naar het Wetboek van Strafvordering, niet alleen naar dat van 1838, maar naar andere wetten van strafvordering, die zelfs onder minder uitdrukkelijke waarborgende grondwettige voorschriften zijn tot stand gebragt. Het aanhouden van personen, het binnentreden van woningen, met het oog op de werking van eene goed ingerigte algemeene politie, moet overgelaten worden aan personen die de wet daartoe bevoegd verklaart en alleen in de gevallen bij de wet bepaald, en deze aangelegenheid is in ons vrije Nederland van zoodanig belang, van zoo groot gewigt geacht, dat de grondwetgever het wenschelijk heeft geoordeeld, zulks uitdrukkelijk te bevelen. Maar al kon ten aanzien van het gestelde beginsel ook al twijfel worden geopperd, is het dan nog wel voorzigtig voor eene wijze Regering, om de beslissing er van aan de wetgevende magt te onthouden? Ik geloof het niet.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

Wat nu de zamenstelling en de inrigting van de rijksveldwacht aangaat, indien de magt en bevoegdheid eenmaal door de wet beoordeeld is, zou ik minder bezwaar maken om die aan het uitvoerend gezag over te laten.

Wat betreft de bezwaren, welke tegen de werking en de handelingen van de rijksveldwacht zijn aangevoerd, ik zal die niet beoordeelen. Ik wil evenmin die bezwaren opsommen, als ik iets wil afdingen van de diensten, die de rijksveldwacht reeds bewijst en die ongetwijfeld eene behoorlijk geregelde rijksveldwacht aan het land bewijzen zal. Ik moet echter eene omstandigheid bespreken, waarvan de geachte spreker uit Overijssel gisteren heeft gewag gemaakt, en waarvan de gunstige uitkomst aan de goede diensten der tegenwoordige rijksveldwacht schijnt toegeschreven te worden. Het is de verwijzing op de laatste statistiek van behandelde strafzaken, door het Ministerie van Justitie uitgegeven. Daaruit is gebleken, dat het misdrijf van bedelarij en landlooperij in het laatste jaar beduidend is verminderd, en die geachte spreker, aan wiens oordeelvelling ik steeds groote waarde hecht, heeft dit verschijnsel wel willen toeschrijven aan de goede werking van de tegenwoordige rijksveldwacht; doch ik veroorloof mij met bescheidenheid ten aanzien van deze gevolgtrekking met hem te verschillen. Voor mij, Mijne Heeren, heb ik wel ontwaard, dat de misdrijven tegen het gezag zijn vermeerderd, en dat die vermeerdering als het ware trapsgewijze plaats grijpt naar mate de rijksveldwacht meer wordt uitgebreid. Ik heb ook opgemerkt, dat de bedelarij en landlooperij over het laatste jaar beduidend is verminderd, maar zoo ik mij niet vergis is deze vermindering ook reeds wat vroeger waargenomen; en nu wil ik wel niet ontkennen, dat de goede diensten der politie daartoe zullen hebben bijgedragen, doch ik mag die niet aan de werking van de tegenwoordige rijksveldwacht dank weten; en hiervoor heb ik deze reden, dat de statistiek loopt over het jaar 1857, terwijl de organisatie der rijksveldwacht eerst in dat jaar is tot stand gebracht. Ik wil dus de statistiek van dit jaar afwachten, om te zien welke de werking is van de tegenwoordig bestaande organisatie der algemeene politie. Het is mijn bescheiden oordeel, dat de vermindering van de landlooperij en bedelarij grootendeels, zoo niet uitsluitend, het gevolg is van de wettelijke regeling ten aanzien van het betalen der verplegingskosten van de vervoerde bedelaars en landloopers. Nu de wet op het armbestuur heeft bepaald, dat de kosten van verpleging dier bedelaars en landloopers door de gemeenten van het onderstandsdomicilie zullen gedragen worden (en ik spreek bij eenige ondervinding in het geweest mijner inwoning), nu wordt veel meer door de gemeenten toegezien op het weren van die misdrijven door ingezetenen, hetzij door middel der plaatselijke politie, hetzij door het verleenen van meerdere hulp van wege de armbesturen, hetzij door het bezorgen van werk, waardoor die personen veelal buiten de gelegenheid gesteld worden om als bedelaars en landloopers die misdrijven te plegen. Zoolang het geschild over de vraag, wie de kosten van verpleging wettig moest dragen, niet was uitgemaakt, en vooral toen men de gemeenten, die meenden zich aan de betaling te kunnen onttrekken, regtens onvervolgd liet, was men ten aanzien van dit onderwerp meer zorgeloos geworden; maar nu ook hier eigenbelang onherroepelijk in het spel is gekomen, werkt die krachtige drijfveer zeer gunstig tot vermindering dier misdrijven.

Ik herzeg dat ik mij niet wensch te verklaren over de werking van de rijksveldwacht, maar, Mijne Heeren, nu ik gelegenheid gehad heb de 95 — men lette er wel op — de niet minder dan 95 lange artikelen van de instructie voor de bezoldigde rijksveldwachters te lezen, acht ik mij verplicht om der Regering ernstig en dringend aan te bevelen, met den meest mogelijken spoed tot de herziening van dat onbegrijpelijk stuk over te gaan.

Ik heb daarvoor deze hoofdgronden. In de eerste plaats is het naar mijne meening onbetwistbaar, dat door zeer vele bepalingen van de instructie ingegrepen wordt op de magt van het wetgevend gezag. Het is immers niet een Minister, die bij resolutie, maar het is alleen de wet, die kan en moet aanduiden, dat personen van hunne vrijheid kunnen worden beroofd, even als dat in de woningen der ingezetenen kan binnengedrongen worden. Op de tweede plaats mag niet bij ministerieel besluit, maar moet alleen door de wet bepaald, in welke gevallen men van wapenen kan gebruik maken. Art. 94 van de instructie voor de bezoldigde rijksveldwachters bevat hieromtrent, naar mijn oordeel, eene allergevaarlijkste regeling, die de noodlottigste gevolgen kan hebben. » De rijksveldwachters maken gebruik [bevelenderwijze] van hunne wapenen tot zelfverdediging. Dit zegt ook het Code Pénal; dit kan ieder doen; maar er staat meer: » tot zelfverdediging, om geweld te keer te gaan en bij het ontvlugten van misdadigers. Welk geweld? Bij ontvlugten van welke misdadigers? Gebruik van wapenen tot zelfverdediging bij het ontvlugten van misdadigers! Mogen dergelijke bepalingen onder de oogen komen van en toege-

past worden door eenvoudige personen, als zoovele rijksveldwachters zijn? Op de derde plaats zal art. 8, bij stipte toepassing, de klagten en bezwaren vermeerderen; want daarin toch ligt de inmenging opgesloten van de rijksveldwacht in de gemeentepolitie, zonder voorkennis van het hoofd der plaatselijke politie; en in zoodanig voorschrift zit, geloof ik, wel de grootste aanleiding tot het tal van klagten en bezwaren, tegen de werking der rijksveldwacht aangevoerd.

Mag ik ook den Minister van Justitie met bescheidenheid wijzen op de artt. 15, 17, 19, 44, 79, 80, 81 en 82, waarin de ongerijmdste, ik zou haast durven zeggen, de bespottelijkste voorschriften zijn opgenomen.

Na de lezing van dergelijke bepalingen waardeer ik de vraag, die onlangs een kantonregter aan een rijksveldwachter, als getuige voor hem opgeroepen, deed: » hebt gij al een klerk benoemd voor uwe administratie? » Ik begrijp thans de strekking van die vraag, want moet de rijksveldwachter aan die voorschriften stiptelijk voldoen, dan komt het inderdaad noodig voor, dat hij niet enkel een schrijfkantoor hebbe, maar zelfs een klerk, om zijne administratie te voeren.

Het verheugt mij alzo, ik herhaal het, dat aan de Regering tijd tot beraad gelaten is, en ik beschouw den door de andere Kamer opgelegden dwang wenschelijk; omdat ik begrijp hoe onaangenaam en soms hoogst moeilijk het voor een Minister is, het werk van een voorganger, zonder hogere impulsie, af te breken.

Ik durf den Minister ernstig aanbevelen om het onderwerp der algemeene rijkspolitie alsnog in bedaarde en naauwgezette overweging te nemen, vooral nu het rapport ook van de Staatscommissie, dit jaar benoemd, bekend is geworden. De wenken in dat rapport voorkomende zijn hoogst nuttig en schijnen gegrond op ondervinding. Het komt mij voor, dat in de eerste plaats en vooral moet worden overwogen, of er geen verband te brengen is tusschen de rijks- en gemeentepolitie, zonder de zelfstandigheid van het gemeentelijk gezag te kort te doen. Kan dat verband gevonden en behoorlijk geregeld worden, dan geloof ik dat het grootste bezwaar tegen de inrigting van eene goede rijksveldwacht zal opgeheven zijn en beduidende uitgaven voor het Rijk zouden kunnen bespaard worden. Ik geloof ook dat men zich spiegelen moet aan instellingen van naburige Rijken, maar op eene zachte wijze, want, naar mijn bescheiden oordeel, veroorloven onze landaard en landsbodem meer vereenvoudiging en mindere uitgebreidheid der politie dan die van andere Rijken gedoogen.

Thans nog een woord over de vraag, of de invoering eener militaire discipline bij de rijksveldwacht raadzaam zou zijn. Ja, Mijne Heeren, ik wil volgaarne aannemen, dat het invoeren eener militaire discipline ook hier hare aanbevelenswaardige zijde zou hebben; maar, en ik zeg het vrijmoedig, wanneer ik let op de daaromtrent bestaande voorschriften bij het corps maréchaussée, waarvan ik zeker den lof wegens de steeds bewezen wordende diensten niet wil verminderen, dan komt het mij voor, dat zoodanige discipline aan vele en gewigtige bezwaren is onderworpen. De strikte inachtneming vordert veel te veel tijd; het zijn vooreerst exercitien, inspectien, kazernediensten en vooral staldiensten voor de maréchaussées te paard, welke de manschappen te zeer aan hunnen bepaalden werkkring onttrekken; daarbij komen de banden, die hun bij de in-dienst-treding worden opgelegd, — en, wil men slechts deze laatsten bij de rijksveldwacht overbrengen, dan zal men, mijns inziens, vruchteloos het gevorderd getal geschikte manschappen trachten te vinden; en mogen deze ook al door ruimere bezoldiging te verkrijgen zijn, dan geloof ik, dat even spoedig de door de Grondwet aanbevolen aanwerving van vrijwilligers bij het leger tot de *pia vota* zal teruggebracht zijn.

II. [Zie bladz. 88.]

Het zij mij veroorloofd met een enkel woord terug te komen op hetgeen ik in mijne eerste rede heb gezegd en waaromtrent de Minister getracht heeft, mij te wederleggen. Ik blijf hechten, Mijne Heeren, aan mijn denkbeeld, dat uit de statistiek van 1857, welke aantoonde dat de bedelarij en landlooperij zijn verminderd, niet kan worden besloten tot de goede werking der rijksveldwacht. De hoofdoorzaak, daarvoor door mij opgegeven, namelijk de wettelijke regeling van de betaling der verpleegkosten van vervoerde bedelaars en landloopers, acht ik aannemelijker, want ik behoeft ten betooge daarvan alleen de opmerking te herhalen, dat de statistiek, zoo ik mij niet vergis, loopt over de dienst van 1857, terwijl de organisatie van de rijksveldwacht eerst heeft plaats gehad in Januarij 1858.

Nu heeft de Minister wel gezegd, dat vóór die wettelijke rege-

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)*

ling toch het beginsel bestond, dat de kosten dier verpleging kwamen ten laste der gemeenten, en het is waar dat dit beginsel door de Regering werd voorgestaan; maar het is tevens waar dat zeer vele gemeenten een ander denkbeeld waren toegedaan en die restitutie aan de Regering bleven weigeren, ten gevolge waarvan zelfs de bijdragen van wege het Rijk aan de kolonien van weldadigheid steeds meer en meer zijn moeten verhoogd worden. Ik moet er ten slotte nog bijvoegen dat, indien ik mij niet bedrieg, in de andere Kamer zelfs van die weigeringen sprake is geweest, en de Regering zich heeft verbonden, het verhaal van die vroegere kosten op de gemeenten, die nog altijd beweren ze niet schuldige te zijn, door regtsmiddelen te zullen beproeven.

Verder heb ik gezegd, dat elke inbreuk op veiligheid van personen en woningen bij de wet en niet bij instructie moet geregeld worden; maar ik heb niet beweerd, dat deze regeling in eene wet, houdende bepalingen ten aanzien van de magt en bevoegdheid der rijksveldwacht, moet geschieden.

De Minister heeft gewezen op art. 76 van de instructie, waarbij zelfs de meeste omzigtigheid bij het intreden van woningen, waar ze volgens de wet geoorloofd is, aan de rijksveldwachters is aanbevolen. Maar dit artikel, dat ik alleen geschreven vind voor de rijksveldwachters, belast met het toezigt op de jagt en visscherij, tref ik niet eens aan in de bepalingen voor de gewone rijksveldwachters.

Eindelijk nog een woord over art. 94 der instructie, dat het gebruik van wapenen vermeldt. Ik blijf dit artikel als eene zeer

gevaarlijke bepaling beschouwen. Het kan, zoo als in de instructie voorkomt, de oorzaak worden van noodlottige gevolgen. Ik heb gezegd, dat, ja, een ieder tot wettige zelfverdediging gebruik mag maken van wapenen, maar hier vind ik het gebruik maken van wapenen bevolen ook in geval van ontvlugting van misdadigers, en nu nog moet ik blijven verklaren niet te begrijpen hoe of wettige zelfverdediging kan te stade komen wanneer misdadigers ontvlugten.

In de zitting der Eerste Kamer van den 27sten December 1858 is aan art. 9 van het Reglement van Orde der Kamer, luidende:

De Voorzitter, bijgestaan door twee leden, daartoe telken jare door de Vergadering te benoemen, oefent het oppertoezicht uit over de boekery, en al wat tot het huishoudelijke der Kamer betrekking heeft.

toegevoegd de volgende zinsnede:

„Het vaststellen van de voordragt der jaarlijksche begrooting van de huishoudelijke behoeften geschiedt door de Kamer, nadat de leden in de gelegenheid zijn gesteld van het ontwerp ter griffie kennis te nemen.”